

ENDELIG

**Kommissionens udtalelse
om Letlands ansøgning
om medlemskab af Den Europæiske Union**

Indhold

A. INDLEDNING

- a) Forord**
 - Ansøgning om medlemskab
 - Baggrund for udtalelsen
 - Udtalelsens indhold

- b) Forbindelser mellem Den Europæiske Union og Letland**
 - Historisk og geopolitisk baggrund
 - Letlands holdning til Den Europæiske Union
 - Aftalemæssige forbindelser
 - Før-tiltrædelsesstrategi
 - Handelsmæssige forbindelser
 - Generel evaluering

B. KRITERIER FOR MEDLEMSKAB

- 1. Politiske kriterier**
 - 1.1 Demokrati og retsstatsforhold**
 - Parlamentets og den lovgivende magts organisation
 - Parlamentets funktion
 - Den udøvende magts organisation
 - Den udøvende magts funktion
 - Den dømmende magts organisation
 - Den dømmende magts funktion
 - 1.2 Menneskerettigheder og beskyttelse af mindretal**
 - Borgerlige og politiske rettigheder
 - Økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder
 - Mindretals rettigheder og beskyttelse af mindretal
 - 1.3 Generel evaluering**

- 2. Økonomiske kriterier**
 - 2.1 Den økonomiske situation**
 - Baggrund
 - Liberalisering
 - Stabilisering af økonomien
 - Strukturændringer
 - Den finansielle sektor
 - Den økonomiske og sociale udvikling

 - 2.2 Økonomien set i lyset af medlemskab**
 - Indledning

En fungerende markedsøkonomi
Evnens til at klare konkurrencepresset og markedskræfterne
Udsigter og prioriteter

2.3 Generel evaluering

3. Evnen til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskab

3.1 Det indre marked uden grænser

De fire friheder

- De generelle rammer
- Fri bevægelighed for varer
- Fri bevægelighed for kapital
- Fri bevægelighed for tjenesteydelser
- Fri bevægelighed for personer
- Generel evaluering

Konkurrence

3.2 Innovation

Informationssamfundet

Uddannelse, erhvervsuddannelse og ungdomsanliggender

Forskning og teknologisk udvikling

Telekommunikation

Den audiovisuelle sektor

3.3 Økonomiske og fiskale anliggender

Økonomisk og monetær union

Beskatning

Statistik

3.4 Sektorpolitik

Industri

Landbrug

Fiskeri

Energi

Transport

Små og mellemstore virksomheder

3.5 Økonomisk og social samhørighed

Beskæftigelse og sociale anliggender

Regionalpolitik og samhørighed

3.6 Livskvalitet miljø

Miljø

Forbrugerbeskyttelse

3.7 Retlige og indre anliggender

3.8 Eksterne politikker

Handel og internationale økonomiske forbindelser

Udvikling

Told

Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik

- 3.9 Finansielle spørgsmål**
 - Finanskontrol
 - Konsekvenser for budgettet

4. Administrativ evne til at anvende Fællesskabets regelværk

- 4.1 Administrative strukturer**
- 4.2 Administrationens og retsvæsenets kapacitet**
- 4.3 Generel evaluering**

C. SAMMENFATNING OG KONKLUSION

Bilag

Parlamentssammensætning
Det indre marked: hvidbogsforanstaltninger
Statistiske data

A. Indledning

a) Forord

Ansøgning om medlemskab

Letland indgav sin ansøgning om medlemskab af Den Europæiske Union den 13. oktober 1995, og Ministerrådet besluttede den 30. oktober 1995 at indlede proceduren i traktatens artikel O, som fastsætter, at Kommissionen skal høres.

Det er på denne baggrund, at Kommissionen forelægger denne udtalelse som svar på en anmodning fra Det Europæiske Råd i Madrid i december 1995 om, at udtalelsen blev forelagt så snart som muligt efter afslutningen af regeringskonferencen, som blev indledt i marts 1996 og afsluttet i juni 1997.

Baggrund for udtalelsen

Letlands ansøgning om medlemskab er til behandling samtidig med ansøgningerne fra ni andre associerede lande. Letlands ansøgning skal ses som led i en historisk proces, hvor de central- og østeuropæiske lande har overvundet den deling af kontinentet, som har varet i 40 år, og søger optagelse i det område af fred, stabilitet og velfærd, som Unionen har skabt.

Det Europæiske Råd konkluderede på sit møde i København i juni 1993 følgende:

“De associerede lande i Central- og Østeuropa, som måtte ønske det, kan blive medlemmer af Den Europæiske Union. Tiltrædelse vil finde sted, så snart et associeret land er i stand til at påtage sig forpligtelserne ved et medlemskab og opfylder de givne økonomiske og politiske betingelser. Medlemskab kræver:

- at ansøgerlandet har opnået institutionel stabilitet, som garanterer demokrati, retsstatsforhold, menneskerettigheder samt respekt for og beskyttelse af mindretal
- en fungerende markedsøkonomi samt evne til at klare konkurrencepresset og markeds kræfterne i Unionen
- at ansøgeren er i stand til at påtage sig forpligtelserne ved et medlemskab, herunder er i stand til at tilslutte sig målet om en politisk, økonomisk og monetær union.

Unionens evne til at optage nye medlemmer uden derved at sætte tempoet i den europæiske integration over styr er ligeledes af stor betydning og bør indgå i overvejelserne i såvel Unionens som ansøgerlandenes almindelige interesse.”

I denne erklæring angives de politiske og økonomiske kriterier for undersøgelse af tiltrædelsesansøgningerne fra de associerede lande i Central- og Østeuropa.

Det Europæiske Råd i Madrid i december 1995 henviste til behovet for som led i præ-tiltrædelsesstrategien “at skabe grundlag for en gradvis og harmonisk integration af ansøgerlandene, særlig gennem:

- udvikling af markedsøkonomien

- tilpasning af deres administrative strukturer
- skabelse af et stabilt økonomisk og monetært klima”.

I sin udtalelse analyserer Kommissionen Letlands ansøgning efter egen fortjeneste men på basis af samme kriterier som de andre ansøgninger, som den samtidig skal afgive udtalelse om. Med denne fremgangsmåde respekteres det ønske, som Det Europæiske Råd fremkom med i Madrid, om at sikre, at ansøgerlandene behandles på lige fod.

Foruden de enkelte udtalelser forelægger Kommissionen særskilt Rådet som led i sin meddelelse “Agenda 2000” en generel vurdering af tiltrædelsesansøgningerne samt henstillinger vedrørende en strategi for en heldig udvidelse af Unionen. Den forelægger samtidig en konsekvensanalyse af udvidelsen for Unionens politikker.

Udtalelsens indhold

I udtalelsens opbygning tages der hensyn til konklusionerne af Det Europæiske Råds møde i København. Der gives:

- en redegørelse for de hidtidige forbindelser mellem Letland og Unionen, særlig inden for rammerne af associeringsaftalen
- en analyse af situationen med hensyn til de af Det Europæiske Råd nævnte politiske betingelser (demokrati, retsstatsforhold, menneskerettigheder, beskyttelse af mindretal)
- en vurdering af Letlands situation og udsigter med hensyn til de af Det Europæiske Råd nævnte økonomiske betingelser (markedsøkonomi, evne til at klare konkurrencepresset)
- en behandling af spørgsmålet om Letlands evne til at påtage sig forpligtelserne ved et medlemskab, dvs. Unionens regelværk, som det kommer til udtryk i traktaten, den afledte ret og Unionens politikker
- endelig en generel vurdering af Letlands situation og udsigter med hensyn til betingelserne for medlemskab af Unionen og en henstilling vedrørende tiltrædelsesforhandlingerne.

I sin vurdering af Letland med hensyn til de økonomiske kriterier og landets evne til at overtage Unionens regelværk har Kommissionen medtaget en prognose; den har forsøgt at evaluere, hvilke fremskridt der med rimelighed kan forventes fra Letlands side i de kommende år inden tiltrædelse under hensyn til den omstændighed, at Unionens regelværk vil fortsætte med at udvikle sig. Til dette formål har man uden at foregribe det faktiske tiltrædelsestidspunkt i udtalelsen baseret sig på en mellemfristet tidsramme på ca. fem år.

Under sit arbejde med udtalelsen har Kommissionen indhentet et væld af oplysninger om Letlands situation fra de lettiske myndigheder og har benyttet mange andre informationskilder, herunder medlemsstaterne og talrige internationale organisationer.

b) Forbindelser mellem Den Europæiske Union og Letland

Historisk og geopolitisk baggrund

Letland har et areal på ca. 64 000 km² og en befolkning på 2,5 millioner og er beliggende på den østlige side af Østersøen og grænser mod nord op til Estland, mod øst til Rusland og Belarus og mod syd til Litauen. Østersøen forbinder også Letland med Sverige, Finland, Tyskland og Danmark. Denne beliggenhed har traditionelt gjort Letland til en vigtig transitrute mellem Europa og Rusland, særlig under Hansaforbundet.

I 1201 erobrede den tyske Sværdridderorden Letland. Letland kom derefter under litauisk, polsk og svensk overherredømme, indtil det i 1704 til dels og i 1772 helt blev annekteret af Rusland.

Efter 1. verdenskrig erklærede Letland sin uafhængighed den 18. november 1918 og forsvarede sig med held mod Sovjetunionen. En periode med parlamentarisk demokrati i 1920'erne blev efterfulgt i 1934 af et autoritært styre. I mellemkrigstiden indtraf der en betydelig vækst i landet og en forbedring af levevilkårene. Letland blev i september 1939 tvunget til at give Sovjetunionen militærbaser, og landet blev annekteret af Sovjetunionen i juni 1940. Det var besat af Tyskland i 1941-44.

Efter krigen blev der indført sovjetiske styre, som dog ikke blev anerkendt af flertallet af de vestlige stater. Samtidig foregik der massedeportationer og russisk indvandring. I 1988 blev den lettiske folkefront dannet, og i 1989 vandt den valget til det øverste råd, som det følgende år erklærede Letland uafhængigt. I 1990 og 1991 var der voldsomme sammenstød mellem tilhængere af uafhængighed og lettiske kommunister og sovjetstyrker. Ved en folkeafstemning i marts 1991 stemte 73% for uafhængighed, som blev erklæret den 21. august 1991 og anerkendt af Sovjetunionen den følgende måned. De russiske militære styrker trak sig tilbage fra landet i 1994, idet der dog stadig er en russisk radarstation i Skrunda under OSCE-opsyn.

Letlands holdning til EU

Siden den genvundne uafhængighed i august 1991 har Letland haft en konsekvent udenrigspolitisk strategi for europæisk integration. Alle partier i den siddende regering anser yderligere europæisk integration og fuldt medlemskab af EU for at være den største prioritet. Det blev bekræftet i en erklæring fra alle partier i parlamentet i oktober 1995, i hvilken partierne støttede regeringens beslutning om at indgive en ansøgning om medlemskab af EU.

Ønsket om at opnå medlemskab af EU og tilsagnet om at ville træffe de nødvendige forberedelser hertil kom for mere nyligt til udtryk fra præsident Ulmanis' side den 4. maj 1997 i anledning af årsdagen for Letlands uafhængighedserklæring:

“Vi forbereder os på tiltrædelsesforhandlinger med Den Europæiske Union. Vi ser det som en tosidet proces: for det første at bringe statsmodellen, økonomien og samfundet på linje med EU's principper. Det er i denne proces meget vigtigt, at det lettiske administrative system fungerer effektivt og efter hensigten. Men vi vil kun til dels få succes, hvis vi overser det andet, det centrale aspekt. Hver borger i Letland vil skulle se sig selv i udsigten til et Letland som fremtidigt medlem af EU. Vi må derfor optrappe informationskampagnen om EU-principperne ud over Letland - og sammen med popularisering af idéen om Europa må vi befæste vor nationale selvbevidsthed.

EU's åbning og tanken om Europas enhed er strategien for fælles udvikling, og Letland er et stabilt medlem heraf."

Aftalemæssige forbindelser

Der blev etableret diplomatiske forbindelser mellem De Europæiske Fællesskaber og Letland den 27. august 1991. Den 11. maj 1992 blev der undertegnet en handels- og samarbejdsaftale, som trådte i kraft i 1993. For nærværende bygger de aftalemæssige forbindelser mellem EU og Letland på frihandelsaftalen, som blev undertegnet den 18. juli 1994 og trådte i kraft den 1. januar 1995. Denne præferenceaftale sigter mod at etablere frihandel mellem EU og Letland i en overgangsperiode på højst fire år på basis af asymmetri. Nogle sektorer (hovedsagelig tekstilvarer, landbrugsprodukter og fiskerivarer) er undergivet særlige regler. Aftalen indeholder tillige bestemmelser om betalinger, konkurrence og tilnærmelse af lovgivning.

Der blev i første halvår 1995 forhandlet om en Europaftale mellem De Europæiske Fællesskaber og Letland, som blev undertegnet den 12. juni 1995. Letland ratificerede aftalen den 31. august 1995. Den træder i kraft, når alle EU-medlemsstaterne har ratificeret den. Europaftalen skal træde i stedet for handels- og samarbejdsaftalen og frihandelsaftalen.

Når Europaftalen engang træder i kraft, vil den danne retsgrundlaget for forbindelserne mellem Letland og Unionen. Målet med den er at skabe rammer for politisk dialog, at fremme en udvidelse af samhandelen og de økonomiske forbindelser mellem parterne, at danne grundlag for Fællesskabets faglige og finansielle bistand og en passende ramme for støtte af Letlands gradvise integration i Unionen. De institutionelle bestemmelser i Europaftalen omfatter en ordning for gennemførelse, forvaltning og overvågning på alle områder i forbindelserne. Underudvalg undersøger spørgsmål af teknisk karakter. Associeringsudvalget, som træder sammen på ledende tjenstemandsplan, er forum for indgående drøftelser af anliggender og ofte løsninger på problemer, som opstår i forbindelse med Europaftalen. Associeringsrådet, der træder sammen på ministerplan, undersøger udviklingen i forbindelserne generelt og udsigterne herfor og er forum for behandling af Letlands fremskridt med forberedelserne til tiltrædelse.

Til at varetage aktiviteter i tilslutning til europæisk integration har Letland oprettet et råd for europæisk integration bestående af de vigtigste berørte ministre, som mødes hver måned for at koordinere gennemførelsen af det nationale program for integration i EU. Ministeren for EU-anliggender har det daglige ansvar for koordinationen af Den Europæiske Unions politikker, og det europæiske integrationskontor henhører under ham. Det europæiske integrationskontor er det forum, hvor der stilles forslag til og gennemføres integrationsinitiativer. Det består af 23 tekniske arbejdsgrupper. En parlamentarisk kommission for europæiske anliggender varetager den politiske koordination af integrationsprocessen.

Før-tiltrædelsesstrategi

Gennemførelse af frihandelsaftalen og hvidbogen

Foranstaltningerne i aftalen mellem Letland og Det Europæiske Fællesskab gennemføres efter den aftalte tidsplan. I de sidste to år har Associeringsudvalget og Det Blandede Parlamentariske Udvalg og sektorarbejdsgrupperne alle holdt regelmæssige møder. I afventning af ikrafttrædelsen af tillægsprotokollen (som er under udarbejdelse) er der truffet

autonome foranstaltninger for landbrugsprodukter, forarbejdede landbrugsprodukter, tekstilvarer og fiskerivarer til tilpasning af frihandelsaftalen til den seneste udvidelse af Unionen og resultaterne af Uruguay-runden. Der er gennemførelsesbestemmelser vedrørende virksomheder og statsstøtte under udarbejdelse. Den 1. april 1997 trådte der en ny protokol om oprindelsesreglerne i kraft, som tillader pan-europæisk kumulation af oprindelsesreglerne. Der er i øjeblikket drøftelser i gang om forlængelse af protokol 1 om tekstilvarer ud over udløbsdatoen den 31. december 1997. Der er næsten opnået enighed om bestemmelse af landbrugselementet for produkter med oprindelse i Fællesskabet i overensstemmelse med protokol 2.

Blandt andre vigtige emner, der drøftes inden for rammerne af frihandelsaftalen kan nævnes tilnærmelse af lovgivning og før-tiltrædelsestrategi, makroøkonomisk fremskridt, Letlands forbindelser med dets nabostater, åbning for deltagelse i fællesskabsprogrammer, toldsamarbejde, certificerings- og standardiseringsspørgsmål, samarbejde i forbindelse med tredje søjle og handelsspørgsmål.

Kommissionens hvidbog af 1995 om det indre marked redegør for den lovgivning, som ansøgerlandene vil skulle omsætte og gennemføre for at kunne anvende Fællesskabets regelværk, og som betragtes som væsentlige elementer i gennemførelsen af det indre marked (kendt under betegnelsen fase I-foranstaltninger), og som vil skulle prioriteres. Letland lægger stor vægt på dette arbejde. I december 1996 vedtog regeringen det lettiske *nationale program for EU-integration* som den generelle strategi i før-tiltrædelsesfasen og som en reaktion på hvidbogen. Det lettiske program omfatter tidsplaner og en ansvarsfordeling for hvert lovgivningsområde. Programmet er blevet godkendt af parlamentets udvalg for europæiske anliggender.

Lovgivningsprogrammet omfatter hidtil i hovedsagen fase I-lovgivning. De lettiske myndigheder vil gradvis udvide det til også at omfatte andre lovgivningsområder, særlig transport, miljø, forbrugerbeskyttelse og arbejdsmarkedsanliggender. Det nationale program vil blive ajourført hver sjette måned med sigte på at fastsætte klare prioriteter og på en hurtig udvikling i integrationsprocessen. Der er nået resultater med lovgivningstilpasningen inden for selskabsret, toldlovgivning, frie kapitalbevægelser (herunder liberalisering af retten til ejendoms erhvervelse), indirekte beskatning og indkøbsprocedurer.

Frihandelsaftalen mellem EF og Letland fungerer som helhed betragtet godt. Det har været muligt at løse problemer på en gnidningsløs og konstruktiv måde. Samarbejdet er længere fremme i nogle sektorer, end aftalen foreskriver. Dette giver et godt grundlag for det udvidede samarbejde, som vil blive nødvendigt under Europaaftalen.

Struktureret dialog

Letland har deltaget i den strukturerede dialog siden Det Europæiske Råds møde i Cannes i juni 1995. Letland har været en aktiv deltager, særlig i den politiske dialog. I marts 1997 forelagde Letland et forslag til udvikling af en individuel politisk dialog.

Phare

Den faglige og finansielle bistand fra EU til Letland blev påbegyndt som led i 1991-TACIS-

programmet og er siden 1992 blevet bevilget via Phare-programmet. I perioden 1992-1996 har Phare bevilget 124 mio. ECU til Letland. Tildelingen i 1997 er på 38 mio. ECU. Blandt de vigtigste støttesektorer kan nævnes reform af de retlige og institutionelle rammer, udvikling af infrastruktur, omstrukturering og privatisering. Bistanden har haft en særlig indvirkning på privatisering af virksomheder og jord, skatteforvaltning og told.

Der lægges desuden i voksende grad vægt på programmer for grænseoverskridende samarbejde, særlig inden for transport og miljø.

Deltagelse i fællesskabsprogrammer

Letland har oplyst, at det, når Europaaf-talen træder i kraft, gerne vil deltage i Socrates, Leonardo, Youth for Europe, MEDIA II og LIFE fra og med 1998 og SAVE, Kaleidoscope og Raphael fra det følgende år.

Handelsmæssige forbindelser

Letland var på tidspunktet for sin genvundne uafhængighed næsten fuldstændig afhængig af handelen med det tidligere Sovjetunionen. Men EU tegnede sig i 1996 for omkring 45% af eksporten (Tyskland 14%, Det Forenede Kongerige 11% og Sverige 7%), medens Ruslands andel udgjorde 23%. EU's andel af importen repræsenterede 50% i 1996. Efter ikrafttrædelsen af frihandelsaftalen mellem Letland og EU og Finlands, Sveriges og Østrigs tiltrædelse voksede EU-eksporten til Letland med 29% fra 1994 til 1995, medens eksporten fra Letland steg med 18%.

EU's import fra Letland udgøres i hovedsagen træprodukter og tekstiler, medens EU's eksport til Letland består af maskiner og kemikalier.

Handelen med Letlands baltiske naboer Estland og Litauen er beskeden men i udvikling som følge af frihandelsaftalen, som regulerer handelen med industrivarer med disse lande. Letland har været aktiv deltager i Østersø-samarbejdet, både inden for de forskellige samarbejdsstrukturer, der består mellem de tre baltiske stater, og i en bredere kontekst inden for Østersørådet. Letland overvejer også medlemskab af den centraleuropæiske frihandelsaftale (CEFTA).

Generel vurdering

Forbindelserne med EU har udviklet sig godt, siden Letland genvandt sin uafhængighed. Der forventes ingen forsinkelser med etableringen af frihandel med industrivarer i 1999 som forudsat i frihandelsaftalen. De forskellige spørgsmål og anliggender, der er blevet behandlet under frihandelsaftalen, er blevet drøftet og løst på effektiv måde. Samarbejdet vil blive yderligere forbedret, når Europaaf-talen med Letland træder i kraft.

B. KRITERIER FOR MEDLEMSKAB

1. Politiske kriterier

Det Europæiske Råd fastlagde på mødet i København en række "politiske" kriterier for de

central- og østeuropæiske ansøgerlandes tiltrædelse: de skulle have "institutionel stabilitet, som garanterer demokrati, retsstatsforhold, menneskerettigheder samt respekt for og beskyttelse af mindretal".

I forbindelse med den vurdering, som Europa-Kommissionen blev anmodet om at foretage i den sammenhæng, støttede den sig på en lang række informationskilder: de lettiske myndigheders svar på det spørgeskema, som Kommissionens tjenestegrene fremsendte i april 1996, opfølgende bilaterale møder, analyser udarbejdet af medlemsstaternes ambassader og Kommissionens delegation, evalueringer foretaget af internationale organisationer (navnlig Europarådet og OSCE), rapporter fra ikke-statslige organisationer osv.

I nærværende analyse foretages en systematisk gennemgang af de vigtigste organisations- og funktionsmæssige aspekter ved myndigheder og mekanismer til beskyttelse af grundlæggende rettigheder. Den er ikke kun en formel beskrivelse, men tilstræber at vurdere demokratiets og retsstatens reelle funktionsmåde.

Evalueringen vedrører situationen i juni 1997. Der foretages ikke nogen detaljeret gennemgang af de ændringer, som måtte være sket siden det kommunistiske regimes fald, eller som måtte være bebudet for fremtiden, omend der i almindelighed i denne evaluering tages hensyn til reformplaner i denne eller hin sektor. Forvaltningens situation er kun behandlet flygtigt og vil blive behandlet mere indgående i kapitel 4.

1.1 Demokrati og retsstatsforhold

I forbindelse med Letlands tilbagevenden til selvstændighed i august 1991 stadfæstede den gamle forfatning af 1922, for så vidt angår alle gældende normer i landet. Den blev genindført i sin helhed i 1993, efter at der var foretaget visse ændringer, som gjorde det muligt at indføre et parlamentarisk demokrati. I mellemtiden blev borgernes rettigheder og forpligtelser fastsat i en almindelig lov fra 1991. De lettiske institutioner fungerer efter hensigten, og de forskellige "magter" erkender grænserne for deres respektive beføjelser og ønsker at samarbejde indbyrdes.

Parlamentets og den lovgivende magts organisation

Parlamentet har ét kammer - Saeima. Det har 100 medlemmer, der er valgt for 3 år efter forholdstalsvalgmåden baseret på en national liste (med en spærregrænse, der blev forhøjet fra 4% til 5% i 1995). Der er ingen bestemmelser, som muliggør særlig repræsentation af mindretal.

Der gælder en særlig procedure for opløsning af parlamentet. Landets præsident kan lægge opløsningen af Saeima ud til folkeafstemning. Hvis præsidentens forslag får flertal, opløses Saeima, og der afholdes nyvalg inden for 2 måneder (artikel 48 i forfatningen). Hvis forslaget forkastes ved folkeafstemningen, betragtes præsidenten som afsat og udskiftes (artikel 50).

Parlamentarikerne er omfattet af traditionel immunitet, dog ikke hvad angår fornærmende ytringer under drøftelserne i Saeima (artikel 28 i forfatningen). Oppositionens rolle og medvirken ved institutionernes funktion er anerkendt i Letland. Dette kommer bl.a. til udtryk ved nedsættelse af parlamentariske undersøgelsesudvalg (nedsat af 1/3 af medlemmerne af Saeima). Der blev for nylig nedsat to sådanne udvalg, det ene vedrørende anvendelsen af visse

lån ydet af G-24 og det andet vedrørende privatiseringen af to lettiske banker.

De mange politiske grupperinger (til dato 38 officielt registrerede) vidner om, at Letland har et sandt flerpartisystem. Det er let at oprette partier, men "ikke-statsborgere" har ikke ret til at oprette sådanne partier (der er eksempelvis udstedt forbud mod at oprette et parti benævnt "de lettiske statsløses liga"). De politiske partier støttes ikke via statsbudgettet.

Parlamentet har den lovgivende magt. Det deler sin initiativret med landets præsident, regeringen og mindst 10% af vælgerne. Præsidenten kan forlange yderligere én behandling i parlamentet, men må vige for Saeima, hvis dette stadfæster sin oprindelige afgørelse uden ændringer. Præsidenten benyttede bl.a. denne ret ved vedtagelsen af nationalitetsloven i 1994. Regeringen har afledte lovgivende beføjelser, hvis dette er hjemlet ved lov, eller hvis der ikke foreligger nogen lov. Desuden kan den i henhold til artikel 81 i forfatningen i hastesager, der opstår mellem to parlamentssamlinger, vedtage retsakter, som har lovkraft. Disse skal dog annulleres, hvis de ikke forelægges parlamentet senest 3 dage efter samlingens genoptagelse, og de kan under ingen omstændigheder vedrøre valgordningen, domstolenes organisation og procedure, budgettet, amnestispørgsmål eller skatteordningen.

Den lettiske forfatning omfatter også en procedure for folkeafstemninger: på initiativ af enten landets præsident eller en tredjedel af medlemmerne af Saeima kan en lov, som er vedtaget af parlamentet, suspenderes og lægges ud til folkeafstemning, hvis 10% af vælgerne kræver det. Den suspenderede lov sættes dog i kraft, hvis antallet af vælgere, der anmoder om afholdelse af en folkeafstemning, ikke inden for en frist på 2 måneder er nået op på de krævede 10%, eller hvis Saeima inden for samme tidsrum har vedtaget loven på ny med et flertal på tre fjerdedele af sine medlemmer. I henhold til artikel 73 i den lettiske forfatning er følgende anliggender udelukket fra denne procedures anvendelsesområde: budgettet, skatter og told, værnepligt, krigserklæringer, fredstraktater, undtagelsestilstande, mobilisering og internationale traktater.

Parlamentets funktion

Valgene i 1992 og 1995 fandt sted under frie og betryggende vilkår; resultaterne førte i begge tilfælde til nedsættelse af en koalitionsregering (i bilaget vises resultatet af valget i 1995).

Parlamentet fungerer på tilfredsstillende vilkår: dets beføjelser respekteres, og oppositionen deltager fuldt ud i dets arbejde.

Den udøvende magts organisation

Landets præsident vælges af parlamentet for en treårig periode, der kan fornyes én gang, og er ansvarlig over for Saeima, der kan afsætte ham med to tredjedeles flertal enten af politiske (artikel 51 i forfatningen) eller af strafferetlige årsager (artikel 54). Han har en statschefs traditionelle beføjelser.

Regeringen er ansvarlig over for Saeima. Landets præsident udnævner premierministeren, som udnævner ministrene. Antallet af ministre bestemmes ved lov (12 i øjeblikket). Ministrene er ligeledes individuelt ansvarlige over for parlamentet.

Letland har ingen decentrale myndighedstrin inden for centraladministrationen. Regeringen må derfor direkte føre forhandlinger med hvert enkelt lokalsamfund om indholdet af de beslutninger, der er af relevans for det.

Der findes i Letland ca. 594 lokalsamfund, der er organiseret i to kategorier: distrikter (26) og kommuner opdelt på storbyer (7), byer (70) og landkommuner (491). Hvert lokalsamfund har et råd, der udpeges ved direkte almindelige valg. Distrikterne har bl.a. til opgave at koordinere kommunernes virke med hensyn til planlægning og forvaltning af de lokale offentlige tjenester. Saeima kan opløse det valgte organ i hvert enkelt lokalsamfund, og ministeren for miljø og regionaludvikling kan ved lov annullere et lokalsamfunds vedtagelser, hvis de strider mod forfatningen, loven eller et regeringsdekret. En sådan afgørelse kan indbringes for domstolene.

Administrationen har siden 1994 været omfattet af en vedtægt for offentligt ansatte. Funktionærlønningerne er særdeles lave, og de mere attraktive lønninger i den private sektor bidrager til, at de mest kompetente højtansatte i administrationen forlader den offentlige sektor til fordel for den private.

Hæren, de hemmelige tjenester og politiet er under de civile myndigheders kontrol. Hæren har stadig disciplinære problemer, og dens moral ligger på et forholdsvis lavt niveau. De hemmelige tjenester kontrolleres af et "kontor for forfatningsmæssig beskyttelse", der samordner alle de berørte tjenesters virke.

Den udøvende magts funktion

De centrale statslige institutioner er velfungerende

Der synes at være en god autonomiordning i kraft for lokalsamfundene, bl.a. på det finansielle område, og statstilskuddene skal aftales efter forhandling med hvert enkelt lokalsamfund. Der er i øjeblikket en omfattende debat i gang i Letland vedrørende en række spørgsmål med tilknytning til den lokale autonomi: nedsættelse af antallet af kommuner (mere end 400 af dem har mindre end 2 000 indbyggere), valgmode for de regionale råds medlemmer, ændring af ressourcefordelingen mellem de forskellige offentlige myndigheder, medtagning af lokalt ansatte blandt de statsansatte samt kontrol med de lokale finanser.

Letland har iværksat et virksomt reformprogram for sin offentlige forvaltning: der blev i 1993 for 2 år oprettet et ministerium for statslig reform, og der blev i 1994 udarbejdet en vedtægt for offentligt ansatte og et program for bekæmpelse af korruption og oprettet en lettisk forvaltningshøjskole. Trods denne indsats er situationen fortsat vanskelig, og det er en forudsætning for at kunne forbedre den, at der gennemføres et omfattende undervisningsprogram og indføres institutioner, som har til opgave at kontrollere gennemførelsen af den administrative reform. Den nuværende regering har påpeget, at bekæmpelse af korruption er en af dens højest prioriterede opgaver.

De hemmelige tjenester er omfattet af parlamentarisk kontrol via "det nationale sikkerhedsudvalg".

Den dømmende magts organisation

Det lettiske retsvæsens uafhængighed af de øvrige "magter" synes at være sikret. Dommerne udnævnes af justitsministeren, og deres udnævnelse stadfæstes af parlamentet efter to års

professionelt virke. Fra dette tidspunkt er de uafsættelse, og deres uafsættelighed kan kun anfægtes, hvis de har begået en forbrydelse. Højesteretsdommerne udnævnes af dennes præsident. Letland har ingen specialiserede domsmyndigheder, men de almindelige domstole har personale, som det pålægges at behandle tvistemålssager på særlige områder (forvaltningsretlige, civilretlige, strafferetlige). Der lægges ikke pres på domstolene fra regeringens side.

Den offentlige anklager vælges for 7 år af parlamentet på forslag af Højesterets præsident. Han er totalt uafhængig af Justitsministeriet.

De forvaltningsmæssige akter er omfattet af domstolskontrol fra Forfatningsdomstolens side med hensyn til, om præsidentens, regeringens og lokalsamfundenes dekretter og akter er forenelige med forfatningen og lovgivningen, og fra de almindelige domstoles side i andre tilfælde.

Det Nationale Menneskerettighedskontor, som blev oprettet i juli 1995, har blandt mange andre opgaver også de opgaver, der traditionelt hører hjemme i en ombudsmands regi. Det har til opgave at behandle klager, også vedrørende den private sektor, at foreslå ændringer i lovgivning eller forskrifter, som den finder berettigede, og at orientere offentligheden om menneskerettighederne. Desuden har det til opgave at overvåge beskyttelsen af de mest udsatte grupper (børn, handicappede osv.) og kan på eget initiativ foretage undersøgelser, som forekommer det nødvendige af hensyn til menneskerettighederne. Det er helt uafhængigt af regeringen, og dets rapporter oversendes til Saeima.

Forfatningsdomstolen, som blev oprettet i juni 1996, er sammensat af 7 dommere, der er valgt for en tiårig periode med absolut flertal af medlemmerne af Saeima (3 udnævnes af parlamentet, 2 af regeringen og 2 af Højesteret). Den kontrollerer loves, traktaters og forskrifters forenelighed med forfatningen og traktaters og forskrifters forenelighed med loven. Der kan forelægges den sager af landets præsident, regeringen, en tredjedel af medlemmerne af Saeima, den offentlige anklager og endog et lokalsamfund. Derimod kan domstolene og borgerne ikke direkte forelægge den sager til afgørelse.

Den dømmende magts funktion

Det er som følge af de lange frister for domsbehandlingen nødvendigt med omfattende forbedringer af retsvæsenets funktionsmåde. Desuden er retsvæsenet forholdsvis ineffektivt, når det drejer sig om at håndhæve de afgørelser, der træffes af domstolene, enten fordi der ikke er nogen egnede instrumenter (kongens foged er et ukendt begreb i Letland), eller fordi der ikke er nogen autoritet over for visse offentlige myndigheder (som et eksempel kan nævnes, at den institution, som har til opgave at forvalte indfødsretsordningen, til tider ikke efterlever de afgørelser, som domstolene har truffet til ugunst for den på dette område).

Det Nationale Menneskerettighedskontor er en vigtig institution, når det drejer sig om at sikre respekten for de grundlæggende rettigheder i Letland. Det nyder godt af reel uafhængighed af de offentlige myndigheder, hvilket eksempelvis er kommet til udtryk i dens undersøgelse af forskellene mellem statsborgeres og ikke-statsborgeres stilling i Letland (december 1996).

1.2 Menneskerettigheder og beskyttelse af mindretal

Letland har fastsat en række interne normer til sikring af respekten for menneskerettighederne og mindretallets rettigheder. Disse kan også sikres ved anvendelse af visse internationale konventioner, først og fremmest den europæiske menneskerettighedskonvention og de vigtigste tillægsprotokoller dertil. Dette område udgør i henhold til artikel F i traktaten om Den Europæiske Union en del af *acquis communautaire*: enhver stat, der ønsker at tiltræde Den Europæiske Union, skal på forhånd have ratificeret disse tekster.

Letland har været medlem af Europarådet siden februar 1995 og ratificerede i juni 1997 den europæiske menneskerettighedskonvention og de fleste af tillægsprotokollerne dertil (undtagen protokol nr. 6 om dødsstraf). Desuden giver landet enkeltpersoner ret til at indbringe sager for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, hvis de finder, at deres rettigheder i henhold til denne konvention krænkes.

Blandt de vigtigste andre konventioner til beskyttelse af menneskerettigheder og mindretals rettigheder har Letland undertegnet, men ikke ratificeret, rammekonventionen om mindretal og Den Europæiske Socialpagt. Landet har ikke undertegnet konventionen om forbud mod tortur, men har taget de forberedende skridt til at opfylde denne formalitet. Derimod har det ratificeret de vigtigste af de konventioner, der er indgået i FN's regi på menneskerettighedsområdet.

I henhold til lov om "Republikken Letlands internationale traktater" viger loven for internationale traktater, så snart de er ratificeret.

Borgerlige og politiske rettigheder

Adgangen til retsvæsenet er sikret i Letland. I henhold til en lov fra april 1993 har alle ret til gratis advokatbistand på alle trin i proceduren. Denne regel lader sig dog vanskeligt anvende uden for Riga, fordi der er mangel på kvalificerede jurister.

Dødsstraffen er ikke ophævet i Letland, men landets præsident har suspenderet den ved afgørelse af september 1996.

Retten til ikke at blive arresteret vilkårligt er øjensynlig sikret. Arrestordrer udstedes fra 1994 af en dommer og ikke længere af anklagemyndigheden. Tilbageholdelser må kun strække sig over 72 timer, hvorefter anklagemyndigheden enten skal rejse anklage eller løslade den sigtede. Varetægtsfængslingen er fastsat til højst 18 måneder.

Valgretten er sikret for alle statsborgere på mere end 18 år.

Foreningsfriheden er sikret, hvilket tydeligt fremgår af det livlige foreningsliv (1 700 ikke-statslige organisationer i 1995, 2 400 i 1996). Der er mange sammenslutninger, som beskæftiger sig med beskyttelse af ikke-statsborgernes rettigheder og interesser, selv om det er forbudt disse at oprette politiske partier.

Forsamlingsfriheden er sikret.

Ytringsfriheden kommer i Letland til udtryk i et stort antal medier, såvel skrevne som audiovisuelle (2 000 publikationer, 25 radiostationer, 41 TV-stationer, heraf to offentlige programmer og et privat landsdækkende program). Der er forbud mod censur (lov af 1991 for den skrevne presse, lov af 1995 for de audiovisuelle medier). De politiske partier har

ubegrænset adgang til medierne.

Ejendomsretten er sikret i Letland undtagen for ikke-statsborgere. Lovmæssigt registrerede udlændinge har ret til at købe jord, hvis de stater, hvor de er statsborgere, har indgået aftaler om gensidig investeringsbeskyttelse med Letland. Letland har indført mekanismer, der gør det muligt at tilbagegive ejendom til personer, hvis denne blev frataget dem af det kommunistiske regime. Til dato er mere end 70% af anmodningerne om tilbagelevering blevet behandlet. Letland er for øvrigt begyndt at revidere sin matrikel, og revisionen forventes at være afsluttet inden år 2005.

Respekten for privatlivet er sikret ved et krav om, at der kun kan foretages husundersøgelse eller telefonaflytning eller ske krænkelse af brevhemmeligheden, hvis en domstol har givet tilladelse dertil.

Situationen for asylansøgere ventes at blive forbedret, når der i nær fremtid vedtages en lov, som afklarer disse personers status i Letland. Loven vil antagelig sikre asylansøgere adgang til retsvæsenet, hvilket hidtil har været stærkt begrænset, og forhindre situationer i stil med den, der kunne konstateres i interneringslejren Olaine indtil december 1996. Denne nye lov vil antagelig også gøre det muligt for Letland at undertegne Genève-konventionen af 1951.

Der er konstateret mange tilfælde af umenneskelig eller nedværdigende behandling i fængslerne, hæren og interneringslejrene for asylansøgere (jf. ovenfor). Det er et særtræk ved situationen i fængslerne, at de unge ikke altid holdes adskilt fra de voksne og holdes indespærret på utilfredsstillende sundhedsmæssige vilkår. Åbningen i 1996 af de første lettiske institutioner, som specielt tager sigte på tilbageholdelse af unge, kan være begyndelsen til en forbedret situation.

Økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder

Retten til et leveminimum er sikret for alle indbyggere i Letland, uanset om de har lettisk statsborgerskab eller ej.

Retten til social sikkerhed er ligeledes sikret.

Fagforeningsfriheden er sikret, undtagen for militærfolk. Pluralismen kommer til udtryk ved, at der er registreret 109 fagforeninger. To store sammenslutninger repræsenterer over halvdelen af landets lønmodtagere. Organisationsgraden blandt lønmodtagerne i Letland ligger på ca. 30%.

Strejkeretten er sikret i den private sektor, men forbudt for tjenestemænd, politifolk, dommere, soldater og medlemmer af sikkerhedsstyrkerne.

Uddannelsesfriheden er sikret.

Religionsfriheden er sikret ved en lov af 1995, som sikrer adskillelse af kirke og stat. Ifølge denne lov kan kun registrerede trossamfund nyde godt af visse fordele og rettigheder: der er i øjeblikket 800, der har opfyldt formaliteterne for registrering hos Justitsministeriet. "Jehovas Vidner" er det eneste trossamfund, som ikke har kunnet registreres som følge af de regler, trossamfundets medlemmer skal følge med hensyn til lægehjælp. Denne afgørelse er indklaget for domstolene. Desuden er der stadig ikke opnået større resultater i efterforskningsarbejdet

efter bombeattentatet mod synagogen i Riga i 1995.

Mindretals rettigheder og beskyttelse af mindretal

Ved vurderingen af mindretallenes situation i Letland er det nødvendigt at sondre mellem de rettigheder og den beskyttelse, der knytter sig til tilhørsforholdet til et etnisk og kulturelt fællesskab uafhængigt af nationalitet, og de forskelle med hensyn til personlig status, der følger af, at personen ikke har lettisk statsborgerskab.

Mindretallene, herunder ikke-statsborgere, udgør næsten 44% af befolkningen i Letland, og heraf er 30% russere, 4% belarussere og 3% ukrainere. Letterne er således i mindretal i 7 af landets 8 største byer. Af disse 44% har 28% - dvs. ca. 685 000 personer - ikke lettisk statsborgerskab, og en stor del af denne gruppe, som tidligere var statsborgere i Sovjetunionen, har ingen statsborgerskab overhovedet. Hovedårsagen til denne situation er den politik, som Sovjetunionen førte efter 1945 til fremme af udflytningen af russisktalende (75% lettere og 12% russere ved folketællingen i 1935, 62% lettere og 26,6% russere i 1959, 53,7% lettere og 32,8% russere i 1979).

Ved lov af august 1994 er der knyttet en række betingelser til erhvervelse af lettisk statsborgerskab:

For det første knytter der sig en aldersbetingelse til erhvervelse af indfødsret, idet befolkningen opdeles på forskellige grupper, som år efter år kan ansøge om lettisk statsborgerskab, og den sidste gruppe kan først gøre det i 2003.

For det andet er det en betingelse for at kunne erhverve statsborgerskabet, at kandidaten består en prøve, hvor han skal vise, at han har kendskab til det lettiske sprog og har et vist kendskab til landets historie, nationalsang og institutioner.

Til dato har dette system ikke gjort det muligt at give særlig mange lettisk statsborgerskab, og det må formodes, at der i lang tid fremover vil bestå en situation, hvor en stor del af den lettiske befolkning vil forblive udlændinge. Siden indfødsretsproceduren blev indledt i februar 1995, er der således kun ca. 4 700 personer, som har erhvervet lettisk statsborgerskab (april 1997).

I 1995-1996 var der ca. 93 000 personer, der kunne anmode derom ifølge systemet med aldersintervaller. Af disse anmodede 7 170 personer om statsborgerskab i løbet af disse to år. På denne baggrund er det pålagt Det Nationale Menneskerettighedskontor at foretage en undersøgelse med henblik på at kortlægge årsagerne til dette fænomen.

Denne situation skyldes utvivlsomt en række forhold. Prøvernes sværhedsgrad kan være en af disse årsager, og de lettiske myndigheder søger allerede nu at formindske den krævede viden til et mere overkommeligt niveau. Dette kan være forklaringen på de problemer, som navnlig de ældre kommer ud for. Letland har dog iværksat sprogkurser for russisktalende med henblik på bl.a. at hjælpe dem til at bestå prøven. Der er siden 1996 ydet støtte til disse foranstaltninger via Phare-programmet.

Tilsvarende har det system med aldersintervaller, som oprindeligt tog sigte på at forhindre en

tilstrømning af ansøgere, som forvaltningen ikke ville have kunnet behandle tilfredsstillende, en restriktiv effekt. Et sådant system synes ikke at være berettiget i dag, hvor der er tydelig "knaphed" på ansøgere om indfødsret. Desuden er den afgift, der skal betales ved indgivelsen af ansøgninger, stadig temmelig høj.

Det forhold, at man ikke har lettisk statsborgerskab, kan i visse tilfælde vise sig at være en fordel, hvilket også er en del af forklaringen på, hvorfor der er så få ansøgere om indfødsret: der er ingen værnepligt, det er let at rejse til staterne i det tidligere Sovjetunionen med gammelt sovjetisk pas osv.

Den nuværende regering har på denne baggrund afgivet tilsagn om i de kommende år at forhøje antallet af personer, der får indfødsret, for at nedbringe den del af den lettiske befolkning, som er udlændinge, dog uden at ændre den nuværende lov om statsborgerskab.

De lettiske myndigheder må overveje, hvorledes de skal gøre det lettere for statsløse børn født i Letland at opnå indfødsret, bl.a. i lyset af den forestående anvendelse af den europæiske konvention om indfødsret, der er indgået i Europarådets regi.

Med hensyn til situationen for "ikke-statsborgere", indebar loven fra 1995 en klarere status for de statsløse, og en udstedelse af særlige pas, som skal være tilendebragt inden udgangen af 1997, udgør i sig selv et tydeligt fremskridt, bl.a. hvad angår disse personers frie bevægelighed.

Der er dog stadig konstateret forskelsbehandling til ugunst for "ikke-statsborgerne". De har f.eks. ikke tilladelse til visse former for erhvervsudøvelse. Selv om nogle ikke er usædvanlige (f.eks. offentligt ansatte, hvis beskæftigelse indebærer udførelse af opgaver med tilknytning til suverænitetsudøvelse), er andre langt mindre forståelige (privatdetektiver, jurister, personale på luftfartsselskabernes fly, brandmænd, apotekere osv.). Det Nationale Menneskerettighedskontor konstaterer i sin tidligere nævnte undersøgelse fra december 1996, at 10 af forskellene mellem statsborgernes og udlændingenes status strider mod den lettiske forfatning og FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder. Den lettiske regering har imidlertid forpligtet sig til at ophæve denne forskelsbehandling, og den første lovgivningsmæssige foranstaltning på dette område blev truffet i begyndelsen af 1997.

Tilsvarende kan "ikke-statsborgere" ikke direkte erhverve jord, og de kan heller ikke deltage i selv lokale valg, hvilket ellers ville være et stærkt integrationsfremmende element. Endelig er nogle af deres grundlæggende rettigheder mindre beskyttede; det gælder f.eks. udelukkelsen af "ikke-statsborgere" fra dækningsområdet for amnesti-loven fra 1995. Disse forskelle skal gøres mindre omfattende, navnlig så længe den udenlandske befolkning tegner sig for en så stor del af Letlands samlede befolkning, som tilfældet er.

Hvad mere generelt angår det russisktalende mindretals situation (med eller uden lettisk statsborgerskab), respekteres og beskyttes dets rettigheder, selv om visse problemer stadig henstår som uløste. Desuden er der ingen større problemer i forbindelserne mellem letterne og det russiske mindretal.

Mindretallene har ikke nogen særlig repræsentation i parlamentet. Der blev dog i juli 1996 nedsat et rådgivende råd for nationaliteter, hvori repræsentanter for 11 etniske mindretal har sæde, og som har til opgave at følge situationen og fremsætte forslag til reformer, som synes

nødvendige. I kulturel henseende har Sammenslutningen af Nationale Kultursamfund, der har henvend tyve medlemsorganisationer, til formål at fremme tolerance og gode forbindelser mellem fællesskaberne.

Hvad angår anvendelse af nationale sprog, er dette tilladt ved domstolene, hvis alle parter er enige. Ellers har en involveret part adgang til tolkning. Derimod er der stadig visse hindringer, hvis en person ikke behersker det lettiske sprog: det er nødvendigt at kunne lettisk for at hæve arbejdsløshedsunderstøttelse, og man skal bestå en sprogtest på højt plan for at kunne stille op til valg.

På uddannelsesområdet har Letland to parallelle uddannelsessystemer - ét på lettisk og ét på russisk - og begge er statsfinansierede. Yderligere otte mindretal har institutioner, hvor der undervises på deres nationale sprog med statsstøtte. Ved ændringen af lov om uddannelse i 1995 blev det pålagt disse skoler at øge omfanget af undervisning på lettisk. Gennemførelsen af denne lov hæmmes dog af mangel på lærere med de kvalifikationer, der er nødvendige til denne type undervisning i institutioner for mindretal. Inden for de videregående uddannelser skal de studerende bestå en prøve i lettisk for at få adgang. En række private institutter giver dog undervisning af høj kvalitet på russisk.

I denne sektor er det største kritikpunkt, at Letland endnu ikke har vedtaget en lov om uddannelse til mindretal, som giver en solid ramme for en behandling af dette spørgsmål, og som indeholder elementer af en planlægning på mellemlang sigt. En sådan situation skaber nogen frygt i en del af mindretallene for, at myndighedernes øjeblikkelige indsats til fordel for deres institutter atter vil falde bort.

1.3 Generel evaluering

Letlands politiske institutioner fungerer hensigtsmæssigt og stabilt. De respekterer grænserne for deres respektive beføjelser og samarbejder indbyrdes. Valgene i 1992 og 1995 var frie og betryggende, og valget førte i begge tilfælde til indsættelse af en koalitionsregering. Oppositionen deltager fuldt ud i institutionernes arbejde. Det vil være nødvendigt med en fortsat indsats for at forbedre retsvæsenets funktion og forstærke bekæmpelsen af korruptionen.

Der er ingen større problemer med respekten for de grundlæggende rettigheder. Men det vil være nødvendigt, at Letland træffer foranstaltninger til at fremskynde indfødsretsprocedurerne for at gøre det muligt for russisktalende ikke-statsborgere at blive bedre integreret i det lettiske samfund. Desuden bør landet videreføre sine bestræbelser for at sikre ikke-statsborgere og mindretal almindelig ligebehandling, navnlig hvad angår adgang til visse erhverv og deltagelse i den demokratiske proces.

Med det forbehold, at der skal tages skridt til at sikre, at det russisktalende mindretal bliver bedre integreret i samfundet, har Letland alle de egenskaber, der kendetegner et demokrati, idet landet har institutionel stabilitet, som garanterer retsstatsforhold og menneskerettigheder.

2. Økonomiske kriterier

Kommissionen har i sin vurdering af Letlands økonomiske situation og økonomiske udsigter navnlig taget udgangspunkt i konklusionerne fra Det Europæiske Råds møde i København i

juni 1993, hvori det hedder, at unionsmedlemskab kræver "en fungerende markedsøkonomi samt evne til at klare konkurrencepresset og markedskræfterne i Unionen".

Denne del af udtalelsen indeholder derfor en kort redegørelse for den økonomiske situation og baggrund, en vurdering af Letlands fremskridt inden for centrale områder af den økonomiske omstilling (pris- og handelsliberalisering, stabilisering af økonomien, strukturændringer, reform af den finansielle sektor) samt en gennemgang af landets økonomiske og sociale udvikling. Der afsluttes med en generel vurdering af Letland i forhold til de kriterier, der er opstillet af Det Europæiske Råd, samt en gennemgang af udsigterne for den lettiske økonomi og de vigtigste indsatsområder i de fremtidige reformer.

2.1 Den økonomiske situation

Baggrund

Letland har 2,5 millioner indbyggere og et bruttonationalprodukt (BNP) på 8 mia. ECU (udtrykt i købekraftsparitet); indbyggertallet udgør ca. 0,7% af EU's, mens økonomien kun repræsenterer ca. 0,1% af EU's. BNP pr. indbygger udgør ca. 18% af gennemsnittet i EU. Den gennemsnitlige månedsløn er på ca. 170 ECU (november 1996).

Letland har ansøgt om medlemskab af WTO og forventer at blive medlem i løbet af 1997.

Den økonomiske omstillingsproces

I mellemkrigstiden var Letland en uafhængig stat og højt integreret i verdensøkonomien. I 1940 blev landet tvangsmæssigt annekteret af Sovjetunionen, hvorefter der blev indført central planlægning. Der blev etableret relativt store og avancerede industriaktiviteter i Letland, fordi dets infrastruktur var forholdsvis veludviklet. Letland blev totalt afhængig af Sovjetunionen, både med hensyn til input og afsætningen af færdigvarer. Eftersom økonomien fungerede forholdsvis effektivt, var Letland den rigeste republik i det tidligere Sovjetunionen. Som i det øvrige Sovjetunionen faldt den økonomiske vækst dog støt gennem årene.

Selv om der i Letland blev gennemført visse økonomiske reformer i løbet af *perestroika*-tiden under sovjetisk styre, har det forhold, at landet først genvandt sin uafhængighed i 1991, forsinket starten på reformer. Landet har stået over for den vanskelige opgave med at opbygge en markedsøkonomi og samtidig genopbygge en uafhængig stats institutioner. Tempoet i reformerne har ikke været lige højt på alle områder. Mens således prisliberaliseringen og opbygningen af et nyt skattesystem var blevet sat i gang inden uafhængigheden, og udenrigshandelen, lønningerne og rentesatserne blev liberaliseret umiddelbart derefter, skred privatiseringen meget langsommere frem, specielt i industrien. I 1995 oplevede landet en alvorlig bankkrise, der fik afsmittende virkninger på budgettet. Selv om dette medførte en opbremsning i produktionsfremgangen, har Letland klaret sig forholdsvis godt på inflationsfronten, og BNP er på ny begyndt at stige.

Frem til slutningen af 1980'erne var Letland en ren planøkonomi uden nogen privat sektor af nævneværdig størrelse. Privatiseringen af de mindre virksomheder og i landbruget er nu næsten afsluttet, hvorimod der kun langsomt er sket fremskridt med salget af de større industrivirksomheder. Den private sektors andel af BNP var steget til 50% i 1995, mens den private sektors andel af beskæftigelsen var steget til 62%.

Udenlandske direkte investeringer

Siden uafhængigheden har de udenlandske direkte investeringer været forholdsvis beskedne. De gik dog op i 1994, hvor de indadgående nettoinvesteringer udgjorde 4,2% af BNP, hvilket er det næsthøjeste tal blandt alle de associerede lande, der er under omstilling. Som en procentdel af BNP lå de udenlandske direkte investeringer en smule lavere i 1995 og igen i 1996, men investeringsbeløbet opgjort i ECU steg fortsat. I perioden fra 1989 til 1996 beløb de udenlandske direkte investeringer sig til i alt 467 mio. ECU (kilde: EBRD). Investeringerne kom primært fra Danmark, Rusland, USA, Tyskland, Det Forenede Kongerige og Sverige og var næsten helt og holdent koncentreret om servicesektoren (transport og kommunikation samt bankvæsen).

Den økonomiske struktur

Landbruget spiller fortsat en forholdsvis betydningsfuld rolle med en 9,9% andel i bruttoværditilvæksten i 1995 og en beskæftigelsesandel på 18,5%. Sektoren spiller en rolle som beskæftigelsesstødpude. Som følge af privatiseringen og omstruktureringen består landbruget hovedsagelig af spredt beliggende individuelle bedrifter med ringe udstyr og en lav produktivitet. Effektivitetsgevinsterne i levnedsmiddelforarbejdningen er beskedne på grund af mangel på kapital og lederevner både på bedrifterne og i forarbejdningsvirksomhederne. Henvend halvdelen af landbrugsjorden udgøres af familiebrug med en gennemsnitsstørrelse på 20 hektar. Omkring en tredjedel af landbrugsarealet består af meget mindre jordarealer og bruges til deltidslandbrug til eget forbrug. Statstilskuddene til sektoren er blevet reduceret kraftigt i løbet af omstillingen. De knappe budgetressourcer, udvidelsen af frihandelen med de baltiske nabolande og integreringen i WTO vil yderligere udsætte sektoren for markedskræfterne og intensivere omstruktureringen.

I 1996 tegnede **industrien** som helhed sig for ca. en fjerdedel af BNP og fremstillingssektoren for mere end en femtedel. Industrien er ikke blot blevet skåret ned siden uafhængigheden, men dens sammensætning er også blevet ændret. På nuværende tidspunkt er de eneste erhverv, der er i vækst, træ- og træmasseproduktion, tekstiler og levnedsmiddelforarbejdning. Under sovjetisk styre var de vigtigste erhverv maskinbygning, elektronik og den lette industri. Tilknytningen til og afhængigheden af Sovjetunionen fremgår af, at inden uafhængigheden var hver anden motorcykel, hver femte radio og hver ottende vaskemaskine, der var i brug i hele Sovjetunionen, fremstillet i Letland. De store virksomheder var fuldstændig integreret i den sovjetiske industri og var afhængige af billige leverancer af råvarer og energi fra andre republikker. Efter Sovjetunionens sammenbrud mistede den lettiske industri sin adgang til billige input, fordi Rusland begyndte at beregne sig verdensmarkedspriser; efterspørgslen efter lettiske varer faldt kraftigt, og produktionen faldt tilsvarende. De seneste indikatorer viser, at industriproduktionen igen er begyndt at stige fra det lave niveau, den var faldet til, men den samlede vækst er ringe, og omstillingen af produktionen fra produktion af færdigvarer til det sovjetiske marked til produktion af varer af højere kvalitet til de vestlige markeder pågår løbende.

Under sovjetisk styre var **tjenesteydelser** som turisme og finansielle tjenesteydelser typisk underudviklede. I konsekvens heraf faldt produktionen i servicesektoren mindre end i landbruget og industrien, og dens andel af den samlede værditilvækst steg kraftigt fra 32% i 1990 til 57% i 1995. Nu er transport og kommunikation de vigtigste aktiviteter inden for servicesektoren og tegner sig på nuværende tidspunkt for den største del af BNP-væksten.

Nøgletal for økonomien (1996-data, hvis ikke andet er angivet)		
Befolkning	<i>millioner</i>	2,5
BNP per capita	<i>KKS-ECU (1995)</i>	3 200
<i>i % af gennemsnittet for EU-15</i>	<i>% (1995)</i>	18
Landbrugets andel af:		
bruttoværditilvæksten	<i>% (1995)</i>	9,9
beskæftigelsen	<i>% (1995)</i>	18,5
Bruttoudlandsgæld/BNP	<i>%</i>	8
Eksport af varer og tjenester/BNP	<i>% (1995)</i>	47
Direkte udenlandske investeringer*	<i>mia. ECU (1989-1996)</i>	0,47
	<i>ECU per capita</i>	167
* Udenlandske direkte investeringer omregnet efter kursen ultimo 1996, 1 ECU = 1,25299 USD. Kilde: Kommissionens tjenestegrene, nationale kilder, EBRD		

Liberalisering

Prissystemet

Prisliberaliseringen blev indledt i begyndelsen af 1991. Varer og tjenesteydelser med administrerede priser udgør stadig omkring 20% i kurven af priser, der ligger til grund for forbrugerprisindekset. Priserne på energi, offentlige forsyninger, transport og huslejer er stadig administrerede og ikke fuldt omkostningsdækkende. Selv om omkostningsdækningen er stigende, satses der ikke på fuld omkostningsdækning før i år 2005. Denne gradvise tilpasning af de administrerede priser vil fortsætte i en årrække og vil være inflationsskabende. Der er blevet oprettet regulerende organer for de basale teletjenester og energipriserne, som skal finde den rette balance mellem producenternes og forbrugernes interesser.

Handelssystemet

Efter uafhængigheden har Letland opbygget et meget liberalt handelssystem. De kvantitative restriktioner og eksportafgifterne er næsten blevet helt afskaffet. Importafgifterne ligger på fra 1% eller mindre for råmaterialer, input og varer, der ikke er fremstillet i Letland, til 20% for de fleste øvrige færdigvarer. Landbrugsprodukter nyder dog fortsat en høj grad af beskyttelse med en gennemsnitlig produktionsvægtet afgiftssats på over 50%. Langt størstedelen af importen er underlagt frihandelsaftaler eller mestbegunstigelsesstatus. Regeringen er fast besluttet på at nedsætte de højeste afgiftssatser, men tøver med at gøre det af hensyn til forhandlingerne om medlemskab af WTO.

Letland har indgået frihandelsaftaler med EFTA-landene, har ansøgt om medlemskab af WTO (forventes i 1997) og overvejer at ansøge om medlemskab af CEFTA. Det har desuden indgået en række andre bilaterale aftaler. Siden den 1. april 1996 har en frihandelsaftale med dets baltiske naboer, Estland og Litauen, været i kraft. Pr. 1. januar 1997 blev denne aftale udvidet til at gælde for handel med landbrugsprodukter. Målet er at indføre en fuld toldunion på et

senere stadium.

Valutasytomet

Den nye nationale valuta, lats (LVL), blev indført i to faser. Først blev den russiske rubel i 1992 erstattet af den lettiske rubel, som fik lov til at flyde frit. Da den lettiske rubel blev anset for at være tilstrækkelig stærk, blev LVL gradvis indført fra og med marts 1993 og blev det eneste lovlige betalingsmiddel fra og med oktober 1993. Efter en periode med styret flydning, hvor LVL fik lov til at stige i værdi nominelt set, blev den i februar 1994 knyttet til en kurv af valutaer (IMF's kurv af særlige trækningsrettigheder). Dette system blev valgt som nominelt anker, der skulle være en hjælp for virksomhederne i deres planlægning og nedbringe inflationen. Det har hidtil haft rimeligt held til at opfylde disse målsætninger. Valutaen er fuldt konvertibel. Letland accepterede forpligtelserne i IMF's artikel VIII fra og med den 10. juni 1994, så der findes ingen valutarestriktioner i de løbende betalinger.

Næsten alle restriktioner på kapitalbevægelser er blevet afskaffet. Siden december 1996 har der været færre restriktioner på udlændinges køb af landbrugsjord (undtagen for Letlands "ikke-statsborgere"). En tilsvarende lov vedrørende ejerskab af jord i byområder blev vedtaget i begyndelsen af 1997. Juridiske personer, som står opført i statsvirksomhedsregistret, og hvori lettiske statsborgere og udlændinge fra lande, med hvilke Letland har indgået aftaler om gensidig investeringsbeskyttelse, ejer aktiemajoriteten, kan nu frit købe jord i Letland.

Stabilisering af økonomien

Internt

De første tre år efter uafhængigheden var præget af en drastisk produktionsnedgang; ved udgangen af 1993 var BNP i faste priser blevet halveret i forhold til 1990. Omstillingen fra planøkonomi til markedsøkonomi og i endnu højere grad afslutningen på de tætte input- og outputforbindelser med Sovjetunionen fremkaldte en krise i industrien og landbrugssektoren. Produktionsnedgangen syntes at ophøre i 1994, men det gryende opsving blev afbrudt i 1995. Primært på grund af uvisheden i forbindelse med bank- og budgetkrisen faldt BNP i faste priser i 1995 med 1,6%. BNP-væksten blev dog på ny positiv i 1996, hvor den skønsmæssigt l på 2,8%. Den ventes at tage yderligere til i de kommende år, hvis investeringerne øges, og den fornødne omstrukturering gennemføres.

Den hurtige prisliberalisering og en lempelig pengepolitik bragte i 1992 inflationen højt op i de trecifrede tal. Efterhånden som pengepolitikken blev strammet, faldt inflationen kraftigt i 1993 til omkring 35% og derefter gradvis til 8,8% i april 1997. Inflationen vil formentlig vedblive at ligge i de høje encifrede tal i nogen tid fremover i takt med, at de centralt fastsatte priser justeres for at blive fuldt omkostningsdækkende.

Ledigheden steg kraftigt efter starten på reformerne, og den er kun faldet en smule siden 1994. I takt med den fortsatte omstrukturering af industrivirksomhederne kan en yderligere stigning i

ledigheden i de kommende år ikke udelukkes, men det er mere sandsynligt, at ledigheden som følge af servicesektorens vækst vil blive reduceret yderligere.

Udviklingen i de økonomiske nøgletal		1994	1995	1996
Vækst i reelt BNP	%	0,6	-1,6	2,8
Forbrugerpris-inflation				
årligt gennemsnit	%	35,9	25	17,6
december-december	%	26,2	23,2	13,2
Arbejdsløshed, ultimo året	%	-	18,9	18,3
	<i>ILO-definition</i>			
Offentlig budgetbalance	% af BNP	-4,4	-3,4	-1,8
Balance på de løbende poster	% af BNP	5,5	-0,4	-9,8
Gæld/eksport	%	19,9	19,5	18,6
Tilstrømning af udenlandske direkte investeringer	% af BNP	4,2	3,9	3,6
<i>Kilde: Kommissionens tjenestegrene, nationale kilder, EBRD</i>				

Efter en periode med markante spring mellem underskud og overskud har statsbudgettet været i underskud siden 1994. Underskuddet nåede op på 3,4% af BNP i 1995, hvilket var betydeligt højere end oprindeligt planlagt. Dette skyldtes lave skatteindtægter som følge af negativ økonomisk vækst, omfattende skatteunddragelser, voksende skatterestancer og en elendig skatteadministration samt det forhold, at de lave indtægter ikke i tilstrækkelig grad blev opvejet af udgiftsnedskæringer. Finansieringen af underskuddet blev vanskeliggjort og fordyret af bankkrisen, idet markedet for statsgældsbeviser brød sammen, og renten steg. Problemet var kun relevant for statens budget, idet socialsikringsfonden, de lokale myndigheders budget og andre midler uden for budgettet alle var i overskud. Regeringen har siden da overvundet problemet ved at nedskære udgifterne og forbedre skatteopkrævningen; budgetunderskuddet i 1996 udgjorde kun 1,8% af BNP, og i 1997 skulle budgettet være i balance.

Eksternt

I 1995 steg eksporten i faste priser for første gang siden starten på omstillingsprocessen. Alligevel steg handelsunderskuddet over for udlandet yderligere, idet importen steg hurtigere end eksporten. Handelsunderskuddet var i 1996 meget stort, nemlig på 18% af BNP. Dette blev dog i vid udstrækning udlignet af den positive saldo i transithandelen og på tjenestebalancen.

Letland har hurtigt formået at opbygge valutareserver, som allerede i 1993 dækkede 4½ måneders import. Valutaspekulationen under bankkrisen og en øget import betød, at

importdækningen faldt i løbet af 1995, hvorefter den stabiliseredes. Ved udgangen af 1996 lå valutareserverne på 358,5 mio. LVL (514 mio. ECU eller 3½ måneders import). Gældsforholdet over for udlandet er fortsat lavt og lå på under 10% af BNP i 1995.

Strukturændringer

Udenrigshandelen

Efter at Letland havde genvundet sin uafhængighed, faldt eksport- og importandelen fra 50% af BNP til henholdsvis ca. 30% og 48% af BNP i 1996. Uafhængigheden medførte også en betydelig omlægning af handelen i retning af de vestlige markeder. Mens landet tidligere næsten ikke havde nogen handelsforbindelser med lande uden for Sovjetunionen, tegnede de sig i 1996 for over 50% af eksporten og 65% af importen. Selv om Rusland stadig i 1996 var Letlands vigtigste handelspartner med 23% af eksporten, var Tysklands (14%), Det Forenede Kongeriges (11%) og Sveriges (7%) betydning steget betydeligt. EU-landenes samlede andel af eksporten var på 44%.

Handelens sammensætning ændrede sig også drastisk. Inden starten på omstillingen var maskiner m.v. den vigtigste eksportkategori med 28% af den samlede eksport. I 1996 var denne andel faldet til kun 14%. Tilsvarende faldt levnedsmidlers andel fra ca. 22% til 12,5%. Derimod steg træ og trævarers andel fra ca. 3% til helt op til 24,2%, og disse varer er nu de vigtigste eksportvarer. Dette bemærkelsesværdige skift illustrerer, at Letlands konkurrencefordel generelt er inden for varer med en lav værditilvækst. Landets efterkrigsindustri har ikke formået at trænge ind på de vestlige markeder. På importsiden blev tekstilers og maskiners andel næsten halveret, mens mineraler voksede i betydning og blev den vigtigste importvare. Letland er kraftigt afhængig af energiimport. Eftersom de varegrupper, der repræsenterer de største eksportandele (træ og trævarer, tekstiler og levnedsmidler), også har oplevet den kraftigste eksportvækst, er eksportvarekoncentrationen blevet øget, hvilket gør økonomien mere sårbar over for udefrakommende chok. Forbrugsgoder udgør en relativt høj importandel (22%) i betragtning af udviklingsniveauet, hvilket tyder på, at kvaliteten af lokalt fremstillede varer er ringere.

Arbejdsmarkedet

Den registrerede ledighed har stabiliseret sig på 6-7% af den erhvervsaktive befolkning. Disse tal giver dog ikke et retvisende billede af ledighedens omfang; en arbejdskraftundersøgelse, der blev udført i 1995, viste, at 19% af den erhvervsaktive befolkning var arbejdssøgende, og ILO-tal peger i retning af en ledighedsprocent på omkring 18. Antallet af langtidsledige er steget kraftigt og udgør nu mere end 50% af alle ledige.

Minimumslønnen var i 1996 på 38 LVL pr. måned. Dette svarer til 50% af gennemsnitslønnen, hvilket er ret højt og tyder på, at lønfordelingen er komprimeret på de lavere niveauer. Et forslag om at hæve mindstelønnen til 50 LVL ventes fremsat.

De offentlige finanser

Letland måtte udskifte det sovjetiske system for opkrævning af offentlige indtægter, der i det væsentlige bestod af afgifter på virksomhedernes omsætning, med et skattesystem, der egner sig for en markedsøkonomi. Det skulle også opbygge en national skatteadministration. I sin oprindelige version omfattede det nye skattesystem en personlig indkomstskat, en

selskabsskat, en lønskat til finansiering af udgifterne til social sikring, en omsætningsafgift og afgifter på naturressourcer, jord og ejendom. I 1993 kom punktafgifter til, og omsætningsafgiften blev lagt om og til sidst erstattet med en merværdiafgift i maj 1995. Der er netop blevet vedtaget en ny skattelov. Skatteunddragelser er vidt udbredt, specielt i virksomhedssektoren, og skatteopkrævning er stadig et alvorligt problem. Skattetrykket på dem, der faktisk betaler skat, er i forvejen forholdsvis højt, så den eneste realistiske mulighed for at øge skatteindtægterne er at forbedre administrationen og skatteopkrævningen. Der er for nylig opnået forbedringer på dette felt.

Strukturen i de offentlige udgifter har ændret sig betydeligt. Pristilskud blev stort set fjernet, men udgifterne til den almindelige offentlige administration og forsvaret steg efter uafhængigheden. Udgiftssiden domineres af lønninger og transfereringer, primært pensioner. Samlet udgør disse udgiftsposter omkring to tredjedele af de samlede udgifter. Renteudgifterne og de offentlige investeringer er efter international målestok lave. For at sikre, at pensionssystemet kan overleve, er pensionsalderen blev hævet, og der er indledt en gradvis omlægning af pensionssystemet fra et skattefinansieret system til et bidragsfinansieret system.

De offentlige finanser er stærkt decentraliserede og ret ufleksible, og bestemte skatteklender er ofte øremærkede til bestemte dele af den offentlige sektor. F.eks. tilfalder indkomstkatten de lokale myndigheder, mens staten modtager momsindtægterne. Eftersom ansvaret for den makroøkonomiske politik ligger hos den nationale regering, som hidtil har modtaget indtægter fra de flygtigste indtægtskilder, er finanspolitikken alvorligt handicappet. Samtidig findes der næsten ikke noget pres i retning af at reducere de sociale udgifter, idet de finansieres af konstant stigende indtægter fra lønskatten.

Den nye regering, der kom til magten i december 1995, varslede en ny periode med finanspolitisk disciplin. I 1996 var budgetunderskuddet på 1,8% af BNP. Budgetsituationen er stadig skrøbelig, og der er kun begrænset råderum både på indtægts- og udgiftssiden.

Virksomhedssektoren: privatisering og omstrukturering

Indtil for nylig var privatiseringen af de store virksomheder, specielt i industrien, ikke særlig fremskreden i Letland. Inden 1994 fandtes der ikke nogen separat privatiseringsmyndighed, og tilladelse til at privatisere virksomheder blev kun givet efter en vurdering af hvert enkelt sag for sig. Den nye regering, der blev dannet i december 1995, tog initiativ til at fremskynde privatiseringsprocessen. Den stykkevise fremgangsmåde blev opgivet, og alle aktiver blev i februar 1996 overført til den lettiske privatiseringsstyrelse (LPA), som er et halvautonomt organ under økonomiministeriet. Udlændinge kan nu også deltage fuldt ud i privatiseringsprocessen. Den foretrukne privatiseringsmetode er fortsat internationale og offentlige udbud, men de enkelte borgere vil kunne benytte kuponer, der uddeles gratis, som delvis betaling. Praktisk taget alle de resterende virksomheder kan nu privatiseres, herunder også det store rederi og energiforsyningsselskaberne. Målsætningen er at afslutte privatiseringen i midten af 1998. Det ventes, at antallet af virksomheder, som der ikke er nogen købere til, vil stige hen imod slutningen af privatiseringsprocessen. Hovedårsagerne hertil er nogle af disse virksomheders elendige finansielle situation, den langtrukne afnationaliserings- og ejendoms-restitueringsproces og mangelen på strategiske investorer. Den gode kreditvurdering, Letland for nylig har fået tildelt af de internationale kreditvurderingsinstitutter, vil kunne medvirke til at højne investeringsinteressen i udlandet.

Privatiseringen af energiforsyningselskaberne skulle gøre en ende på den indflydelse, politiske hensyn har på energipriserne og energiforsyningen og derved forhåbentlig reducere de omfattende betalingsrestancer, der forekommer inden for denne sektor. I februar 1997 stillede Verdensbanken lån til rådighed for Letland til at løse energiforsyningselskabets gældsproblemer. I april 1997 nåede LPA til enighed med det russiske Gazprom og et tysk konsortium om en aftale, hvorefter det tyske konsortium overtager en andel på 32,5% i det lettiske gasselskab. Dette repræsenterer en direkte investering på 48 mio. ECU.

De seneste ændringer i privatiseringsprocedurerne og vedtagelsen af den nyligt foreslåede nye lovgivning om fjernelse af praktisk taget alle begrænsninger på udenlandsk ejendomsret til jord vil efter al sandsynlighed øge udlandets interesse. Metoden med åbne, direkte salg kombineret med den betydningsfulde rolle, udenlandske investorer tillægges, vil fremme en hurtigere omstrukturering af virksomhedssektoren; det skulle føre til et forholdsvis koncentreret ejerskab samt tilførsel af ny kapital. Indførelsen af nye insolvens- og konkursregler i september 1996 ventes også at fremme omstruktureringen, forudsat at den nye lov gennemføres effektivt. Bankernes udlån udgør dog stadig et problem. Bankerne kan ikke så nemt yde langfristede lån, når der ikke foreligger forretningsplaner og ikke er nogen kreditplysningstradition, når der er vanskeligheder med at stille sikkerhed på grund af jordmarkedets unge alder, og når der ikke findes et realkreditlånesystem. Dette vil fortsat i nogen tid lægge hindringer i vejen for omstruktureringen.

Den finansielle sektor

Den myndighed, der har ansvaret for den monetære politik, er Letlands centralbank, der blev oprettet i juli 1990. Centralbankens kommercielle transaktioner blev adskilt fra dens centralbankfunktioner i maj 1992. Banken nyder en høj grad af uafhængighed og har ansvaret for penge- og valutapolitikken samt reguleringen af og tilsynet med banksektoren. Brugen af direkte instrumenter i pengepolitikken - lofter over de beløb, bankerne må yde eller modtage i lån - ophørte i 1993. Forskellige indirekte standardinstrumenter benyttes, men de har endnu ikke fuld virkning, primært fordi pengemarkedet endnu ikke er fuldt udbygget. Rentesatserne er blevet fuldt liberaliseret. Banken ydede lån til regeringen til dækning af budgetunderskuddet i løbet af 1995.

I konsekvens af den høje risiko på erhvervslån, der skyldes mangelen på betryggende sikkerhedsstillelse og konkurslovgivningens unge alder, er udlånsrentesatserne fortsat meget høje. Eftersom indlånsrentesatserne er betydeligt lavere, og der stadig findes en arv af dårlig gæld fra fortiden, er spændet mellem indlåns- og udlånsrentesatserne på 10-15 procentpoint, hvilket er en decideret hæmsko for banksektoren i dens rolle som formidler i forbindelse med de indenlandske investeringer. Rentesatserne er dog på vej nedad; siden begyndelsen af 1996 har centralbanken sat refinansieringssatsen ned fra 24 til 4% (april 1997) i takt med, at inflationen og renterne på statsgældsbeviser er faldet. Faldet i disse rentesatser skulle tvinge bankerne til at operere mere effektivt og til at udvide deres udlånsaktiviteter, så de opererer med overskud. Dette skulle medvirke til at indsnævre rentemarginalen.

Ved begyndelsen i 1992 havde Letland tre statsejede banker, som tegnede sig for ca. 90% af de samlede aktiver og udlån. Derudover blev der på grund af den liberale banklovgivning oprettet et stort antal mindre banker, nogle med udenlandsk (primært russisk) kapital. Staten har hævet de statsejede bankers kapital, og de er nu ved at blive forberedt til privatisering. 75% af banksektoren er nu i private hænder, heraf 40% i udenlandske hænder.

I 1994 og 1995 blev en lang række banker insolvente. Dette eskalerede til en større bankkrise, da den største forretningsbank brød sammen i april 1995. Krisen opstod på grund af en uerfaren bankledelse, for stor indflydelse fra store kunder, som samtidig var bankaktionærer, bedrageri i nogle af bankerne og for mange nye og underkapitaliserede banker. Situationen eskalerede på grund af manglende tillid til bankerne og tøvende indgriben fra tilsynsmyndighedernes side. For at forhindre, at en lignende krise opstår igen, er der blevet vedtaget ny lovgivning, som skal mindske konkurrisikoen inden for banksektoren. De nye regler fastsætter lofter over risikobetonede udlån, forhøjede kapitalkrav til bankerne, bestemmelser til undgåelse af for stor udlånskoncentration og bestemmelser om styrkelse af centralbankens tilsynsbeføjelser. Som følge af bankkrisen, den manglende indskudsgaranti og det strengere tilsyn faldt antallet af banker fra 67 i 1992 til 33 i februar 1997. Kun 16 "nøglebanker" må nu modtage indlån fra husholdningerne. Rentabiliteten i de 16 nøglebanker, som tegner sig for halvdelen af de samlede aktiver, er blevet forbedret betydeligt, men er fortsat lav. De fleste banker nøjes med at tilbyde "basale" banktjenesteydelser. På trods af de fremskridt, der er sket siden krisen i 1995, er banksystemet som helhed fortsat skrøbeligt, primært på grund af svage porteføljer, lav rentabilitet og underkapitalisering.

En række faktorer tyder på, at bankernes udlån til økonomien vil stige. Blandt disse faktorer kan nævnes stabiliseringen af statsgældsbevisrentesatserne og faldet i markedsrenterne, bankernes forbedrede likviditet, muligheden for de store banker for at opnå international kredit og den stigende aktivitet på interbankmarkedet. På nuværende tidspunkt har omkring to tredjedele af de lån, der er ydet til den private sektor, en løbetid på mindre end et år.

Der er taget omfattende skridt til at opbygge et organiseret værdipapirmarked, bl.a. gennem vedtagelse af retlige rammer for værdipapirmarkedet, fondsbørsen i Riga og værdipapircentralen. Fondsbørsen trådte i funktion i juli 1995. Handelen var til at begynde med beskeden, men er i den senere tid blevet mere livlig.

Den økonomiske og sociale udvikling

Sociale indikatorer

Letland har 2,5 millioner indbyggere. Befolkningsvæksten er blevet negativ på grund af emigration og et fald i fødselsraten. I 1994 faldt indbyggertallet med 1,5%.

Uddannelsesniveaue er ganske godt: 61% af dem, der er i arbejde, har modtaget uddannelse på sekundærtrinnet, og 8% er under erhvervsuddannelse. Sekundæruddannelsen er koncentreret om teknisk og anden erhvervsrettet uddannelse.

Regionale og sektorale skævheder

Regionale forskelle kan der især konstateres i erhvervskoncentrationen og ledigheden. Den laveste ledighed findes i Riga by, hvor 40% af befolkningen bor, og hvor ledigheden er på under 4%. I andre byer, hvor beskæftigelsen ofte har været afhængig af én virksomhed, som har måttet lukke, er ledigheden meget større. Landets landområder er tyndt befolkede og har en svagt udbygget infrastruktur og produktionsstruktur.

2.2 Økonomien set i lyset af medlemskab

Indledning

Det Europæiske Råd i København i 1993 fastsatte, hvilke betingelser de associerede lande i Central- og Østeuropa skal opfylde for at blive medlemmer af EU. De økonomiske kriterier er:

- en fungerende markedsøkonomi
- evne til at klare konkurrencepresset og markedskræfterne i Unionen.

Disse kriterier er indbyrdes afhængige. For det første vil en fungerende markedsøkonomi bedre kunne klare konkurrencepresset. For det andet er det fungerende marked i forbindelse med medlemskab af EU det indre marked. Et EU-medlemskab, der ikke indebærer integrering i det indre marked, giver ingen økonomisk mening, hverken for Letland eller dets handelspartnere.

Tilslutning til *EU's regelværk*, specielt reglerne vedrørende det indre marked, er således afgørende for et ansøgerland, som permanent skal påtage sig de økonomiske forpligtelser ved et medlemskab. Denne uigenkaldelige forpligtelse er nødvendig for at give sikkerhed for, at alle dele af det udvidede EU-marked vil fortsætte med at fungere efter fælles regler.

Evnen til at tilslutte sig *EU's regelværk* har flere dimensioner. På den ene side skal Letland kunne påtage sig de økonomiske forpligtelser ved et medlemskab på en sådan måde, at det indre marked fungerer uproblematisk og retfærdigt. På den anden side forudsætter Letlands evne til at høste det fulde udbytte af konkurrencepresset på det indre marked, at de grundlæggende økonomiske forhold er gunstige, og at den lettiske økonomi er præget af fleksibilitet og råder over tilstrækkelig menneskelig og fysisk kapital, især infrastruktur. Hvis disse forhold ikke er til stede, vil konkurrencepresset efter al sandsynlighed blive opfattet som for intenst i visse dele af samfundet, og der vil lyde krav om protektionistiske foranstaltninger, som, hvis de blev gennemført, ville trække tæppet væk under det indre marked.

Et ansøgerlands evne og vilje til at tilslutte sig og gennemføre *EU's regelværk* har afgørende betydning, fordi omkostningerne og fordelene ved at gøre det kan være ulige fordelt over tiden og på erhvervssektorer og samfundsgrupper. En bred konsensus om, hvilke ændringer i den økonomiske politik EU-medlemskab nødvendiggør, og en målbevidst gennemførelse af økonomiske reformer på trods af pres fra interessegrupper mindsker risikoen for, at et land ikke er i stand til at påtage sig de økonomiske forpligtelser ved et medlemskab.

For de offentlige myndigheder kræver EU-medlemskab administrativ og retlig kapacitet til at omsætte og gennemføre den brede vifte af teknisk lovgivning, der er nødvendig for at fjerne hindringerne for den frie bevægelighed inden for EU og derved sikre det indre markeds funktion. Disse aspekter behandles i senere kapitler. For den enkelte virksomhed er virkningen for konkurrenceevnen af at tilslutte sig *EU's regelværk* afhængig af dens evne til at tilpasse sig de nye økonomiske forhold.

En fungerende markedsøkonomi

En markedsøkonomi forudsætter, at ligevægten mellem udbud og efterspørgsel findes ved markedskræfternes frie spil. Der foreligger en fungerende markedsøkonomi, når retssystemet, herunder reguleringen af ejendomsretten, er på plads og er i stand til at håndhæve retslige afgørelser. En markedsøkonomi fremmes og forbedres af makroøkonomisk stabilitet og konsensus om hovedlinjerne i den økonomiske politik. En veludviklet finansiel sektor og det

forhold, at der ikke findes væsentlige hindringer for markedsadgang og markedsudtræden, bidrager til at effektivisere den måde, en økonomi fungerer på.

Letland har gjort betydelige fremskridt med at etablere en fungerende markedsøkonomi. Priserne og handelen er i vid udstrækning blevet liberaliseret, og privat ejendomsret er blevet den dominerende form for ejerskab. Markedsadgangen for nye virksomheder vanskeliggøres dog stadig af en undertiden inkonsekvent lovgivning, bureaukrati og arrangementer, der er usædvanlige på EU-markederne. Udenlandske virksomheder kan støde på modstand fra lokale virksomheders side mod at få adgang til markedet. Selv om størstedelen af de mindre og mellemstore virksomheder nu er blevet solgt, kom privatiseringsprocessen langsomt fra start og er endnu ikke afsluttet. Den nye regering planlægger at afslutte privatiseringen af de større statsejede foretagender senest i midten af 1998.

Regeringen har indført lovgivning og oprettet nogle af de institutioner, der hører en markedsøkonomi til, men der er behov for en yderligere indsats. Konkurrence- og markedsreguleringen og -tilsynet er begrænset. På nuværende tidspunkt findes der ikke nogen effektiv regulerende monopolmyndighed, men et konkurrenceråd skal efter planen oprettes i den nærmeste fremtid. Situationen ventes at blive forbedret med indførelsen af en ny konkurrencelov, som for nylig blev vedtaget af det lettiske parlament. Der vil endvidere hurtigt blive sat skub i en videreudvikling af markedsmekanismerne, hvis det seneste privatiseringsprogram føres ud i livet, hvis de udenlandske investeringer fortsætter med at opgradere og modernisere teknologien, og hvis planerne for vedtagelse og gennemførelse af lovgivningen om industri- og konkurrencepolitikken realiseres. Forsyningssektoren, ikke mindst energiforsyningen, kræver særlig opmærksomhed.

Regeringen har opstillet en række strategier med det formål at øge konkurrencen. Hovedelementerne heri er at privatisere industrien, fremme udenlandske investeringer og yde støtte til de små og mellemstore virksomheder. Overholdelsen af ejendomsrettighederne er ved at blive forbedret, men er ikke afsluttet. Der er for nylig truffet beslutning om ejendomsretten til jorden, generelt og for udlændinges vedkommende, som skulle blive en hjælp i denne forbindelse. Gode fremskridt med gennemførelsen af Europaaftalen skulle bidrage til at sikre, at overgangen til medlemskab af EU forløber forholdsvis uproblematisk.

Der er gjort betydelige fremskridt med stabiliseringen af økonomien; inflationen er blevet nedbragt, den økonomiske tilbagegang, der fulgte i kølvandet på Sovjetunionens sammenbrud og omvæltningerne i forbindelse med omstillingen, er blevet standset, og økonomien modstod en bankkrise i 1995. Tegnene i 1996 tydede på, at økonomien var inde i et opsving, om end et langsomt opsving. Makroøkonomisk stabilitet er af stor betydning for markedsudviklingen. Om væksten bliver vedholdende afhænger på sin side af, hvor godt de penge- og finanspolitiske instrumenter fungerer, og om de er effektive.

På nuværende tidspunkt er det største handicap i pengepolitikken banksektorens sårbarhed og problemerne med bankernes udlån. Det har ikke hidtil været muligt effektivt at bruge renten som pengepolitisk instrument, hvilket er forklaringen på, at vægten har været lagt på valutakursinstrumentet og reservekravene som midler til at styre pengemængden. En afgørende målsætning er at føre en troværdig politik. Dette kræver konsekvens i beslutningstagningen, samordning af den førte politik og en sund dosis realisme. Selv om nogle af disse elementer tilsyneladende ikke var til stede under bankkrisen, lykkedes det centralbanken at bevare stabiliteten i valutaen uden enorme omkostninger i form af tab af

reserver.

Det største handicap i finanspolitikken er beskatningen; beskatningsgrundlaget er beskedent, og skatteopkrævningen er ringe. Derudover er fleksibiliteten i statens budget begrænset, fordi indtægterne er meget usikre og varierende - indkomstskatten tilfalder nemlig de lokale myndigheder, mens staten modtager momsindtægterne. Statsforvaltningens evne til at formulere og gennemføre en politik skal styrkes.

Et væsentligt element i en moderne markedsøkonomi er den finansielle sektor, som i Letland stadig helt klart er sårbar efter bankkrisen i 1995. På nuværende tidspunkt har kun et mindre antal banker tilladelse til at modtage indlån, fordi der ikke findes nogen indskudsgarantiordning. Disse banker ser generelt ud til at være sunde, men de opfylder stadig ikke fuldt ud deres finansielle formidlerrolle; dette har til dels sin forklaring i problemet med dårlig gæld fra fortiden og mangelen på sikkerhedsstillelse og kompetent risikovurdering.

Evnen til at klare konkurrencepresset og markedskræfterne

Her nogle år forud for et eventuelt medlemskab - og inden Letland har vedtaget og gennemført størstedelen af fællesskabsretten - er det vanskeligt at danne sig en endelig opfattelse af landets evne til at opfylde dette kriterium. Der er imidlertid en række karakteristiske træk ved Letlands udvikling, som giver et fingerpeg om landets sandsynlige evne til at klare konkurrencepresset og markedskræfterne i Unionen.

Dette forudsætter en stabil makroøkonomisk ramme, inden for hvilken de enkelte erhvervsdrivende kan træffe beslutninger på en forholdsvis sikker baggrund. Der skal være et tilstrækkeligt grundlag af menneskelige og fysiske ressourcer, herunder infrastruktur, således at de enkelte virksomheder får mulighed for at ruste sig til at modstå det øgede konkurrencepres på det indre marked. Virksomhederne må investere for at styrke effektiviteten, så de både kan konkurrere på hjemmemarkedet og udnytte de stordriftsfordele, der følger med adgangen til det indre marked. Denne evne til at tilpasse sig vil blive større, jo mere virksomhederne får adgang til investeringskapital, jo bedre arbejdskraften er uddannet, og jo mere nyskabende de er.

Endvidere vil en økonomi være bedre i stand til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskab, hvis den forud for tiltrædelsen har opnået en høj grad af økonomisk integration med Unionen. Jo mere integreret et land allerede er i Unionen, desto færre yderligere omstruktureringer skal der foretages i forbindelse med medlemskabet. Graden af økonomisk integration afhænger både af udbuddet og mængden af varer, der indgår i samhandelen med medlemsstaterne. De direkte fordele ved adgangen til det indre marked kan desuden værre større i sektorer, hvor der er et ret stort antal små virksomheder, idet disse påvirkes forholdsvis mere af handelshindringer.

Letland er en relativt åben økonomi. Dets eksport konkurrerer hovedsagelig inden for lavværditilvækstsegmentet af verdensmarkedet. Økonomiens konkurrenceevne og eksportevne udspringer primært af det lave lønniveau. Eksporten nyder formentlig også stadig fordel af devalueringen af valutaen i 1992. Åbningen af Letlands økonomi for konkurrence har understreget behovet for en yderligere omstrukturering af industrien og landbruget. Omstruktureringen af virksomhederne, specielt i industrien, er langt fra overstået. Ændringerne i sammensætningen af udenrigshandelen viser, at Letlands lette industri ikke har

formålet at opgradere sine produkter og derved trænge ind på de vestlige markeder. Forbrugsgoders andel af importen tyder på, at mange lokale produkter opfattes som værende af ringere kvalitet. Industrien kan derfor kun i kraft af lave arbejdskraftomkostninger producere til konkurrencedygtige priser, og dets produkter lever generelt ikke op til vestlige kvalitets- og designnormer. Den bebudede optrapning af privatiseringstakten, hvor udenlandske investorer har mulighed for at spille en vigtig rolle, kunne råde bod på dette problem og øge tempoet i omstruktureringen.

Graden af handelsintegrering og arten af samhandelen med EU indikerer, at Letland, som forholdene er nu, ville have svært ved at klare konkurrencepresset inden for det indre marked. EU tegner sig for omkring halvdelen af Letlands import og noget mindre af eksporten, men import- og eksportvarerne tilhører ikke de samme kategorier, idet Letlands vigtigste importvarer er energi, investeringsgoder og forbrugsgoder, og dets vigtigste eksportvarer er trævarer. Letlands industri har ikke formålet at eksportere andre varer til Vesten på grund af utilstrækkelige kvalitetsnormer. Rusland er stadig Letlands vigtigste handelspartner. En af Letlands vigtigste indtægtskilder er transithandelen, der skyldes beliggenheden mellem Rusland og Det Baltiske Hav. I den nuværende situation afhænger væksten i den lettiske økonomi af, hvorledes træproduktionen og tekstilsektoren klarer sig. En vigtigt fremtidigt udviklingsområde kunne i betragtning af de tre havnes kapacitet og beliggenhed blive transport- og kommunikationstjenester.

Yderligere omstrukturering i virksomhedssektoren er afgørende, hvis Letland skal kunne tilpasse sig kravene for medlemskab af Unionen og samtidig tilslutte sig *EU's regelværk*. Antallet af selskaber er øget siden uafhængigheden på grund af opsplining af selskaber og stiftelse af nye, men det står ikke klart, om ledelsesteknikkerne har ændret sig. Virksomhederne har ikke tilstrækkelig adgang til nye investeringer, fordi bankernes udlån er svagt. Dette skyldes manglende sikkerhedsstilling, virksomhedsoptegnelser og risikostyringsevner. Indtil for nylig var den udenlandske deltagelse begrænset, hvilket har lagt en dæmper på de udenlandske investeringer og derfor på teknologiimport og forretningsknowhow. Udenlandske direkte investeringer er typisk et effektivt middel til at overføre teknologi til de berørte virksomheder samt resten af økonomien via demonstrations- og afsmitningseffekter. Udenlandske direkte investeringer vil også være en nyttig hjælp for den lettiske industri i dens bestræbelser på at tilpasse sig kravene i *EU's regelværk*.

Investeringerne er blevet øget, og langt størstedelen af disse er gået til transport og kommunikation. Banksektoren har også modtaget en betragtelig andel af investeringerne. Udgifterne til forskning og udvikling er lave; de samlede udgifter udgjorde 0,5% af BNP i 1995. Dette tal giver dog ikke det fulde billede af F&U-indsatsen, idet meget af denne er inkorporeret i kapitalapparatet og de importerede investeringsgoder.

Banksektoren er først for nylig begyndt at blive udbygget og står fortsat svagt på visse felter. Den tilvejebringer stadig ikke tilstrækkelige lånemidler til virksomhederne til fremme af omstruktureringen, men der er dog ved at ske en mærkbar omlægning af udlånspolitikken bort fra udelukkende at handle statsgældsbeviser til i højere grad at yde lån til virksomheder med aktiviteter i Letland. Betydningen af dårlig gæld falder, efterhånden som omsætningen stiger.

Udsigter og prioriteter

Der er gjort betydelige fremskridt med at stabilisere økonomien. Væksten er ved at tage til,

inflationen er faldet til 8,8% (april 1997), renten og budgetunderskuddet er blevet reduceret, valutaen er stabil, og handelen er i vid udstrækning blevet omlagt. Krisen i banksektoren betød et tilbageskridt i den økonomiske udvikling, men den lettiske centralbank formåede at bevare troværdigheden og forhindre et stormløb på valutaen. Af disse grunde og på grund af landets forholdsvis lave udlandsgæld har de internationale kreditvurderingsinstitutter tildelt Letland "investment grade".

Situationen er dog fortsat skrøbelig. Handelsunderskuddet er højt og stigende, og den finansielle sektor er stadig svag. De økonomiske reformer og den finanspolitiske situation fastholdes via den disciplin, der påtvinges landet af et IMF-støttet program. Desuden er der en vis mangel på dynamik i økonomien. Hovedproblemerne er, at væksten er afhængig af en eksport med lav værditilvækst, og at industriproduktionen og produktivitetstgevinsterne fortsat står i stampe på grund af manglende investeringer og omstrukturering.

Produktiviteten i landbruget må forbedres, hvis det skal kunne klare sig i konkurrencen med udlandet, når den handelsmæssige beskyttelse af sektoren reduceres. I betragtning af, at privatiseringen næsten er afsluttet, og budgetmidlerne er begrænsede, betragtes en markedsdrevet omstrukturering som mest hensigtsmæssig.

Færdiggørelsen af de institutionelle og retlige rammer for en markedsøkonomi er et afgørende element i etableringen af et miljø, hvori de private virksomheder kan blomstre. Der sker fremskridt med hensyn til at indføre den nødvendige lovgivning, men en effektiv implementering af ny og gældende lovgivning er måske endnu vigtigere.

Letlands hidtidige økonomiske politik har ikke været lagt til rette efter en udførlig mellemfristet plan. Den kortfristede politik føres inden for rammerne af et IMF-program, der fokuserer på en stramning af finanspolitikken, fremskyndelse af strukturreformer og yderligere liberalisering af udenrigshandelen. Den nuværende politik tager sigte på at rationalisere de offentlige udgifter og reformere indtægtssiden, samtidig med at banksystemet styrkes, og tempoet i privatiseringsprocessen sættes op. De områder, hvor der er sket betydelige fremskridt, siden den nye regering trådte til, er privatiseringen og budgetunderskuddet. Der er netop nu ved at blive udformet og implementeret politiske initiativer til at få markedsmekanismerne til at virke, f.eks. gennem eksportfremme og udvikling af de små og mellemstore virksomheder. Tidsplanen for og virkningen af initiativerne står ikke helt klart.

2.3 Generel vurdering

Letland har gjort betydelige fremskridt i retning af at skabe en markedsøkonomi. Handelen og priserne er i vid udstrækning blevet liberaliseret. Der er gjort store fremskridt med at stabilisere økonomien. Der er desuden gjort betydelige fremskridt med at etablere de retlige rammer, men den reelle lovimplementering lader stadig noget tilbage at ønske. Alle de nødvendige regulerende organer er endvidere enten ikke på plads eller fuldt funktionsdygtige. Privatiseringen er ikke afsluttet, de resterende statsejede selskaber er generelt i en dårlig finansiell forfatning, og der er mangel på strategiske investorer.

Letland ville have alvorlige vanskeligheder med at klare konkurrencepresset og markedskræfterne i Unionen på mellemlang sigt. Den lettiske økonomi er forholdsvis åben, og arbejdskraftomkostningerne er lave. Eksporten består imidlertid primært af varer med lav

værditilvækst. Der er stadig behov for omstrukturering i industrien og i virksomhederne. Banksektoren er underudviklet og står svagt på visse punkter. Landbruget trænger til modernisering.

3. Evnen til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskab

Det Europæiske Råd i København anførte blandt kriterierne for tiltrædelse "evnen til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskab, herunder tilslutning til målene for politisk, økonomisk og monetær union".

Letland har med sin ansøgning om medlemskab på basis af traktaten uden forbehold accepteret Unionens grundlæggende mål, også dens politikker og instrumenter. I dette kapitel gennemgås Letlands evne til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskab, dvs. de retlige og institutionelle rammer, der går under betegnelsen Fællesskabets regelværk, på grundlag af hvilke Unionen realiserer sine mål.

Med Unionens udvikling er regelværket gradvis blevet mere tyngende og udgør en større udfordring for fremtidige tiltrædelser, end det var tilfældet tidligere. Letlands evne til at gennemføre regelværket vil være af central betydning for dets evne til at fungere hensigtsmæssigt inden for Unionen.

I de følgende afsnit undersøges på hvert hovedområde af Unionens virksomhed den nuværende og fremtidige situation i Letland. Udgangspunktet for beskrivelsen og analysen er et kort sammendrag af Fællesskabets regelværk med angivelse af bestemmelserne i Europaaftalen og hvidbogen, hvor de er relevante. Endelig gives der for hvert aktivitetsområde en kort vurdering af Letlands evne til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskab på mellemlang sigt.

3.1 Det indre marked uden grænser

Det indre marked defineres i traktatens artikel 7A som et område uden indre grænser med fri bevægelighed for varer, personer, tjenesteydelser og kapital. Grundlaget for det indre marked, som er af afgørende betydning for integrationsprocessen i Fællesskabet, er en åben markedsøkonomi med konkurrence og økonomisk og social samhørighed.

En effektiv virkeliggørelse af de friheder, der er nedfældet i traktaten, forudsætter ikke blot overholdelse af så vigtige principper som ikke-forskelsbehandling og gensidig anerkendelse af nationale regler, således som disse principper er blevet præciseret gennem Domstolens retspraksis, men også en samtidig og effektiv håndhævelse af en række specifikke fælles bestemmelser. Formålet med disse specifikke bestemmelser er bl.a. at sikre den offentlige sikkerhed og sundhed, miljø- og forbrugerbeskyttelse, forbrugernes tillid til servicesektoren og, at personer, der udøver visse specialerhverv, har de rette kvalifikationer, samt i givet fald at indføre eller samordne visse regulerings- og tilsynsordninger. Al kontrol og systematisk efterprøvning, som er nødvendig for at sikre en korrekt anvendelse af reglerne, skal finde sted inden for selve markedet og ikke ved grænseovergangene.

Det er vigtigt, at EF-lovgivningen indarbejdes effektivt i national ret, men det er endnu vigtigere at den i praksis håndhæves korrekt af medlemsstaternes administration og domstole, og at den overholdes af virksomhederne. Dette er forudsætningen for at skabe den gensidige tillid, som er nødvendig for at det indre marked kan fungere tilfredsstillende.

Dette kapitel bør læses i sammenhæng med bl.a. kapitlerne om socialpolitik, miljø, forbrugerbeskyttelse og sektorpolitik.

De fire friheder

Ansøgerlandene overtager gradvis Fællesskabets regelværk:

- Associeringsaftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater og Letland undertegnedes i 1995 og afventer i øjeblikket ratifikation. Hvad angår de fire friheder og indbyrdes tilnærmelse af lovgivningerne er der i aftalen fastsat en øjeblikkelig eller trinvis håndhævelse af et vist antal forpligtelser, gensidige og ikke-gensidige, vedrørende bl.a. etableringsret, national behandling, frihandel, intellektuel ejendomsret og offentlige indkøb.
- I retningslinjerne i hvidbogen (KOM (95) 163 endelig udg.), som Kommissionen forelagde i 1995 med henblik på at hjælpe ansøgerlandene med at forberede deres integration i det indre marked, afgrænses det nærmere, hvilke bestemmelser der er tale om; der udpeges emner og "nøgleområder", som direkte berører den frie bevægelighed for varer, tjenesteydelser, kapital og personer, og der gøres rede for, hvilke vilkår der skal være opfyldt for, at bestemmelserne herom kan betragtes som opfyldt, herunder de retlige og organisatoriske strukturer. Der gennemgås 23 områder, hvor EU har beføjelser; bestemmelsernes gennemførelse fordeles på to faser alt efter, hvor højt de prioriteres, og der fastlægges et arbejdsprogram for perioden forud for tiltrædelsen. Der er oprettet et Kontor for Informationsudveksling om Faglig Bistand (TAIEX) med det formål at yde supplerende og målrettet faglig bistand på de lovgivningsområder, der er omfattet af hvidbogen. Kontoret har for nylig oprettet en lovgivningsdatabase.
- Optagelse i EU indebærer for ansøgerlandene, at de må overtage og iværksætte hele Fællesskabets regelværk. Det skal i den forbindelse understreges, at den handlingsplan for det indre marked, som blev forelagt for Det Europæiske Råd i Amsterdam, indeholder en prioritering af, hvilke foranstaltninger der må gennemføres for at det indre marked kan fungere tilfredsstillende med femten medlemslande og en fælles valuta. Dette indebærer nødvendigvis en videreudvikling af Fællesskabets regelværk.

- De generelle rammer

Virksomhederne skal kunne udøve deres aktiviteter på grundlag af fælles regler uanset aktivitetsområde. Sådanne fælles regler er vigtige, fordi de fastlægger de generelle rammer for, hvorledes økonomien fungerer, og dermed de generelle konkurrencevilkår. Dette område omfatter ud over konkurrencereglerne (virksomheder og offentlig støtte) skatte- og afgiftsbestemmelserne, som behandles i et andet afsnit i udtalelsen, åbningen af markedet for bygge- og anlægsarbejder, indkøb og tjenesteydelser, harmonisering af reglerne for intellektuel ejendomsret (herunder Europa-patentet), harmonisering af selskabsretten og reglerne for regnskabsføring, beskyttelse af personoplysninger samt henvisning af sagsanlæg og gensidig anerkendelse af retsafgørelser (konventioner på grundlag af traktatens artikel 220).

Sammendrag

Hvad angår offentlige indkøb skal det nævnes, at en ny lettisk *lov om offentlige indkøb på*

centralt og kommunalt niveau trådte i kraft den 1. januar 1997. Denne lov bygger på det lovforslag, der er udarbejdet af De Forenede Nationers Kommission om International Samhandel (UNCITRAL). Der blev vedtaget gennemførelsesbestemmelser hertil i marts 1997.

Letland agter snarest at tiltræde WTO-aftalen om offentlige indkøb.

Letland har bestræbt sig på at få vedtaget en lov om intellektuel og industriel ejendomsret. Landet har tiltrådt en række internationale konventioner og planlægger at tiltræde Verdenshandelsorganisationens TRIPs-aftale (handelsrelaterede intellektuelle ejendomsrettigheder) i 1997. Sigtet er at tiltræde andre internationale konventioner (Rom-konventionen, traktaten om varemærker osv.) inden for den nærmeste fremtid. I 1993 vedtog man ny lovgivning vedrørende patenter, varemærker og mønstre, samt ophavsret.

Med hensyn til selskabslovgivningen er en række forskellige selskabsformer anerkendt i Letlands lovgivning, bl.a. offentlige og private aktieselskaber. Der er registreret over 52 000 selskaber inden for den private sektor. Kun offentlige aktieselskaber kan udstede aktier, og aktionærer nyder en vis begrænset beskyttelse. Der stilles minimumskrav til offentlige og private aktieselskabers kapital. Selskaberne er underlagt en række forpligtelser med hensyn til beskyttelsen af kreditorer. Det kræves, at selskaber offentliggør information om vigtigere beslutninger såsom reorganiseringer og lukninger, og der findes et centralt selskabsregister, hvortil offentligheden har adgang mod betaling af en afgift. Den nuværende selskabslovgivning er meget fragmenteret. Man er i gang med at udarbejde en ny handelslov, som forventes at være indført til december 1997.

De grundlæggende bestemmelser vedrørende virksomhedernes årsregnskaber er fastlagt i *lov om regnskaber* (1993) og i *lov om årsberetninger* (1993). Disse love blev ændret i november 1996. Der findes også andre regler og regulativer samt revisionsstandarder. Der er vedtaget en lov om edsvoren revision (1977). Finansministeriet og Styrelsen for Revisionsmetoder er ansvarlige for revisionstilsynet.

Letland har endnu ikke vedtaget nogen lov om beskyttelse af personoplysninger. Der findes dog beskyttelsesregler i en række forskellige love, der forbyder institutioner og embedsmænd at videregive information. Disse love gælder for politi, statens statistiske kontor, skattemyndigheder, postvæsen, revisorer, forsikringsselskaber, advokater, teleselskaber, statskontrol, læger og kreditinstitutioner. I år vedtages der paraply-lovgivning om databeskyttelse i forbindelse med brugen af edb, og det er planen, at man i 1998 vil harmonisere lovgivningen med EF-direktivet om databeskyttelse.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Lov om offentlige indkøb på centralt og kommunalt plan omfatter de fleste kontraherende myndigheder i den betydning, som begrebet tillægges i direktiverne om de traditionelle sektorer, med undtagelse af de offentlige forsyningselskaber, som endnu ikke omfattes af disse bestemmelser.

På nuværende tidspunkt har lettiske virksomheder fortrinsstilling med hensyn til tildeling af

offentlige indkøbskontrakter. Virksomheder med hjemsted i EU ligestilles først hermed ved udløbet af den overgangsperiode, der er fastlagt i Europaaftalen (senest den 31. december 1999).

Hertil kommer at reglerne for tjenesteydelser og udbudsprocedurer ikke opfylder EF's krav. Det ser derfor ud til, at det bliver nødvendigt med yderligere ændringer, hvis alle krav i direktiverne skal opfyldes. Det lader til, at de lettiske myndigheder agter at ændre lovgivningen inden udgangen af 1999. Under alle omstændigheder er Letland tydeligvis på rette vej. Landets tiltrædelse af WTO's aftale om statslige indkøb vil være et vigtigt skridt fremad.

Der er sket visse fremskridt hvad angår de intellektuelle og industrielle ejendomsrettigheder. Den nye patentlov, der blev vedtaget af parlamentet i 1995, menes af de lettiske myndigheder at opfylde de fundamentale bestemmelser i München-konventionen. De mest fundamentale bestemmelser af EU-lovgivningen på området er indarbejdet i loven om varemærker, men der er behov for visse ændringer. Regeringen planlægger, at varemærkeloven skal ændres 1997.

Det er nødvendigt med en kraftig forbedring af den ophavsretlige beskyttelse af edb-programmer, udlejnings- og udlånsrettigheder, satellittransmission og videretransmission via kabel, og af beskyttelsens varighed. Man er ved at udarbejde et lovforslag om retsbeskyttelse af halvlederprodukters topografi. Man mangler at vedtage en ny lov om bedre grænsekontrol. En effektiv gennemførelse og håndhævelse heraf bliver en stort problem over en mellemlang tidshorizont på grund af de involverede myndigheders manglende erfaring og de nuværende svagheder i den indre kontrol og grænsekontrollen. Der gøres imidlertid en stor indsats for at forbedre forholdene. Piratvirksomhed er fortsat et alvorligt problem.

I henhold til Letlands oplysninger kan det forventes, at selskabslovgivningen ved udgangen af 1997 opfylder kravene i 1. og 2. direktiv. På nuværende tidspunkt opfylder lovgivningen kun visse dele af 3., 11. og 12. direktiv. Det forlyder, at man arbejder på at bringe Letlands lovgivning i overensstemmelse med resten.

De love, der blev vedtaget i 1993 om regnskabsføring og årsberetninger, var en god start på opfyldelsen af kravene i 4. direktiv, og de ændringer, der blev gennemført i 1996, bragte dem endnu tættere på at være i fuld overensstemmelse hermed. Man er i gang med at udarbejde en lov om konsoliderede regnskaber til opfyldelse af 7. direktiv; fristen herfor er 1. januar 1998. Loven om edsvoren revision bygger på 8. direktiv. Der kan konstateres visse overgangsproblemer i forbindelse med iværksættelsen af de nye bestemmelser, blandt andet en vis mangel på kvalificerede regnskabsførere og -revisorer, og det bliver fornødent med en stor indsats, hvis de skal løses inden for en mellemlang tidshorizont.

De nuværende bestemmelser om beskyttelse af personoplysninger er fragmenterede og giver ikke samme høje beskyttelsesniveau som bestemmelserne i EF's rammedirektiv. Lovgivningen må ændres, blandt andet ved at der oprettes en uafhængig myndighed til at føre tilsyn med håndhævelsen af lovgivningen.

Konklusion

På visse områder har der på det seneste været store fremskridt hvad angår implementeringen af

rammedirektiverne til regulering af markedsøkonomien. Letland har allerede iværksat eller er i færd med at iværksætte de vigtigste direktiver.

Det er imidlertid stadig påkrævet med en indsats inden for lovgivningsarbejdet, specielt vedrørende offentlige indkøb, intellektuelle og industrielle ejendomsrettigheder og databeskyttelse, inden direktiverne kan siges at være fuldt ud opfyldt. Hvis man kan opretholde det tempo, der er sat i løbet af det seneste år hvad angår tilpasningen til EF's lovgivning, skulle Letland have gode muligheder for at opfylde lovgivningskravene inden for en mellemlang tidshorizont, omend det ikke kan udelukkes at der fortsat vil være visse problemer med hensyn til iværksættelse og håndhævelse.

- Fri bevægelighed for varer

Fri bevægelighed for varer kræver, at foranstaltninger, der medfører begrænsninger for samhandelen, afskaffes, dvs. ikke blot told og kvantitative begrænsninger, men også alle foranstaltninger med tilsvarende virkning, herunder foranstaltninger, der direkte eller indirekte gælder for nationalt fremstillede eller importerede varer, og som har protektionistiske virkninger. Da de tekniske krav ikke er harmoniseret, må varer sikres fri bevægelighed ved, at man baserer sig på princippet om gensidig anerkendelse af nationale regler og princippet om, at nationale krav ikke må være strengere end, hvad der er nødvendigt for at realisere det tilstræbte mål, jf. principperne i EF-Domstolens "Cassis de Dijon"-dom.

Med henblik på harmoniseringen har Det Europæiske Fællesskab udviklet en såkaldt "ny metode", der bygger på en fin balance mellem offentlige og private autonome organer; heri spiller EF-lovgivningen og europæiske standarder en særlig supplerende rolle. I EF-lovgivningen fastsætter man ikke tekniske løsninger, men blot hvilke fundamentale krav varer skal opfylde. Man går ud fra at varer, der er fremstillet i overensstemmelse med europæiske standarder, uden videre opfylder disse krav; de europæiske standarder er imidlertid ikke den eneste garanti for, at varen opfylder bestemmelserne. Den "nye metode" anvendes sammen med den "globale metode" for varecertificering, der er bestemmende for hvilke varer der kan få CE-mærkning. For andre varer såsom lægemidler, kemikalier, motorkøretøjer og levnedsmidler følger EF-direktiverne det sædvanlige mønster for lovgivningsbestemmelser, dvs. med fuldt udspecificerede bestemmelser.

Fri bevægelighed for varer forudsætter endvidere, at en række EF-harmoniseringsforanstaltninger omsættes i national lovgivning. I denne forbindelse er det meget vigtigt med en korrekt gennemførelse af harmoniseringsreglerne for beskyttelse af sikkerhed og sundhed, hvilket forudsætter, at både virksomheder og administrationer indfører passende ordninger og en passende organisation.

Af de tværgående direktiver, der er absolut nødvendige for, at et marked uden grænser kan fungere effektivt, skal bl.a. nævnes direktivet om produktsikkerhed i almindelighed og direktivet om produktansvar. Bestemmelserne om produktsikkerhed i almindelighed gøres der rede for i afsnittet om forbrugerbeskyttelse.

De specifikke bestemmelser om landbrugsprodukter (overholdelse af veterinær- og plantesundhedsstandarder) er behandlet nærmere i landbrugsafsnittet.

Sammendrag

Letland har gjort gode fremskridt med hensyn til etablering af fri bevægelighed for varer. Letland har allerede liberaliseret priser, samhandel og valutaordninger, og der er vedtaget fundamentale rets- og handelsbestemmelser.

Alle priser er givet fri, med undtagelse af priserne på energi (elektricitet, opvarmning og gas), vand, husleje, post og telekommunikation, havne, jernbaner, lufthavne, arkiver og fældningsafgifter i skovbrugssektoren. Der gælder maksimums- og minimumspriser for forskellige former for transport af olie og olieprodukter, samt for passagertransport med motorkøretøjer. Avancen på lægemidler må højst være på 20%.

Regeringen opretholder bevillingsordninger for tobak, tobaksvarer og alkoholiske drikkevarer dels for at bekæmpe ulovlig handel med punktafgiftbelagte varer, og dels for at beskytte forbrugerne og for at oprette en database med statistiske oplysninger. Finansministeriet udsteder bevillinger på grundlag af samme objektive kriterier for lokalt fremstillede varer og for indførte varer. Der er ingen mængdemæssig begrænsning af, hvor mange bevillinger der kan udstedes. De kvantitative restriktioner for indførslen af sukker blev afskaffet i marts 1997 som følge af kravet herom i WTO, og landbrugsministeriet udsteder nu automatisk bevillinger. For så vidt angår korn er der forelagt nye love for parlamentet med henblik på afskaffelse af de kvantitative importrestriktioner. De forventes vedtaget i løbet af 1997. Der findes generelt ikke diskriminerende foranstaltninger.

Hvad angår tekniske samhandelsbarrierer blev der i september 1996 vedtaget en lov om produkters og tjenesteydelsers sikkerhed og producenters og tjenesteleverandørers ansvar, svarende til EF-direktiv 92/59/EØF og 85/374/EØF. Denne lov omfatter ikke blot produkter, men også tjenesteydelser og skader på ejendom og miljø.

I den seneste version af programmet for harmonisering af lovgivningen, der blev forelagt i 1996, bebudede man at der i tidsrummet fra 1997 til 1999 ville blive vedtaget foranstaltninger til indarbejdelse af direktiver baseret på den nye metode. Inden for levnedsmiddelsektoren er der vedtaget visse foranstaltninger, fortrinsvis af tværgående art.

Den kemiske sektor forventes bragt på linje med EF i 1999. I bilsektoren er det planen, at der i løbet af 1999 skal indføres et typegodkendelsessystem med udgangspunkt i EF's. Det bør dog ikke glemmes at iværksættelsen af generelle rammelove ofte kræver vedtagelse af sekundær lovgivning.

I 1996 blev der vedtaget en *lov om konformitetsbedømmelse* samt en række regulativer om godkendelse og akkreditering af prøvnings- og kalibreringslaboratorier og certificerings- og inspektionsinstitutter, samt disses procedurer.

I 1995 blev der vedtaget et nyt standardiseringskoncept som led i det nationale standardiseringsprogram. Herved indførtes der frivillige standarder, og det blev fastlagt, at standardiseringsarbejdet varetages af Letlands Nationale Standardiserings- og Målingsinstitut. Letland er medlem af Den Europæiske Standardiseringsorganisation.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Der har været en langsom start på arbejdet med at tilpasse Letlands tekniske lovgivning til EF's regelværk, som beskrevet i hvidbogen, men der gøres nu en kraftig indsats på så hurtigt som muligt at få antaget regelværket for så vidt angår fri omsætning af varer. Det vigtigste led i

denne udvikling er, at man den 1. april 1997 fik indført oprindelsesregler, som muliggør fælleseuropæisk kumulation, samt flere nye love, der tager sigte på harmonisering med EF's bestemmelser om konformitetsbedømmelse og standarder. En fuld indførelse og iværksættelse af regelværket kræver dog endnu en indsats.

De lettiske myndigheder bør nu sætte ind på tilpasning af den tekniske lovgivning, idet der her er behov for mere teknisk ekspertise. Et vigtigt skridt fremad i denne forbindelse er vedtagelsen af en *lov om produkters og tjenesteydelsers sikkerhed og producenteres og tjenesteleverandørers ansvar*. Man har allerede iværksat "ny metode"-direktivet om elektrisk materiel til anvendelse inden for visse spændingsgrænser, samt direktiverne om elektromagnetisk kompatibilitet og CE-mærkning.

På forskellige områder, der er reguleret på nationalt plan, men som ikke er omfattet af en fællesskabsharmonisering, har man imidlertid ingen oplysninger om den reelle overholdelse af fællesskabsrettens principper for varers fri bevægelighed i Letland.

Det skyldes, at der ikke i Letland findes ordninger svarende til de ordninger, der i EF sikrer, at det indre marked fungerer efter formålet, det vil blandt andet sige direktiv 83/189, hvori det er fastsat, at forslag til nationale tekniske standarder og forskrifter skal anmeldes, beslutning nr. 3052/95 om foranstaltninger, der fraviger princippet om frie varebevægelser, samt procedurene for klager til Kommissionen, og muligheden for at indbringe spørgsmål for Domstolen, jf. traktatens artikel 177. Hertil kommer at en vurdering af, hvordan Letland håndhæver princippet om gensidig anerkendelse, forudsætter mere detaljerede oplysninger om landets nationale regler og administrative praksis, idet disse forhold kan influere på varesamhandelen.

Konklusion

Der er sket et vist fremskridt med hensyn til opfyldelsen af kravene i Fællesskabets bestemmelser om fri omsætning af varer. Der har været en god indsats inden for standardisering og konformitetsbedømmelse. De lettiske myndigheder bør nu sætte ind på at opnå en bedre tilpasning inden for den tekniske lovgivning, og på at opfylde behovet for mere teknisk ekspertise på dette felt.

Hvis det tempo, der er sat i løbet af det seneste år, opretholdes, forventes det ikke, at implementeringen af regelværket vil være nogen alvorlig hindring for Letlands optagelse. Den største vanskelighed ligger i mangelen på erfarent personale.

De lettiske myndigheder må ydermere sikre sig, at samhandelen ikke hæmmes af den nationale lovgivning på områder, der ikke er omfattet af fællesskabsharmoniseringen, bl.a. ved kontrol af, at gældende foranstaltninger står i rimeligt forhold til det mål, der skal opnås.

- Fri bevægelighed for kapital

I Europaaftalen knæstettes principper om, at der skal være fri bevægelighed for kapital mellem Letland og EU. Dette gælder, med hensyn til Letlands forpligtelser, straks fra aftalens ikrafttrædelse for så vidt angår direkte investeringer, der foretages af virksomheder, der allerede er etableret i Letland, medens der for så vidt angår afdelinger og filialer af Fællesskabets virksomheder (herunder også selvstændige erhvervsdrivende) vil ske en gradvis liberalisering i løbet af overgangsperioden.

I hvidbogen understreges sammenhængen mellem fri bevægelighed for kapital og fri bevægelighed for finansielle tjenesteydelser.

I hvidbogen tilskyndes der til en trinvis liberalisering af kapitalbevægelserne, begyndende med overførsler af mellem- og langfristet kapital, derefter overførsler i forbindelse med handelstransaktioner, og tilsidst overførsler af kortfristet kapital.

Sammendrag

Letland har ingen valutarestriktioner for betalingerne over de løbende poster og kapitaloverførsler til og fra landet. Fysisk ind- og udførsel af finansielle aktiver er fri. Borgere i Letland kan frit gøre brug af finansielle tjenesteydelser i udlandet. Den lettiske valuta er fuld konvertibel med hensyn til transaktioner vedrørende de løbende poster.

Udenlandske direkte investeringer og porteføljeinvesteringer er underlagt Letlands lov om udenlandsk investering (senest ændret i april 1996), der sikrer udenlandske investorer samme rettigheder og forpligtelser som landets egne borgere. Alle krav om anmeldelse af udenlandske direkte investeringer blev afskaffet i foråret 1996, og det samme gælder restriktionerne for udenlandske investorers flertalsinteresser i bestemte sektorer. Udenlandske investorers deltagelse i privatiseringsprocessen er blevet fremmet ved, at man i begyndelsen af 1996 afskaffede restriktionerne på udlændinges køb af privatiseringscertifikater, og ved at man fremskyndede selve privatiseringsprocessen. Udlændinge, hvis hjemland har indgået aftale med Letland om investeringsbeskyttelse, har ret til at købe jord i forbindelse med udøvelse af økonomisk aktivitet.

I løbet af perioden fra 1991 til 1995 er der gjort en stor indsats for at tiltrække udenlandsk direkte investering for dermed at fremme Letlands erhvervsliv og industribase. Det samlede tal for perioden 1990-1996 er på 470 millioner ECU.

Siden 1992 er det transport- og kommunikationssektoren, der har tiltrukket den største andel af den udenlandske direkte investering med 42%, medens banksektoren og industrien har fået henholdsvis 25% og 16%.

Letlands reserver af udenlandsk valuta faldt i 1995 som følge af krisen i banksektoren. I 1996 var der en stor indstrømning af kapital, hvilket bragte landets officielle internationale reserver op på 518 millioner ECU i september 1996, dvs. over det niveau, de havde før krisen. Statens involvering i de internationale finansmarkeder er begrænset ved de restriktioner, der er indført for gælden til udlandet og for den samlede offentlige gæld. I henhold til loven om statsbudgettet skal der hver år fastsættes maksimumsbeløb herfor.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Man har afskaffet næsten alle restriktioner for kapitaloverførsler. I januar 1997 lempede man restriktionerne for udenlandske virksomheders køb af jord. Selskaber, hvori udlændinge har aktiemajoriteten, kan købe jord, forudsat at de pågældende udlændinges hjemland har indgået en aftale med Letland om gensidig beskyttelse af investeringer. Denne liberalisering ligger ud over det, der kræves i Europaaftalerne, og repræsenterer en meget liberal holdning til frie kapitalbevægelser.

Efter visse lovændringer, der har givet udlændinge bedre mulighed for at deltage fuldt ud i

privatiseringsprocessen, har der været et opsving i markedet for værdipapirer. Det er sandsynligt, at denne udvikling kommer til at fortsætte takket være den planlagte privatisering af en række store virksomheder. Den makroøkonomiske stabilitet, der afspejles i den seneste vurdering af kreditværdigheden, forventes også at bidrage til en større investering.

Konklusion

Letland har indført konvertibilitet for de løbende poster og en næsten komplet liberalisering af kapitalbevægelser, og det forventes, at landet vil kunne afskaffe de resterende restriktioner i løbet af en mellemlang periode.

- Fri bevægelighed for tjenesteydelser

Den frie bevægelighed for tjenesteydelser består i fri etableringsret og fri levering af tjenesteydelser på tværs af grænserne. Denne ret, der indebærer, at forskelsbehandling, bl.a. på grund af nationalitet, er forbudt, hviler på regler for harmonisering af de forskellige nationale regelsæt. Disse regler berører ofte både etableringsretten, som henhører under området for personers fri bevægelighed, og den frie levering af tjenesteydelser. Iværksættelsen af sådanne bestemmelser kræver, at der etableres administrative strukturer (banktilsynsudvalg, kontrolmyndigheder for den audiovisuelle sektor, tilsynsmyndigheder), og at samarbejdet mellem medlemsstaterne på kontrolområdet (gensidige anerkendelsesordninger) styrkes.

En stor del af lovgivningen om fri bevægelighed for tjenesteydelser vedrører de finansielle tjenesteydelser, samt problemerne i forbindelse med åbningen af de nationale markeder i traditionelt monopoldominerede sektorer såsom telekommunikation og i en vis udstrækning energi og transport. Disse områder behandles nærmere i de relevante afsnit i udtalelsen.

Sammendrag

Letlands banksektor er stort set kommet sig oven på krisen i 1995. Til imødegåelse af en gentagelse af en sådan krise har man vedtaget en ny lovgivning, hvori der er fastsat grænser for långivning forbundet med stor risiko, krav om større bankkapital, forbud mod for stor kreditkoncentration og styrkelse af Den Lettiske Banks tilsynskapacitet.

Det er fast politik, at banker, der ikke overholder de skærpede regulativer, får deres tilladelse til at drive virksomhed inddraget: i 1996 har man således inddraget tolv bankers tilladelse. Hermed er antallet af fungerende banker faldet. 75% af banksektoren er på private hænder, med omkring 40% i udenlandsk eje.

Der kommer gradvis flere og flere udenlandske banker. Bankernes gennemsnitsrente er faldet og ligger nu mellem 10% og 15%. Den Lettiske Bank samarbejder for øjeblikket med EF's PHARE-program om indførelse af et nyt betalings- og afregningssystem der skulle give mulighed for øjeblikkelig bruttoafregning, som det kræves i EU's bestemmelser.

Kun medlemmer af børsen kan gennemføre børsforretninger.

Professionelle tjenesteydelser inden for investering kan fås hos investeringsvirksomheder, forsikringsvirksomheder og kreditinstitutioner, som har tilladelse fra deres respektive tilsynsmyndigheder. Rigas børs er et almennyttigt aktieselskab, der ejes af forretningsbanker og finansinstitutioner. Værdipapirlovene og loven om kommissionen for værdipapirmarkeder

opfylder stort set, omend ikke helt, kravene i EF's forordninger på dette felt. Denne kommission blev oprettet i 1996 til sikring af markedsudvikling og -stabilitet. Kommissionens styrelse udpeges af parlamentet for en syvårs periode, hvilket sikrer dens uafhængighed. Denne instans har blandt andet til opgave at beskytte investorernes interesser og at udstede tilladelser til virksomheder, der ønsker at drive virksomhed på markedet.

Den fremadskridende privatiseringsproces har givet et opsving på markedet for værdipapirer og en voksende markedskapitalisering.

Markedskoncentrationen er meget høj i forsikringssektoren.

To nye lovforslag, et om forsikringstilsyn, og et om forsikringskontrakter, er på vej gennem lovgivningsprocessen. EF's bestemmelser om beregning af solvensmarginer og avance blev vedtaget i 1993. En lov, der tager udgangspunkt i EF's direktiv om forsikring af motorkøretøjer, træder i kraft til september 1997. I 1991 blev der i finansministeriet oprettet en myndighed for forsikringstilsyn.

Udenlandske forsikringselskaber i Letland har stort set samme reguleringsvilkår som lokale forsikringselskaber.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Det kan konstateres, at Letland er langt fremme med hensyn til at harmonisere banklovgivningen til de krav, der stilles i Fællesskabet. Af de foranstaltninger, der henføres under fase I i hvidbogen, har Letland gennemført det første bankdirektiv, direktivet om egenkapital, og solvensdirektivet. Hvad angår de to øvrige foranstaltninger, der indgår i fase I, dvs. en indskudsgarantiordning og en lov om hvidvask af penge, er der lovgivningsforslag undervejs. Som følge af den nuværende mangel på ressourcer i finanssektoren, kan det minimumskrav, der er fastsat i Fællesskabets lovgivning med hensyn til indskudsgarantier, endnu ikke opfyldes, men det forventes at dette krav gradvis vil blive bedre og bedre opfyldt i løbet af de kommende år, således at det fastsatte niveau er nået ved udgangen af 1999. For så vidt angår foranstaltningerne under fase II, har man allerede opfyldt direktivet om store risici og det 2. bankdirektiv, når man lige ser bort fra princippet om enkelttilladelse. Direktivet om konsolideringstilsyn, direktivet om bankregnskaber og direktivet om kapitalkrav planlægges gennemført i 1997-1998.

Forbedringen af bankernes kapitalgrundlag og rentabilitet viser, at banksektoren begynder at stabiliseres. Banksektorens formidlingsrolle hæmmes imidlertid fortsat af en høj udlånsrente. Man forventer, at denne situation forbedres med den øgede direkte investering fra udlandet og indførelsen af lovgivningen om sikkerhedsstillelse.

Hvad angår lovgivningen om værdipapirer, har man delvist gennemført direktiverne under fase I. De øvrige krav i direktiverne under fase I og II bliver opfyldt inden den 1. januar 1998. Hermed er direktiverne om insider-handel og om optagelse af værdipapirer til notering på fondsbørser fuldt implementeret. Investeringselskaber og pensionsfonde er reguleret i loven om aktieselskaber. En investeringslov er under udarbejdelse.

For så vidt angår forsikringssektoren bør det nævnes, at EU-selskaber ikke har tilladelse til direkte at etablere filialer, da den fornødne tilsynskapacitet ikke er til stede. Det skønnes endvidere at det for øjeblikket er umuligt at opfylde de krav om garantifonde, der gælder for

gensidige selskaber.

Den 9. december 1996 blev Letlands lovgivning udvidet med bestemmelser om forsikringsselskabers årsrapporter. Kravene i direktiv 91/674/EØF til forsikringsselskabernes årsregnskaber og konsoliderede regnskaber er hermed tilgodeset.

Man er i gang med at udarbejde nye love om forsikring og om forsikringskontrakter for at afhjælpe de nuværende mangler i Letlands lovgivning og tilpasse den til EU's.

Konklusion

Letland er langt fremme med hensyn til finanssektorens lovgivningsmæssige aspekter, og der vil ikke være større problemer forbundet med at opfylde kravene i de vigtigste EU-direktiver i de kommende år. Det største resterende problem er, at bankvæsenet må styrkes, hvis det skal kunne fungere som mellemed i finansieringen af den indenlandske investering.

Sker der en sådan styrkelse i løbet af de kommende år, forventes der ikke at være alvorlige problemer forbundet med integreringen af Letlands finanssektor i EU inden for en mellemlang tidshorisont.

- Fri bevægelighed for personer

Den frie bevægelighed for personer omfatter rettigheder, der er fastlagt to forskellige steder i traktaten. For det første er det fastsat i artikel 7 A i første del af traktaten - dvs. i "Princip"-delen vedrørende oprettelsen af et indre marked - at der er fri passage af EU's indre grænser. For det andet giver artikel 8 A i traktatens anden del om EU-borgerskabet alle EU-borgere en personlig ret til på visse vilkår frit at færdes og opholde sig på medlemsstaternes område. Afskaffelsen af grænsekontrollen gælder for alle personer uanset nationalitet, da artikel 7 A ellers ville være uden virkning. De rettigheder, der gives i artikel 8 A, er indført i alle medlemsstater, hvorimod de rettigheder, der følger af artikel 7 A, endnu ikke er gennemført fuldstændigt på EU-plan.

a) Fri bevægelighed for EU-borgere, etableringsfrihed og gensidig anerkendelse af eksamensbeviser og kvalifikationer

I Europaaftalen fastslås det, at lovligt ansatte arbejdstagere (og deres familier) ikke må udsættes for forskelsbehandling. I henhold til aftalen er der mulighed for at kumulere eller overføre socialesikringsrettigheder, og medlemsstaterne tilskyndes til at indgå bilaterale aftaler med Letland om adgang til arbejdsmarkedet. I løbet af anden fase vil Associeringsrådet undersøge, om arbejdstagernes bevægelighed kan forbedres yderligere.

Hvidbogen behandler spørgsmålet om, hvilke lovgivningsmæssige krav der er nødvendige, hvis man skal sikre en harmonisk udvikling på arbejdsmarkedet og samtidig undgå, at der opstår skævheder i konkurrencen.

Arbejdstagernes frie bevægelighed er en af traktatens grundlæggende frihedsrettigheder; inden for visse erhverv (f.eks. i den juridiske sektor og på sundhedsområdet) kan der imidlertid gælde særlige krav, bl.a. med hensyn til kvalifikationer; alt efter tilfældet kan der så blive tale om samordning eller anvendelse af princippet om gensidig anerkendelse. Den frie etableringsret garanteres ligeledes af traktaten og vedrører økonomiske aktiviteter, der udøves

af fysiske personer (ikke lønmodtagere) og selskaber.

Med hensyn til det frie bopælsvalg kan der fastsættes minimumskrav om, at personer, der ikke udøver en erhvervmæssig aktivitet i det pågældende land, skal råde over tilstrækkelige ressourcer og være dækket af en sygeforsikring.

Sammendrag

Udenlandske statsborgere kan først få adgang til Letlands arbejdsmarked, når de har opnået en arbejdstilladelse og en begrænset opholdstilladelse for den periode, der er anført i ansættelseskontrakten. Der kan gives arbejdstilladelse, hvis den pågældende stilling har været opslået i den lokale afdeling af den statslige arbejdsformidling i en måned uden at være blevet besat, og der ikke er registreret arbejdsløse med de fornødne kvalifikationer. Personale i ledende stillinger, afdelingsdirektører, udenlandske eksperter og udenlandske kontraktansatte, og specialister er under visse omstændigheder ikke omfattet af denne procedure. Opholdstilladelser med begrænset varighed gives til udenlandske statsborgeres familiemedlemmer og statsløse.

Fællesskabets bestemmelser om gensidig anerkendelse af faglige kvalifikationer er kun i en vis grad opfyldt i den nuværende lovgivning med hensyn til uddannelse af tandlæger, doktorer, dyrlæger, arkitekter, jordemødre og sygeplejersker. Man er endnu ikke gået i gang med at etablere de fornødne strukturer hertil.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Letland har mere end 600 000 indbyggere, som ikke er statsborgere, som følge af at en række arbejdere blev bragt til landet udefra som led i det tidligere Sovjetunionens politik. Dette er baggrunden for, at Letland for øjeblikket har besluttet at udøve en streng kontrol over immigrationsprocessen for dermed at undgå en stor indstrømning. Som nævnt ovenfor gælder der undtagelser for udlændinge, der har status som nøglepersonale. Disse bestemmelser må tilpasses bestemmelserne herom i Europaaftalen, når først den er trådt i kraft.

Med hensyn til gensidig anerkendelse af faglige kvalifikationer må der samarbejdes med eksperter fra EU-landene, hvis man skal sikre, at uddannelserne får samme varighed og indhold. Det bliver nødvendigt med en vedvarende og intensiv reformindsats, hvis Fællesskabets regelværk skal indføres inden for en mellemlang tidshorizont. Der bør dog tages hensyn til at det kommer til at vare flere år inden reformen af specifikke uddannelsesstrukturer er gennemført.

Konklusion

En række ændringer er nødvendige, inden Fællesskabets regelværk om fri bevægelighed for personer kan betragtes som opfyldt. Hvad angår gensidig anerkendelse af faglige kvalifikationer, må arbejdet med de fornødne lovgivnings- og gennemførelsesforanstaltninger intensiveres og fremskyndes kraftigt, hvis det skal være afsluttet inden for en mellemlang tidshorizont.

b) Afskaffelse af personkontrollen ved de indre grænser

Den frie bevægelighed for personer, dvs. afskaffelsen af al personkontrol ved de indre grænser

uanset nationalitet, jf. EF-traktatens artikel 7 A, er endnu ikke virkeliggjort i fuldt omfang på fællesskabsplan. Dette kræver nemlig, at der først vedtages et stort antal ledsageforanstaltninger, og nogle af disse har endnu ikke kunnet godkendes og gennemføres af medlemsstaterne, jf. afsnittet om retlige og indre anliggender. En række medlemsstater har dog allerede realiseret dette mål, jf. Schengen-aftalen (syv medlemsstater deltager allerede, og seks andre forbereder sig på at sætte aftalen i værk).

Traktatforslaget tager sigte på at gøre det nemmere at virkeliggøre dette mål inden for EU's rammer. Det er således planen at indsætte et nyt kapitel om frihed, sikkerhed og retfærdighed og at indarbejde Schengen-aftalens bestemmelser i traktaten.

Letland har meddelt, at det agter at opfylde bestemmelserne i Schengen-aftalen og er indstillet på at deltage heri. Landet har indledt det forberedende arbejde i denne forbindelse og har anmodet medlemsstaterne om bistand, navnlig med hensyn til at styrke grænsekontrollen.

Generel evaluering

1. Det fremgår af bilaget, hvor langt fremme Letland er med hensyn til gennemførelsen af den lovgivning, der er omhandlet i hvidbogen af 3. maj 1995. Det ses, at situationen pr. 30. juni 1997 var den, at 253 af de 899 direktiver/forordninger, der er omhandlet i hvidbogen, var indarbejdet i Letlands lovgivning. Disse oplysninger, der er forelagt af landet selv, viser, hvor mange af de i hvidbogen omhandlede EF-direktiver og -forordninger der er indarbejdet i Letlands nationale lovgivning, og hvor mange der ved en kontrol har vist sig allerede at være opfyldt i lovgivningen. Der er ikke hermed taget stilling til, hvorvidt de pågældende love faktisk opfylder kravene, idet Kommissionen endnu ikke har haft mulighed for at udtale sig herom.

2. Letland har gjort store fremskridt med hensyn til en tilpasning til lovgivningen om det indre marked. Det bør navnlig fremhæves, at landet nu er i væsentlig bedre overensstemmelse med Fællesskabets regler inden for industriel ejendomsret, konformitetsbedømmelse og standarder, samt i en vis udstrækning bestemmelserne vedrørende fri bevægelighed for tjenesteydelser. De fleste bestemmelser er i henhold til de lettiske myndigheders opfattelse helt eller delvis indarbejdet, uden at Kommissionen dog på indeværende tidspunkt skal kunne udtale sig om, hvorvidt de fuldt ud opfylder kravene. Der er endnu store områder, hvor kravene ikke er opfyldt, blandt andet inden for offentlige indkøb, intellektuel ejendomsret og beskyttelse af personoplysninger.

3. Svaghederne i den lettiske offentlige administration kan vise sig at blive et alvorligt problem for det videre fremskridt, og dette kan få betydning ikke blot for det tempo, hvormed lovgivningen tilpasses, men også for den kvalitet, den gennemføres med.

Der kan også rejses tvivl med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt de forskellige strukturer er stærke nok til at kunne bære gennemførelsen af bestemmelserne om det indre marked, men da denne lovgivning for det meste er af så ny dato, og strukturerne i nogle tilfælde ikke en gang er etableret endnu, er det endnu for tidligt at danne sig en endelig mening herom.

Man må gøre sig klart, at Kommissionen ikke på nuværende tidspunkt kan udtale sig om virksomhedernes - og navnlig ikke de små og mellemstore virksomheders - evne til at antage fællesskabets regelværk.

4. Rent bortset fra de mere specifikke aspekter i forbindelse med landbruget, vil kontrollen ved EU's indre grænser først kunne afskaffes, når harmoniseringsgraden er nået op over et vist niveau. Dette forudsætter, at der er gensidig tillid blandt andet til kvaliteten af administrationen (f.eks. af den sikkerhedskontrol, der for visse varers vedkommende foretages på afgangstoldstedet). Det er således en kendsgerning for så vidt angår samhandelen, at forudsætningen for, at man den 1. januar 1993 kunne skabe et område uden grænser, var at alle formaliteter og al kontrol ved medlemsstaternes indbyrdes grænser blev afskaffet.

Der var bl.a. tale om teknisk kontrol (for eksempel af varers sikkerhed), veterinær, sanitær, plantesundhedsmæssig, økonomisk og kommerciel kontrol (f.eks. bekæmpelse af efterligninger) samt sikkerheds- og miljøkontrol (våben, affald osv.). I de fleste tilfælde kunne kontrollen kun afskaffes ved, at man på fællesskabsniveau indførte og iværksatte foranstaltninger til harmonisering af reglerne for varers omsætning og markedsføring (bl.a. vedrørende produktsikkerhed), og i visse tilfælde måtte man flytte kontrollen og formaliteterne ind i området, eller ud til medlemsstaternes marked (bl.a. vedrørende moms og punktafgifter, kontrol af dyrs og planters sundhed og indsamling af statistiske oplysninger). EU's ydre grænse kommer til at gå langs en del af Letlands grænse. Dette nødvendiggør en styrkelse af grænsekontrollen, jf. afsnittet om told.

På baggrund af en samlet vurdering af fremskridtet og tempoet i arbejdet på de forskellige områder, må det konstateres, at det idag er vanskeligt at fastslå, hvornår Letland vil kunne indarbejde og gennemføre samtlige de bestemmelser, der er nødvendige for at afskaffe kontrollen ved de indre grænser og flytte denne kontrol til EU's ydre grænse.

5. Letland har allerede vedtaget nogle dele af regelværket omkring det indre marked. Det er imidlertid nødvendigt med yderligere fremskridt bl.a. med hensyn til offentlige indkøb, den intellektuelle ejendomsret og databeskyttelse. På de fleste områder må håndhævelsen forbedres. Der kræves en kraftig indsats til styrkelse af forvaltningen. Det forventes, at Letland, forudsat at der gøres en kraftig indsats, på mellemlang sigt vil kunne vedtage og gennemføre de fleste bestemmelser vedrørende det indre marked, og at landet vil kunne gøre det nødvendige fremskridt med hensyn til håndhævelsen, således at det kan deltage fuldt ud i det indre marked.

Konkurrence

Den Europæiske Unions konkurrencepolitik bygger på traktatens artikel 3, litra g), der fastsætter, at Fællesskabet skal have *en ordening, der sikrer, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes*. De vigtigste anvendelsesområder er anti-trust og statsstøtte.

Europaaftalerne indeholder bestemmelser om en konkurrenceordning, der skal gælde i handelsforbindelserne mellem Fællesskabet og Letland, og som er baseret på de kriterierne i traktatens artikel 85 og 86 (aftaler mellem virksomheder/misbrug af dominerende stilling) og artikel 92 og 93 (statsstøtte) og om, at der skal vedtages gennemførelsesbestemmelser på disse områder senest tre år efter aftalens ikrafttræden. Den fastsætter desuden, at Letland skal bringe sin lovgivning i overensstemmelse med Fællesskabets på konkurrenceområdet.

Hvidbogen refererer til den gradvise anvendelse af ovennævnte bestemmelser og bestemmelserne i fusionsforordningen (4064/89) og artikel 37 og 90 (monopoler og særlige rettigheder).

Sammendrag

Den nugældende lov om *konkurrence og begrænsning af monopoler* blev vedtaget i 1991 og ændret i 1993. Loven gælder alle sektorer i økonomien og både private og offentlige virksomheder, men den tager kun i begrænset omfang hensyn til Fællesskabets regelværk på konkurrenceområdet. Der er for nylig vedtaget en ny konkurrencelov, som repræsenterer et væsentligt skridt i retning af den fornødne grad af lovgivningstilnærmelse.

Håndhævelsen af konkurrencelovgivningen kontrolleres af *statens monopoludvalg*, der overvåges af økonomiministeriet. Dette udvalg vil blive erstattet af det konkurrenceråd, der er omhandlet i den nye lov.

Kommissionen for statsstøttetilsyn under finansministeriet har ansvaret for at overvåge statsstøtte og er i færd med at foretage en første opgørelse over støtte. Det er derfor endnu ikke muligt at bekræfte, at der praktisk taget ikke ydes statsstøtte i Letland (således som de lettiske myndigheder hævder).

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Den nyligt vedtagne lov er i vid udstrækning i overensstemmelse med Fællesskabets regelværk. Det vil dog skulle ændres med hensyn til nogle aspekter af reglerne vedrørende restriktive aftaler, fusionskontrol, forretningshemmeligheden, procedureregler samt konkurrencerådets rettigheder og forpligtelser. De nødvendige ændringer er i øjeblikket under udarbejdelse.

I forskellige industrisektorer findes der *eksklusive rettigheder, statsmonopoler eller licensordninger*, som vil skulle analyseres indgående for at fastslå, om de vil skulle tilpasses eller afskaffes af hensyn til foreneligheden med Fællesskabets regelværk. Det gælder særlig de eksklusive rettigheder eller licensordningen inden for telekommunikation, energi, eksport og import og handel med spiritus og alkoholholdige drikkevarer, transport og posttjenester.

Den betydelige indsats, der er gjort for at udarbejde en opgørelse over *statsstøtte* i overensstemmelse med Fællesskabets krav, og det væsentlige fremskridt i forbindelse med udarbejdelsen af et lovforslag om offentlig støtte og en lov om statsstøttetilsynsmyndighedens funktion, hvorved denne gives de nødvendige beføjelser til føre kontrol med statsstøtte, hilses med tilfredshed.

Visse støtteforanstaltninger synes at være betinget af eksportresultater, hvilket klart ikke er foreneligt med Europaaftalen. Der synes tillige at blive ydet betydelig statsstøtte ved indirekte former for statsstøtte, som f.eks. skattelempelser, gældsafskrivning og skattebetalingshenstand. Sådanne foranstaltninger udgør driftsstøtte, der kun tillades på meget strenge betingelser. På grund af den manglende gennemsigtighed er det hidtil uklart, om betingelserne for ydelse af driftsstøtte er opfyldt.

Foruden vedtagelse af lovgivning, der ligger tilstrækkelig nær EF's, kræves det til en *troværdig håndhævelse* af konkurrencelovgivningen, at der etableres velfungerende anti-trust- og statsstøttetilsynsmyndigheder. Det forudsætter tillige, at retssystemet, den offentlige forvaltning og de relevante økonomiske beslutningstagere har en tilstrækkelig forståelse af konkurrencelovgivningen og -politikken.

Konklusion

Lovgivningstilnærmelsen på området *antitrust* og *statsstøtte* skrider frem. Med den nye konkurrencelov og de to lovforslag om statsstøtte, hvis de bliver vedtaget, vil der være taget et væsentligt skridt i retning af opfyldelse af kravene i denne forbindelse.

På området *statsstøtte* er der endnu ikke opnået den nødvendige gennemsigtighed i ydelsen af *statsstøtte*. Der vil blive behov for en større indsats på mellemlang sigt til at opfylde kravene på dette område. Det bliver nødvendigt med et nært samarbejde med Fællesskabet.

Det lader desuden til, at der i visse sektorer findes *eksklusive eller særlige rettigheder*, som ikke er forenelige med Fællesskabets regelværk. Disse problemer vil skulle angribes i nær fremtid.

Statsstøttetilsynsmyndighedens personale synes at være i besiddelse af de fornødne kvalifikationer, men konkurrencemyndighederne har behov for yderligere støtte til at udføre deres hverv og til at sikre en bred information af de berørte operatører på markedet.

3.2 Innovation

Informationssamfundet

Nuværende situation

Kombinationen af informationsteknologi og telekommunikation kan få store økonomiske og samfundsmæssige virkninger. I Letland negligeredes informations- og kommunikationsteknologiens muligheder før 1990, men det var i almindelighed ikke tilfældet for grundlæggende uddannelse. Nu er opmærksomheden på deres betydning stor, og som følge heraf har man for nylig oprettet en informatikstyrelse i transportministeriet. Der findes ikke tal for handlen med personlige computere eller for IT-sektoren som helhed, men tallet for værtscomputere på Internet (1,6 pr. 1000 indbyggere ved udgangen af 1996) - et tal kan tages som et relativt mål for, hvor langt udviklingen frem mod informationssamfundet er kommet - tyder på at Letland befinder sig omkring gennemsnittet for regionen. I 1997 skulle det offentlige støtte til elektronisering nå op på 3,5 mio. \$.

Konklusion

Regeringen er opmærksom på informationssamfundets betydning og arbejder med spørgsmålet i ministerierne. Den positive indfaldsvinkel til modernisering af teleinfrastrukturen skulle kunne sætte fart i udnyttelsen af informations- og kommunikationsteknologiernes muligheder, men udgangspunkt er lavt.

Uddannelse, erhvervsuddannelse og ungdomsanliggender

I EF-traktatens artikel 126 og 127 hedder det, at Fællesskabet bidrager til udviklingen af et højt uddannelsesniveau og iværksætter en erhvervsuddannelsespolitik, hvis mål er at udvikle den europæiske dimension på uddannelsesområdet, at lette tilpasningen til den industrielle udvikling og at fremme arbejdsmarkedets fleksibilitet ved hjælp af erhvervsuddannelsestiltag.

Europaaftalen rummer bestemmelser om samarbejde med henblik på at højne uddannelsesniveaue og forbedre de erhvervsuddannelsesmæssige kvalifikationer. Hvidbogen rummer ingen foranstaltninger på dette område.

Sammendrag

I 1995 udgjorde uddannelsesbudgettet ca. 5,2% af BNP, og dettes andel af landets samlede budget nåede i 1996 op på 25% (mod 14% i 1993).

Der er 1 100 skoler, 460 000 skoleelever og 43 500 studerende i Letland. Landet har 17 statslige videregående uddannelsesinstitutioner, hvoraf 6 er universiteter, tillige med 13 privat drevne højere læreanstalter.

Letland er for tiden ved at gennemføre reformer på alle niveauer i uddannelsessystemet med henblik på at tilpasse landet bedre til behovene i et demokratisk samfund baseret på markedsøkonomi. Dette er nødvendigt, ikke blot for at opnå fremskridt med hensyn til en række økonomiske nøglefaktorer (såsom produktivitet og produktionskvalitet, konkurrencedygtighed på de internationale markeder, udvikling af den private sektor, arbejdskraftmobilitet, ledighed), men også for at sikre samfundets demokratiske funktioner.

Uddannelsesloven fra 1991 giver undervisningsministeriet myndighed med hensyn til alle uddannelsesniveauer.

Letland er i et velovervejede tempo i gang med privatisering, overførelse af ansvar på undervisningsområdet til de lokale myndigheder og fastlæggelse af de vigtigste tiltag inden for uddannelsesområdet.

En række lettiske ungdomsorganisationer har siden 1995 deltaget i europæiske ungdomsaktiviteter som et første skridt hen imod fuld deltagelse i Ungdom for Europa-programmet.

TEMPUS-programmet har bidraget til opfyldelsen af målene for en reform af de højere uddannelser og skabt grundlag for et samarbejde med videregående uddannelsesinstitutioner i EU.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

For at opnå en omfattende kvalitetsforbedring af uddannelsessystemerne vil der være behov for betydelige investeringer i en læseplansreform, læreruddannelse, lærebøger, undervisningsmateriel og bygninger. Som følge af de finansielle problemer vil denne proces sandsynligvis tage en del år at gennemløbe.

Letlands deltagelse i Fællesskabets programmer vil have en positiv indvirkning på de pågældende personer og vil være en god forberedelse til landets integrering i EU.

Konklusion

Set i et tiltrædelsesperspektiv, forventes der ikke at opstå større problemer på disse områder.

Forskning og teknologisk udvikling

I Fællesskabet sigter forskning og teknologisk udvikling, som fastsat i traktaten og i rammeprogrammet, på at fremme den europæiske industris konkurrenceevne, øge livskvaliteten samt fremme bæredygtig udvikling, miljøbeskyttelse og andre fællesskabspolitikker.

Europaaftalen vil åbne mulighed for samarbejde på dette område, navnlig gennem deltagelse i rammeprogrammet. Hvidbogen omfatter ingen direkte foranstaltninger på dette område.

Sammendrag

Forsknings- og teknologipolitikken formuleres på grundlag af henstillinger fra undervisnings- og forskningsministeriet, økonomiministeriet og det lettiske forskningsråd, som siden det blev etableret i 1990 har spillet en vigtig rolle som halvstatslig beslutningstagende institution. Det kontrollerer omkring 80% af forskningsbudgettet, hvoraf 55% afsættes til ordningen for støtte til særlige projekter. Det videnskabelige akademi er blevet en autonom juridisk person, der fungerer som et honorært og rådgivende organ på højt niveau.

Udgifterne til FTU svarer til 0,45% af BNP (mod 1,6% i 1990).

Letland har for øjeblikket 25 forskningsinstitutioner under tilsyn fra undervisnings- og forskningsministeriet og 17 højere statsuddannelsesinstitutioner. Bortset fra nogle få små forskningscentre tilhørende private erhvervsvirksomheder findes der ingen private forskningsinstitutioner. Det samlede personale faldt fra 30 000 i 1990 til 5 200 i 1994.

Letlands nationale forsknings- og teknologipolitik er rettet mod to generelle mål: at integrere det nationale forskningspotentiale med højere uddannelse ved at gennemføre generelle og sektorbestemte integrationsplaner og -aftaler; og at omdirigere det lettiske forskningspotentiale mod nationale prioriteter og at stimulere forskerne til et mere aktivt engagement i løsningen på de aktuelle økonomiske, kulturelle og sociale problemer. Blandt de emner, der ønskes prioriteret, er informationsteknologi, bioteknologi og miljøbeskyttelse.

Regelmæssigt samarbejde med Det Europæiske Fællesskab indledtes i 1992 med det tredje rammeprogram for forskning og teknologisk udvikling. Hidtil har samarbejdet navnlig været koncentreret i COPERNICUS (Specific Programme for Cooperation with CECs and NIS - særprogram for samarbejde med de central- og østeuropæiske lande og de nye uafhængige stater) og er deltagelsen i det fjerde rammeprogram forholdsvis lav.

Statistikkerne i denne sektor er endnu ikke forenelige med normerne i OECD.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Forskningsystemet har været udsat for store ændringer, men samtidig er den lettiske forskning blevet alvorligt hæmmet af mangel på ressourcer, i forbindelse med de generelle økonomiske problemer. Letland har imidlertid en række stærke forskningsgrene. Gennem deres deltagelse i Den Europæiske Unions forskningsaktiviteter har lettiske forskere dokumenteret deres evne til at yde et internationalt bidrag. Letland har erklæret, at det er interesseret i fuld associering med det femte rammeprogram.

Letlands forskningsmiljø har allerede taget væsentlige skridt hen imod integrering af landets forskningssystem med det vesteuropæiske system, og reformprocessen fortsætter. Reforminitiativerne, der tager sigte på at modernisere og rationalisere forskningssystemet, må fortsat støttes af de lettiske myndigheder.

Konklusion

Med henblik på tiltrædelse forventes der ikke større problemer på dette område. Tiltrædelse vil være til gensidig fordel.

Telekommunikation

Målsætningerne for EU's telekommunikationspolitik er at afskaffe hindringerne for, at enhedsmarkedet for teleudstyr, -tjenester og -net kan fungere effektivt, at åbne tredjelands markeder for virksomheder fra EU og at sikre, at privatpersoner og virksomheder overalt i EU har adgang til moderne teletjenester. Målene nås gennem harmonisering af standarder og vilkår for udbud af tjenester, liberalisering af markederne for terminaludstyr, tjenesteydelser og net samt vedtagelse af de nødvendige forskrifter. De direktiver og politikker, der skal til, er på plads, men liberaliseringen af offentlig taletelefoni og den tilhørende infrastruktur udsættes et år eller to ud over 1998 i visse medlemsstater.

Europaaf-talen omfatter samarbejde om at forbedre standarder og praksis med henblik på en tilnærmelse til EU-niveauet inden for post- og teletjenester, standardisering, reguleringspolitik og modernisering af infrastruktur. Hvidbogen fokuserer på tilnærmelse af lovgivning, net og tjenester, efterfulgt af yderligere tiltag til en gradvis liberalisering af sektoren.

Sammendrag

Før Letland genvandt sin uafhængighed, fungerede landets telenet som en del af det sovjetiske net, hvilket f.eks. betød, at al udlandstrafik gik gennem Rusland. Det lettiske net var fuldt automatisk, men bestod hovedsagelig af elektromekanisk udstyr.

Siden 1991 har Letland været hurtig til at tiltrække udenlandske investorer ved at inddrage strategiske partnere i privatiseringen. Der vil dog fortsat være behov for betydelige investeringer i infrastruktur og anlæg inden for en overskuelig fremtid.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Liberaliseringsgrad

Regeringen har delvis privatiseret det statsejede driftsselskab, men liberaliseringen af markedet for basistele-tjenester er ikke tilstrækkelig, før Lattelekoms monopol er ophævet. Andre tjenester såsom mobilkommunikation (4 operatører), personsøgning (4 operatører) og datatransmission er liberaliseret, i hvert fald delvist, men virkningen begrænses af, at det er vanskeligt at opnå rentable samtrafikaftaler med Lattelekom. Tillægstjenester er også liberaliseret, men udbyderne er forpligtet ved lov til at benytte Lattelekoms infrastruktur. Ikke desto mindre er der omkring 30 internetudbydere på markedet. Private operatører må udbyde kabel-tv.

Tilnærmelse til EU-lovgivningen

Letland har satset på en gradvis omstrukturering af telesektoren. Den nuværende lov (lov af 1993 om telekommunikation) omfatter liberalisering af visse tillægstjenester og privatisering af Lattelekom, der siden 1994 har været et aktieselskab, der er 51% statsejet og 49% på udenlandske hænder (konsortiet TILTS med deltagelse af vesteuropæiske operatører). Loven giver også Lattelekom eneret på udbud af taletelefoni- og datatransmissionstjenester via det offentlige net indtil 2013. TILTS-konsortiet måtte indgå en aftale med regeringen, ifølge hvilken det forpligtede sig til at digitalisere nettet fuldt ud inden for 8 år, sikre almen adgang til teletjenester og indføre et foreskrevet takstsystem. Det ser nu ud til, at disse forpligtelser ikke vil blive overholdt, og aftalen genforhandles i øjeblikket. Samtidig genforhandles aftalen med Lattelekom om eneret. Den nye regering har meddelt, at den har til hensigt at liberalisere telesektoren fuldt ud inden år 2003.

Ansvar for fastsættelse af takster er placeret hos rådet for teletakster, der hører under transportministeriet. Mobilkommunikation, personsøgning og datatransmission via satellit er delvist liberaliseret, men virkningen begrænses af, at det er vanskeligt at opnå rentable samtrafikaftaler med Lattelekom. Set på baggrund af den hidtidige udvikling er det tvivlsomt, om Letland har tilstrækkelig administrativ kapacitet til at opfylde målsætningen om at liberalisere telesektoren fuldt ud inden år 2003.

Infrastruktur

Før Letland genvandt sin uafhængighed, fungerede landets telenet, der hovedsagelig bestod af forældet udstyr, som en del af det sovjetiske net. Ved udgangen af 1996 havde Lattelekom øget dækningsgraden for telefoni til 29,7 pr. 100 indbyggere, men den gennemsnitlige vækst i de sidste 5 år har været meget langsom. Et ambitiøst moderniseringsprogram har ført til, at 14% af nettet var digitalt i 1995, men TILTS-konsortiets forpligtelse til at gennemføre en 100% digitalisering af nettet inden for 8 år kan muligvis ikke overholdes, da Lattelekoms indtægter er for lave til at finansiere investeringer. Med den nuværende købekraftsparitet pr. capita kan indtægterne pr. telefonlinje (ca. 128 ECU i 1995) ikke hæves tilstrækkeligt til at finansiere yderligere investeringer. En takstreform er blevet forsinket af statens forbrugerbeskyttelsesorgan, der har villet fastholde overkommelige priser på lokale tjenester.

Der er **to GSM-net** i drift, og der vil snart blive udstedt tilladelse til en tredje GSM-operatør. Dækningsgraden for mobiltelefoner er 0,7 pr. 100 indbyggere, hvilket er den tredjehøjeste blandt ansøgerlandene. Der udbydes endnu ikke ISDN-tjenester til erhvervs-kunder. Den største, statsejede teleudstyrsvirksomhed (VEF) er i vanskeligheder på grund af forældede teknologier og produktionsteknikker.

Sektorens konkurrenceevne

Der er lange ventelister for en telefontilslutning - nye abonnenter må vente gennemsnitligt 6 år på en tilslutning, og med det nuværende tempo i udvidelsen af nettet vil det vare 20 år, før der overalt er adgang til blot grundlæggende tele-tjenester på det aktuelle EU-niveau.

Produktiviteten hos operatøren af det offentlige net, målt i antal ansatte pr. 1000 linjer (9,3), er lav sammenlignet med gennemsnittet i EU (4,9), men høj i forhold til de øvrige ansøgerlandes gennemsnit (12,1). Der skal betydelige investeringer til for at gennemføre den modernisering, som den økonomiske integration kræver.

Konklusion

Det bliver ikke uden problemer for Letland at nå op på EU's lovgivningsniveau på mellemlang sigt, idet lovgivningsreformen skrider langsomt frem, og den gældende aftale om eneret for operatøren af det offentlige net hindrer liberaliseringen. Operatøren af det offentlige net må øge konkurrenceevnen for at tiltrække de investeringer, der er nødvendige for at gennemføre moderniseringen og ruste sig til konkurrencevilkår.

Den audiovisuelle sektor

Formålet med den gældende fællesskabsret vedrørende av-sektoren er, som led i det indre marked, at sikre adgangen til og den frie bevægelighed for audiovisuelle tjenester inden for EU samt at fremme den europæiske programindustri. Direktivet om "fjernsyn uden grænser", som finder anvendelse på alle tv-radiospredningsorganer, uanset transmissionsmåden (jordbaseret, satellit, kabel), og uanset om organerne er private eller offentlige, omfatter den pågældende fællesskabsret og fastslår de grundlæggende regler for transnational tv-radiospredning. Hovedformålene er: at sikre den frie bevægelighed for tv-programmer i medlemsstaterne, at fremme produktionen og distributionen af europæiske audiovisuelle produktioner (gennem bestemmelser om, at et vist minimum af sendetiden skal være forbeholdt europæiske produktioner og programmer produceret af uafhængige producenter), at fastsætte grundlæggende normer for tv-reklame samt at sikre beskyttelsen af mindreårige og retten til

berigtigelse.

Europa-aftalen omhandler samarbejde om fremme og modernisering af den audiovisuelle industri og harmonisering af lovgivningsmæssige aspekter af den audiovisuelle politik.

Direktiverne om "fjernsyn uden grænser" er en fase I-foranstaltning i hvidbogen.

Sammendrag

Der er kun begrænsede oplysninger til rådighed om situationen i Letland på dette område.

Lovgrundlaget for av-sektoren udgøres af loven fra 1995 om radio og tv, loven om presse og andre medier samt den nationale radio- og tv-kommissions bestemmelser.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Av-sektoren i Letland forsøger at genetablere sig efter store omvæltninger i de senere år, og den er præget af hurtig vækst og stadig forandring. Sektorens mulighed for reelt at overholde fællesskabsretten afhænger af, om programindustriens kapacitet forbedres, således at den kan imødegå de store udfordringer, som en lovgivningsmæssig ramme indebærer.

Selv om der mangler oplysninger om Letlands av-lovgivning, viser undersøgelsen foreløbig en række mangler, herunder vedrørende modtagefrihed, jurisdiktion, fremme af europæiske værker og reklameregler.

En revision af den nuværende lovgivning forventes gennemført i 1997. Letlands regering har meddelt, at der i denne forbindelse vil blive taget højde for alle nuværende mangler.

Konklusion

Forudsat at de nødvendige lovgivningsmæssige foranstaltninger indføres tilstrækkelig hurtigt og ledsages af den nødvendige strukturtilpasning inden for industrien, skulle Letland på mellemlang sigt kunne opfylde EU-kravene inden for den audiovisuelle sektor.

3.3 Økonomiske og fiskale anliggender

Økonomisk og monetær union

På det tidspunkt, hvor Letland tiltræder, vil ØMU'en være gået ind i tredje fase. Dette vil medføre betydelige ændringer for samtlige medlemsstater, herunder dem, der ikke deltager i euro-zonen. Alle medlemsstater, også de nye, vil komme til at deltage fuldt ud i Den Økonomiske og Monetære Union. Deres økonomiske politik vil være et anliggende af fælles interesse, og de vil blive inddraget i samordningen af den økonomiske politik (nationale konvergensprogrammer, overordnede økonomiske retningslinjer, multilateral overvågning, procedure i tilfælde af for stort underskud). De skal overholde stabilitets- og vækstpagten, må ikke direkte lade deres centralbank finansiere offentlige underskud eller give offentlige myndigheder privilegeret adgang til finansieringsinstitutter, og de skal have gennemført liberaliseringen af kapitalbevægelser.

Tiltrædelsen indebærer et snævrere samarbejde med EU om monetære spørgsmål og valutakurser. Dette vil kræve strukturreformer til styrkelse af den monetære politik og valutakurspolitikken. Medlemsstater, der ikke deltager i euro-zonen, skal være i stand til at føre en selvstændig monetær politik og i begrænset omfang deltage i Det Europæiske System af Centralbanker (ESCB). Deres centralbanker skal være uafhængige, og deres vigtigste mål skal være at sikre prisstabilitet. Den monetære politik skal gennemføres ved hjælp af markedsbaserede instrumenter og fungere effektivt i den forstand, at dens impulser hurtigt får virkning for økonomien. Derfor skal reformpolitikken videreføres med henblik på at eliminere de faktorer, der hindrer en effektiv monetær politik, f.eks. utilstrækkelig konkurrence i banksektoren, utilstrækkelig udvikling af de finansielle markeder og problemet med "dårlige lån" inden for banksektoren. Endelig skal samtlige medlemsstater behandle deres valutakurspolitik som et anliggende af fælles interesse og være i stand til at stabilisere deres vekselkurser ved hjælp af en mekanisme, som der endnu ikke er truffet afgørelse om.

Da medlemskab af Den Europæiske Union indebærer accept af, at målet er at etablere ØMU'en, skal Letland på længere sigt opfylde konvergenskriterierne, selv om det ikke nødvendigvis vil blive krævet ved tiltrædelsen. Selv om opfyldelse af konvergenskriterierne ikke er en forudsætning for EU-medlemskab, vil disse fortsat være vigtige referencepunkter for en stabilitetsorienteret makroøkonomisk politik, og de skal derfor fra et vist tidspunkt permanent være opfyldt af alle nye medlemsstater. Det er derfor af afgørende betydning, at der med held gennemføres systemændringer og markedsorienterede strukturreformer. Letlands økonomiske situation og de hidtil opnåede fremskridt er analyseret i tidligere kapitler af denne udtalelse.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Letlands Banks uafhængighed af regeringen er i vid udstrækning sikret ved loven om centralbanken. Dens erklærede mål er at sikre prisstabilitet. Lovens bestemmelser om finansiering af statsbudgettet er ikke i overensstemmelse med kravene i traktaten. Det skyldes, at centralbanklovens bestemmelser om grænserne for centralbankens finansiering af budgetunderskud ændres hvert år ved en aftale mellem centralbanken og finansministeriet. I 1995 blev de årlige ændringer af loven som følge af en alvorlig budgetkrise ikke overholdt.

Letlands monetære politik har vist sig at være et effektivt instrument til at reducere inflationen, men den hæmmes stadig af, at de finansielle markeder er forholdsvis unge og mangler dybde. Et voksende marked for statsgældsbeviser (med faldende rentesatser og voksende løbetid) styrker yderligere den høje kurs på den nationale valuta, samtidig med at det støtter udviklingen af de stadig snævre kapitalmarkeder. Den lettiske banksektor er gradvis ved at komme sig over krisen i 1995 og er nu i vid udstrækning privatiseret. I maj 1996 var 75% af den samlede aktiekapital på private hænder, og heraf var 40% udenlandsk ejet. Konkursloven for banker blev vedtaget i 1996, men er stadig vanskelig at håndhæve. Centralbanken anvender den sædvanlige vifte af indirekte instrumenter, men de er stadig ikke fuldt effektive, især fordi pengemarkedet stadig er meget spinkelt.

Siden februar 1994 har den lettiske valutakurs været knyttet til IMF's særlige trækningsrettigheder (SDR). Dette har været hovedhjørnestenen i den pengepolitiske strategi til bekæmpelse af inflationen. Under bankkrisen i 1995 lykkedes det centralbanken at holde en stabil valutakurs ved at stramme den monetære politik. Siden da har en sund skattepolitik og et strengere tilsyn med den finansielle sektor fra centralbankens side været med til at stabilisere

valutakursen.

Konklusion

Det er endnu for tidligt at udtale sig om, hvorvidt Letland på tiltrædelsestidspunktet vil være i stand til at deltage i euro-zonen. Det vil afhænge af, hvorvidt landet får held med strukturændringerne, så det kan opfylde og til stadighed overholde konvergenskriterierne, hvilket imidlertid ikke er en forudsætning for tiltrædelse.

Letlands deltagelse i ØMU's tredje fase som ikke-medlem af euro-zonen vil give problemer på mellemlang sigt. Lovbestemmelserne om centralbankens finansiering af budgetunderskud og den fulgte praksis er endnu ikke fuldt forenelige med EF-reglerne. Skønt de hidtidige erfaringer med stabilisering af valutakursen og inflationsbekæmpelse har været opmuntrende, må der fortsat gøres en vedvarende indsats for at styrke banksektoren, der stadig er sårbar.

Beskatning

Den gældende fællesskabsret om direkte beskatning berører hovedsagelig enkelte sider af selskabsskatten og kapitaltilførselsafgiften, mens de fire friheder i EF-traktaten har en mere omfattende indvirkning på medlemsstaternes afgiftssystemer.

Den gældende fællesskabsret på området indirekte beskatning består først og fremmest af harmoniseret lovgivning om moms og forbrugsafgifter. Dette omfatter anvendelse af en ikke-kumulativ generel forbrugsafgift (moms), som opkræves i alle led af produktionen og distributionen af varer og tjenesteydelser. Det betyder ens beskatning af indenlandske og udenlandske (import-)transaktioner. Den gældende fællesskabsret på momsområdet omfatter også overgangsordninger for beskatning af transaktioner mellem afgiftspligtige inden for EU. Hvad angår forbrugsafgifter omfatter den gældende fællesskabsret harmoniserede beskatningsstrukturer og minimumsafgifter sammen med fælles regler om opbevaring og transport af varer, der er pålagt harmoniserede afgifter (herunder afgiftsoplæg). Som resultat af gennemførelsen af det indre marked blev enhver form for fiskal kontrol ved Fællesskabets indre grænser afskaffet i januar 1993.

Den gensidige bistand mellem medlemsstaternes afgiftsmyndigheder er et vigtigt element i det administrative samarbejde i det indre marked. De pågældende direktiver dækker både direkte og indirekte beskatning.

Europaaftalerne indeholder bestemmelser om tilnærmelse af lovgivningerne om indirekte beskatning.

Hvidbogen indeholder i etape I de foranstaltninger, der udgør hovedkravene i fællesskabsretten om indirekte beskatning (hovedsagelig de foranstaltninger, der blev iværksat i Fællesskabet indtil 1993), og i etape II de foranstaltninger, som der derudover er behov for til gennemførelse af den gældende fællesskabsret om indirekte beskatning fuldt ud.

Sammendrag

Direkte beskatning

De to direktiver om selskabsbeskatning og konventionen om voldgiftslovgivning indeholder et

system, der hviler på gensidighed. Pr. definition kan det derfor ikke forventes, at der indføres bestemmelser herom inden tiltrædelsen.

Indirekte beskatning

De samlede indbetalinger af moms og forbrugsafgifter til den lettiske stats budget var henholdsvis ca. 39% og 14% i 1995. Dette forventes at fortsætte med en opadgående tendens.

Moms

Det gældende lettiske momssystem blev indført i maj 1995, som erstatning for den tidligere omsætningsafgift. Letland anvender kun én momssats på 18%, som pålægges alle afgiftspligtige transaktioner, herunder importerede varer.

Visse former for virksomhed er momsfrie uden fradragsret for den indgående moms. Denne fritagelse vedrører hovedsagelig aktiviteter i offentlighedens interesse, finansielle tjenesteydelser og forsikringsydelser, ejendomme samt lotterier og lignende spil. Afgiftspligtige har i princippet ret til at fradrage moms på deres indkøb af varer og tjenesteydelser i erhvervsøjemed. Imidlertid indeholder den lettiske momslov ingen bestemmelser om momsrefusion til afgiftspligtige uden fast forretningssted i landet.

Forbrugsafgifter

Det gældende forbrugsafgiftssystem blev indført i Letland samtidig med momssystemet. En lang række varer, herunder andre varer end dem, der er underkastet de fælles forbrugsafgifter i Fællesskabet (mineralolier, alkohol og alkoholholdige drikkevarer og tobaksvarer) pålægges forbrugsafgifter. Hver varegruppe pålægges en særlig afgift. Dog lægges der værditold på nogle få varer, herunder visse tobaksvarer. Der anvendes banderoler og særlige etiketter for tobaksvarer og alkoholholdige drikkevarer.

Gensidig bistand

Afgiftsmyndighederne har endnu ikke skullet indføre systemet til gensidig bistand over for afgiftsmyndighederne i EU-medlemsstaterne, da den gensidige bistand først vil træde i kraft ved tiltrædelsen.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Moms

Det gældende momssystem i Letland er baseret på hovedprincipperne i Fællesskabets momslovgivning, men er meget generelt og anvendes inkonsekvent.

Det lettiske momsfrigtagelsessystem afviger i høj grad fra fællesskabslovgivningen, både med hensyn til omfang og indhold, men der er planer om ændringer i lovgivningen. Da Letland ikke anvender momsrefusionsordninger for ikke-registrerede udenlandske afgiftspligtige, udgør momsen en yderligere omkostning for disse erhvervsdrivende.

Letlands medlemskab af EU ville kræve betydelige tilpasninger for at bringe momslovgivningen i overensstemmelse med kravene i den gældende fællesskabsret, både med hensyn til de almindelige bestemmelser i Fællesskabets momslovgivning og med hensyn til det afgiftssystem, der er behov for i et fællesskab uden kontrol ved de indre grænser.

Letlands strategi til gennemførelse af henstillingerne i hvidbogen vedrørende moms indeholder enkelte ændringer af momsloven.

Forbrugsafgifter

Der er betydelige uoverensstemmelser mellem det lettiske forbrugsafgiftssystem og EU's krav.

For det første findes der ikke noget effektivt system til suspension af forbrugsafgifterne, når varer transporteres mellem godkendte afgiftsoplæg uden betaling af afgift. Desuden skal registreringen af erhvervsdrivende i afgiftsøjemed revideres.

For det andet er værditolden på visse tobaksvarer ikke i overensstemmelse med fællesskabsretten. Ligeledes er den særlige afgift på cigaretter samt beskatning af øl heller ikke i overensstemmelse med Fællesskabets lovgivning om forbrugsafgifter.

I tilfælde af Letlands tiltrædelse af EU kunne varer, der ikke tilhører ovennævnte varegrupper, fortsat pålægges forbrugsafgifter, medmindre det ville medføre grænseoverskridende formaliteter i samhandelen mellem medlemsstaterne, og på betingelse af, at de er i overensstemmelse med principperne om ikke-forskelsbehandling mellem indenlandske produkter og produkter fra andre medlemsstater.

For at sikre en korrekt anvendelse af Fællesskabets afgiftslovgivning er det af væsentlig betydning, at Letland indfører et afgiftsoplægssystem baseret på Fællesskabets model så snart som muligt, udbygger kontrolforanstaltningerne og tilpasser afgiftssatsernes strukturer og niveau på en sådan måde, at de er i overensstemmelse med Fællesskabets krav.

Den lettiske strategi til gennemførelse af henstillingerne i hvidbogen indeholder tilpasninger af den lettiske lovgivning om forbrugsafgifter pr. 1.1.1998 i overensstemmelse med foranstaltningerne i hvidbogens etape I. De vigtigste mål er den gradvise tilpasning af forbrugsafgifterne på brændstof til motorer til EU's minimumssatser og planen om et nyt afgiftssystem for fem varegrupper, hvor de tre af dem er olieprodukter, alkoholholdige drikkevarer og tobaksvarer. På kort sigt er det tanken at oprette en enkelt bevillingsmyndighed for afgiftspligtige erhvervsdrivende og styrke kontrollen med anvendelsen af banderoler. Der

er dog ingen planer om en fuld harmonisering af lovgivningen.

Gensidig bistand

Ved tiltrædelsen skal der også iværksættes hensigtsmæssige ordninger for det administrative samarbejde og den gensidige bistand mellem medlemsstaterne. Disse krav er af væsentlig betydning for det indre markeds funktion.

Konklusion

Den gældende fællesskabsret på området direkte beskatning synes ikke at volde større vanskeligheder.

Selv om der er ved at ske en vis fremgang på området indirekte beskatning, skal der gøres en betydelig indsats, hvis Letland på mellemlang sigt skal kunne opfylde kravene i den gældende fællesskabsret på områderne moms og forbrugsafgifter.

Det skulle være muligt for Letland at være med i den gensidige bistand, når afgiftsmyndighederne har opnået den nødvendige ekspertise på området.

Statistik

Hovedprincipperne i Fællesskabets regelværk vedrører objektivitet, pålidelighed, gennemsigtighed, fortrolighed (af de enkelte oplysninger) og udbredelse af statistikker. Desuden findes der et vigtigt sæt principper og praksis vedrørende anvendelse af europæiske og internationale klassifikationer, nationalregnskabsystemer, virksomhedsregistre og forskellige kategorier af statistikker.

Europaaftalerne omfatter bestemmelser om samarbejde om udvikling af effektive og pålidelige statistikker i overensstemmelse med internationale standarder og klassifikationer.

Hvidbogen indeholder ingen bestemmelser på dette felt.

Sammendrag

Det centrale statistiske kontor er det centrale organ, der har til opgave at fremstille og udbrede officielle statistikker i Letland.

Retsgrundlaget for de lettiske officielle statistikker er loven af 1993 om statsstatistikker.

Vurdering af den nuværende og den fremtidige situation

De ændringer, der er foretaget af loven af 1993, repræsenterer fremskridt i retning af forenelighed med EU-standarderne. Der er stadig behov for betydelige fremskridt.

Der forekommer mangler i de lettiske statistikker med hensyn til virksomhedsregister, virksomhedsstatistikker, national- og landbrugsregnskaber og anvendelse af klassifikationer og nomenklatur.

Konklusion

Letland vil skulle gøre en vedvarende indsats for at opfylde EU-kravene vedrørende officielle statistikker på mellemlang sigt.

3.4 Sektorpolitik

Industri

EF's industripolitik søger at forbedre konkurrenceevnen og således opnå bedre levestandard og højere beskæftigelse. Den tager sigte på at fremme tilpasningen til strukturændringer, skabe et initiativfremmende klima, udvikle virksomhederne i hele Fællesskabet, fremme industrielt samarbejde og sørge for at udnytte innovationspolitikens og forskningens og den teknologiske udviklingspolitik's industrielle muligheder bedre. EF's industripolitik er horisontal. De horisontale ideer overføres til de enkelte sektorer ved hjælp af sektormeddelelser. EF's industripolitik er resultatet af en kombination af forskellige virkemidler fra Fællesskabets forskellige former for politik. Den omfatter både virkemidler med sigte på markedets funktion (produktspecifikation og markedsadgang, handelspolitik, statsstøtte og konkurrencepolitik) og foranstaltninger i forbindelse med industriens evne til at tilpasse sig forandringer (et stabilt makroøkonomisk klima, teknologi, uddannelse osv.).

For at kunne klare konkurrencepresset og markedskræfterne i Unionen, skal ansøgerlandenes industri have nået et bestemt konkurrencedygtighedsniveau på tiltrædelsestidspunktet. Det skal fremgå, at ansøgerlandene fører en politik, der tager sigte på åbne, konkurrenceprægede markeder, i overensstemmelse med traktatens artikel 130 ("industri"). Samarbejdet mellem EU og ansøgerlandene inden for industri, investering, industriel standardisering og overensstemmelsesvurdering, således som dette er fastsat i Europa-aftalen, er også en vigtig indikator på, at udviklingen går i den rigtige retning.

Sammendrag

Letlands industriproduktion havde i 1995 en værdi på ca. 1,1 mia. ECU svarende til ca. 1/3 af Luxembourgs industriproduktion. Industriproduktionen tegner sig for 20% af den samlede beskæftigelse. Det samlede antal virksomheder anslås til ca. 44 000, hvoraf 90% er små virksomheder.

Ved omstillingsperiodens begyndelse var industrien samfundets største arbejdsgiver. Omstillingsprocessen førte til en markant nedgang i industriproduktionen. Industriens andel af BNP var i 1995 33%, dvs. et fald i forhold til 1990, hvor den udgjorde 46% (servicesektorens andel er derimod vokset fra 30% til 50%). Tilbagegangen var helt nede på -60% mellem 1991 og 1993, aftog mellem 1993 og 1995 og blev forværret i 1995 på grund af bankkrisen i maj 1995. Endnu i dag har denne negative tendens ikke vendt sig helt.

Letland præges af en ikke særlig stor, men forskelligartet industrisektor. Dets industritradition går tilbage til det 19. århundrede, hvor det var det russiske kejserriges vigtigste center for maskinindustri, træindustri og hørindustri. I uafhængighedsperioden (1918-1940) blev industrien mere forskelligartet og koncentrerede sig især om fremstilling af forbrugsvarer til det lokale marked (bordservice, fotoapparater, radioer, cykler, biler). I sovjetperioden blev hovedvægten lagt på udvikling af sværindustri på grundlag af importerede råvarer (stål og

transportmateriel), mens den lette industriproduktion blev opretholdt (telefoner, radioer, vaskemaskiner). Efter Letlands uafhængighed og det derpå følgende tab af afsætningsmarkeder i de østeuropæiske lande har industrikrisen især ramt traditionelle sektorer med behov for strukturomlægning. Industristrukturen er derfor i færd med at ændre sig i retning af den, som findes i de andre baltiske lande. Den industrielle vækst har nu tendens til at koncentrere sig om arbejdskraftkrævende sektorer med lav værditilvækst, det vil nærmere betegnet sige levnedsmiddelindustrien, byggeindustrien, skovbruget og beklædningsindustrien, der har haft held med en gradvis integrering i EU-markedet, samtidig med at de har udviklet konkurrencefordele i handelen med Den Russiske Føderation og andre SNG-lande.

Den lettiske industris vigtigste produktionssektorer i januar-september 1996

Sektor	% andel af industriproduktionen (værditilvækst)
Levnedsmiddelindustri	44
Tekstil- og beklædningsindustri	11
Træindustri	8
Kemikalier	8
Transportkøretøjer	6
Maskiner og udstyr	4
Ikke-metalliske mineralprodukter	3
Trykkeri- og forlagsvirksomhed	2
Metalprodukter	2
Elektriske maskiner og apparater	2
Møbler	2
Elektronik	1
Disse sektorer i alt	93
Andre sektorer	7
Industrien i alt	100
Industriproduktionen i % af BNP	17

Levnedsmiddelindustrien er Letlands førende sektor, både når det gælder værditilvækst og beskæftigelse. Produktionen er blevet omlagt til det lokale markeds krav, hvad der har givet sig udslag i faldende import. Væksten gælder især mejeri- og fiskeprodukter. Næsten 90% af denne sektors eksport går til SNG.

Træindustrien er Letlands foregangsindustri. Det er den eneste sektor med stigende beskæftigelse. Træ er en af landets vigtigste aktiver (ca. 40% af Letlands territorium er dækket af skov). Træprodukter tegner sig for 1/4 af Letlands eksport (hvoraf 85% går til markeder i vesten, hovedsagelig EU). De forarbejdede produkters andel (dvs. savtømmer i modsætning til rundtømmer) af eksporten er voksende. Producenterne søger at udvikle denne tendens ved at indføre markedsprincipper (opsparing af nichemarkeder, samarbejde med vestlige formgivere for at øge eksporten af møbler osv.).

Tekstil- og beklædningsindustrien er en anden dynamisk sektor, hvor strukturomlægningen har været vellykket. Der er blevet oprettet nye virksomheder i beklædningssektoren. Sektoren

har den hurtigste eksportvækst (50% af eksporten går til EU og 30% til SNG).

Byggevarerindustrien vokser hastigt, hvad der især skyldes vejreparationer og cementeksport til vestlige lande.

Kemikalieindustrien fastholder sit produktionsniveau på grundlag af afsætningsmarkederne i de andre baltiske lande og SNG-landene.

Produktionen af maskiner og elektriske apparater har haft en svag tilbagegang, selv om eksporten til EU og Litauen er voksende.

I **Stålintustrien og den tekniske industri** (f.eks. fremstilling af minibusser, sporvogne, radio- og telefonudstyr), som Letland har arvet fra Sovjetunionen, er der ikke sket nogen strukturomlægning, og de er i fortsat tilbagegang.

Privatiseringsprocessen blev fremskyndet i 1996, idet den blev centraliseret ved hjælp af det lettiske privatiseringsagentur (LPA), som fik overdraget 90% af aktiverne. LPA har hidtil privatiseret 66% af dem. Privatiseringen af småvirksomheder er næsten færdiggjort, ofte med betydelig udenlandsk deltagelse. For at fremme yderligere udenlandsk deltagelse i Privatiseringsprocessen blev restriktionerne for udenlandske jordopkøb liberaliseret i 1997. Regeringens mål er at afslutte privatiseringen/afhændelsen af statsaktiver inden midten af 1998. I 1996 lå den private sektors andel af industriproduktionen på 42%.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Den lettiske industris strukturomlægninger er de mest omfattende blandt ansøgerlandene. Letland er også det eneste ansøgerland, hvor industrien indtil nu har været i tilbagegang. Det kan ikke udelukkes, at den økonomiske omstilling vil føre til en vis afindustrialisering af landet, samtidig med at servicesektoren er forholdsvis stærk, hvad der afspejler Letlands geografiske position som transitland og dets specialisering i finansielle tjenesteydelser. DUI har været forholdsvis stor i betragtning af økonomiens størrelse: Ca. 20% af de samlede investeringer er blevet finansieret på denne måde - og det gælder endda mere i 1996 - men kun 1/5 af DUI går til industrien. En stram finanspolitik har i nogen tid skabt grundlag for stabilisering, således at det indenlandske banksystem efter en oprydning i 1995 nu er begyndt at kunne yde mellem- og langfristede lån til industrien. I betragtning af dette gunstige klima er det overraskende, at investeringerne stadig ikke er begyndt at vokse. Når dette sker, hvad det forventes at gøre, ser vækstudsigterne ud til at være gode. Men væksten vil sandsynligvis blive ujævn. Det kan forventes, at den lettiske industri fortrinsvis vil vokse i de sektorer, der er orienteret mod hjemmemarkedet (heriblandt levnedsmidler) og på nogle få stærkt koncentrerede mellemstore virksomheder, der udnytter lokale ressourcer (heriblandt træ fra Hviderusland og hør fra Litauen) og sælger deres nicheprodukter på verdensmarkedet.

Konklusion om den industrielle konkurrencedygtighed

Det er i betydelig grad lykkedes Letland at omstrukturere det industrigrundlag, det har overtaget. Det vigtigste behov i fremtiden er at styrke de foranstaltninger, der fremmer indenlandsk kapitaldannelse og DUI. Det er dog ikke alle industrisektorer, hvis konkurrencedygtighed er sikret. Hvis de nuværende positive tendenser i retning af privatisering, virksomhedsomlægning og evne til at tiltrække yderligere DUI fortsætter, skulle den lettiske økonomi blive i stand til at klare den europæiske integration på mellemlangt sigt.

En vurdering af de særlige bestemmelser for industrivarers frie bevægelighed findes i det særlige afsnit om det indre marked.

Landbrug

Den fælles landbrugspolitik har til formål at bevare og udvikle et moderne landbrug og derved sikre landbrugsbefolkningen en rimelig levestandard, sikre forbrugerne rimelige priser på landbrugsprodukter og sikre varers frie bevægelighed inden for EF. Der lægges særlig vægt på miljøet og udviklingen af landdistrikterne. Den fælles landbrugspolitik forvaltes ved hjælp af fælles markedsordninger. De er suppleret med bestemmelser om dyresundhed, plantesundhed og dyrs ernæring og med bestemmelser om levnedsmiddelhygiejne. Der findes også forskrifter inden for strukturpolitikken, som oprindeligt blev udviklet med henblik på modernisering og udvidelse af landbruget, men hvor der i den senere tid lægges større og større vægt på miljøet og på en regional differentiering af strategien. Siden reformerne i 1992 har en stigende del af landbrugsstøtten haft form af direkte støtte, der udbetales for at kompensere for nedsættelser af de garanterede priser.

Europaaftalen danner grundlag for landbrugshandelen mellem Letland og EF og har til formål at fremme samarbejdet om modernisering, omstrukturering og privatisering af Letlands landbrug og agroindustri og om plantesundhedsnormer. Hvidbogen omfatter veterinærkontrol, plantesundhedskontrol og foderkontrol tillige med bestemmelser om afsætningen af de enkelte varer. Formålet med denne lovgivning er at beskytte forbrugerne, folkesundheden og dyrs og planters sundhed.

Sammendrag

Landbrugets situation

Landbrugsproduktionens værdi udgjorde i 1995 ca. 0,11% af værdien af landbrugsproduktionen i EU.

I årene efter uafhængigheden gik produktionen tilbage, og landbrugets andel af BNP faldt. I 1995 tegnede landbrug og skovbrug sig for 9,9% af BNP og over 18% af beskæftigelsen. Landbrugsarealet i Letland er på i alt 2,54 mio. ha, hvoraf 1,7 mio. ha er agerjord (39%). 413 400 ha anvendes til foderafgrøder, 408 000 ha til korn og 75 100 ha til kartofler. 44% af Letland er dækket af skov (2,9 mio. ha), og tømmerproduktionen stiger støt. Tømmer tegner sig for 26% af Letlands samlede eksport.

Siden uafhængigheden har Letland ført en privatiseringsstrategi. For øjeblikket tegner store familiebrug sig for 47% af landbrugsarealet (gennemsnitsstørrelse: 20 ha), medens meget små bedrifter eller lodder (gennemsnitsstørrelse: 2-4 ha) tegner sig for 32%, og 656 "selskaber" tegner sig for 17%. Som følge af jordreformen har staten en reserve på 542 000 ha, som der ikke er gjort krav på. Den 1. juni 1996 blev der registreret 46 500 skøder for i alt 678 100 ha.

I 1995 producerede Letland 690 000 t korn (58% selvforsyning), 864 000 t kartofler (167%), 250 000 t sukkerroer (43%), 330 000 t grøntsager og frugt, 937 000 t mælk (100%), 62 000 t oksekød (66%) og 56 000 t svinekød (66%).

Landbrugshandelens andel (herunder fisk) udgjorde 9,7% af importen og 15,9% af eksporten. Letland er nettoimportør af landbrugsprodukter. Handelsbalancen med EU er blevet forringet, især på grund af stigende import fra EU. Handelsbalancen med de nye uafhængige stater er dog stadig positiv. De vigtigste eksportvarer er fisk (10%), drikkevarer (10%) og mejeriprodukter (9,7%). De vigtigste importvarer er sukker (12,5%), drikkevarer (12,3%) og korn (11%).

Forarbejdningsindustrien er, når man ser bort fra korn, blevet privatiseret, men udnytter normalt kun 15-30% af sin kapacitet.

Landbrugspolitikken

Producentstøtteækvivalenten, der er beregnet af OECD, var på 8% i 1995 over for 49% for EU.

Letland har til hensigt at støtte familiebrug og skabe nye landbrugsmarkeder. Prisstøttepolitikken er i første række begrænset til beskyttelsesforanstaltninger for grænserne, efter at de kunstigt fastsatte priser, som den statsejede forarbejdningsindustri betalte, måtte afskaffes på grund af privatiseringen.

Der er blevet anvendt subsidier siden 1994, og de er knyttet til politikken for de enkelte sektorer. Støttepolitikken omfatter eksportsubsidier (2,2 mio. ECU i 1994), rentetilskud og lånesubsidiering (landbrugslåne beløb sig til 26 mio. ECU i 1994). Desuden yder reklamefonden for sukker og en regionaltilpasningsfond for korn bistand i form af rentestøtte og finansierer projekter i deres respektive sektorer.

Der foretages direkte betalinger i form af støtte til køb af dieselolie og fremme af racer og frø af høj kvalitet. Tilsammen tegner de sig kun for en lille del af subsidierne. I 1995 udgjorde de offentlige indkøb via statens kornkontor 1% af det samlede interne kornforbrug. Det erklærede mål var at oprette en kornreserve på indtil 60% af det samlede interne forbrug. I et nyt lovforslag, der vil blive vedtaget om kort tid, er dette mål blevet nedsat til ca. 3% af det samlede interne forbrug (tre måneders konsum af hvede og rug).

Landbrugspriserne er betydeligt lavere end EF-priserne (i 1995 fx: hvede og byg henholdsvis 80,5% og 46,5% af de gennemsnitlige EF-priser, oksekød: 49%, mælk: 47%), når man ser bort fra svinekød (24,5% over EF-priserne). Producentpriserne for mælk og kød er dog for opadgående i faste priser. Som følge deraf bliver husdyrproduktionen mere og mere rentabel. Letland anvender ikke markedsstøttepriser svarende til den fælles landbrugspolitik interventionspriser. I 1995 gik 5,9% af Letlands samlede budget til landbruget, hvilket er en stigning i forhold til tidligere år.

Der lægges større og større vægt på udvikling af landdistrikterne. Letlands regering er i færd med at iværksætte et diversificeringsprogram for landdistrikterne, der bl.a. omfatter finansiel støtte til investeringer i landdistrikterne.

Foranstaltninger til beskyttelse af grænserne er det fremherskende støtteinstrument i Letland. Toldstrukturen afspejler strategien, nemlig at beskytte den indenlandske produktion.

Frihandelsaftalen mellem Letland og Det Europæiske Fællesskab trådte i kraft den 1. januar 1995. Aftalen omfatter bl.a. gensidige indrømmelser på landbrugsområdet. EF-indrømmelserne blev forbedret i 1996 efter gennemførelsen af EU-forbedringerne og de forbedringer, der var blevet anmodet om.

I marts 1997 ophævede Letland de mængdemæssige restriktioner på sukkerimporten, og i stedet udsteder landbrugsministeriet automatiske licenser. Også for korns vedkommende har parlamentet fået forelagt nye lovforslag, der ophæver de mængdemæssige importrestriktioner, og de forventes vedtaget i løbet af 1997.

I 1996 blev den baltiske frihandelsaftale udvidet, så den også kom til at omfatte landbrugsprodukter. Ved denne aftale indføres der fuldstændigt fri handel med alle produkter, der opfylder de baltiske oprindelsesregler. Aftalen trådte i kraft den 1. januar 1997 og er tænkt som det første skridt henimod oprettelsen af en toldunion. Letland forhandler nu om medlemskab af WTO.

Letland begynder nu at indføre den lovgivning, der er omtalt i hvidbogen.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Jordreformen og privatiseringen er næsten afsluttet, medens man er bagud med registreringen af skøder. Der er endnu ikke udviklet noget egentligt marked for jord, hvilket hæmmer den nødvendige strukturtilpasning. Privatiseringen er næsten helt gennemført inden for sektoren for afsætning og forarbejdning af levnedsmidler. Omstruktureringen forløber dog relativt langsomt, og industrien er meget sårbar over for konkurrencen udefra. Kvalitet, normer og effektivitetsniveau er lave i forhold til EF-standarden. På nuværende tidspunkt opfylder hverken slagterier eller mejerier EF's hygiejnenormer. De bedste virksomheder forventes at opfylde EF-standarden om et eller to år. Der er dog mulighed for at eksportere

mejeriprodukter til EU som en overgangsforanstaltning.

For øjeblikket fører Letland ingen politik for markedsforvaltning svarende til den fælles landbrugspolitik.

Der er her tale om nøgleinstrumenter såsom mælkekvoter, hovedelementerne i ordningen med markafgrøder (basisareal, jordudtagning, godtgørelser og præmier i husdyrsektoren) tillige med programmer for landdistrikter og strukturudvikling. Tiltrædelsen af EU vil indebære betydelige ændringer i forhold til den nuværende landbrugspolitik.

Det vil kræve relativt avancerede administrative systemer at forvalte og føre kontrol med disse foranstaltninger, herunder et hensigtsmæssigt matrikelsystem og systemer til identifikation og registrering af kvæg. Generelt gælder det, at den administrative kapacitet må udvikles yderligere på disse områder, hvis disse foranstaltninger skal anvendes i Letland.

På dette stadium er det svært at forudse, hvordan landbrugsstøttepriserne i Letland vil udvikle sig i perioden forud for tiltrædelsen. Dette vil afhænge af en række faktorer, herunder den indenlandske økonomi, situationen på eksportmarkederne og udviklingen i prisstøtten i EU.

Letland er i færd med at indføre den lovgivning, der er omtalt i hvidbogen.

Letland har til hensigt at oprette en afdeling, der skal koordinere harmoniseringen af den nationale veterinærlovgivning med EF-kravene. Desuden vil landet oprette en enhed, der skal udstede veterinærcertifikater i overensstemmelse med EF-kravene. Regeringen har erkendt, at der er behov for yderligere lovgivning, og har sat frister for tilnærmelse af lovgivningen, der går fra den 1. januar 1997 til udgangen af 1999.

Det kræver yderligere arbejde at oprette en fuldt udstyret officiel veterinærtjeneste, herunder effektiv kontrol på grænsekontrolstederne og af varer, der passerer gennem landet i transit. Det er nødvendigt at videreudvikle procedurerne for udstedelse af certifikater, og der må indføres et effektivt system til identifikation af dyr. Det er nødvendigt, at der lovgives om dyrevelfærd. Visse fødevarerforarbejdningsvirksomheder må moderniseres, både med henblik på samhandelen og det nationale marked. Letland vaccinerer stadig mod klassisk svinepest, og det er nødvendigt, at landet ophører med at vaccinere, men det kan blive vanskeligt at realisere.

Hvad angår plantesundheden, er der forelagt en tidsplan for tilnærmelsen til EF-lovgivningen. De lettiske myndigheder har anført, at der kan blive problemer med iværksættelsen, når det gælder specifikke foranstaltninger (fx registrering af producenter, ordningen med plantepas) og infrastruktur (fx uddannelse af personale, udrustning af laboratorier).

Lovgivningen om frø og formeringsmateriale og kvalitetsnormerne for frø af landbrugsplantearter er kun delvis i overensstemmelse med EF-bestemmelserne, og det vil være nødvendigt med en yderligere tilnærmelse. Letland har på nuværende tidspunkt ikke EF-ligestilling for nogen arters vedkommende.

Hvad angår foder, er den nuværende lovgivning ikke forenelig med EF-lovgivningen. Tilnærmelsen af Letlands lovgivning til EF-forskrifterne befinder sig i en indledende fase. Det ser ud til, at inspektions- og kontrolinfrastrukturer må omstruktureres og moderniseres for at sikre tilfredsstillende gennemførelse af den gældende EF-ret. Det samme gælder økologisk

landbrug, pesticidrester og plantebeskyttelsesmidler.

Konklusion

Betydelige og vedholdende bestræbelser på at gennemføre en tilpasning til den gældende EF-ret er stadig nødvendige, selv om der er sket fremskridt, når det gælder vedtagelsen af de foranstaltninger, der er nævnt i hvidbogen.

Der kræves en særlig indsats, hvad angår

- gennemførelse og håndhævelse af de veterinære og plantesundhedsmæssige krav og modernisering af virksomhederne, så de opfylder EF-normerne; dette er særlig vigtigt, når det gælder inspektions- og kontrolordningerne for beskyttelse af EU's ydre grænser
- udbygning af de administrative strukturer for at sikre den nødvendige kapacitet til at iværksætte og håndhæve den fælles landbrugspolitik bestemmelser
- yderligere omstrukturering af den agroindustrielle sektor for at øge dens konkurrenceevne.

Da kun et begrænset antal af den fælles landbrugspolitik mekanismer eksisterer for øjeblikket, er der behov for en gennemgribende reform af landbrugspolitikken, og en betydelig indsats vil være nødvendig for at forberede tiltrædelsen på mellemlang sigt.

Fiskeri

Den fælles fiskeripolitik omfatter fælles markedsordninger, strukturpolitik, aftaler med tredjelande, forvaltning og bevarelse af fiskeressourcerne og videnskabelig forskning til støtte for disse aktiviteter.

Europaaftalen indeholder bestemmelser om handel med fiskerivarer med Fællesskabet og bestemmelser om samarbejde. Hvidbogen omfatter ingen foranstaltninger på dette område.

Sammendrag

I 1995 var 12 000 mennesker beskæftiget i fiskerisektoren, hvilket svarer til 1% af den samlede beskæftigelse - en tredjedel mindre end i 1990. 1995-fangsten var på i alt 150 000 t, og landingernes værdi ansloges til 27 mio. ECU. Fiskeriet er en af de vigtigste grene af fødevarerindustrien.

Højsøflåden bestod af 17 fartøjer pr. 1. januar 1996 (et fald fra 90 i 1991). I 1995 fiskede den 91 500 t, hovedsagelig sardiner og hestemakrel i det centrale østlige Atlanterhav (Mauretania). Før uafhængigheden var den årlige fangst på 500 000 t, hvoraf en stor del gik til det sovjetiske marked.

Østersøflåden, der tæller 171 fartøjer, er privatejet og fisker - inden for kvoter - torsk, sild og brisling. Kvoterne for de to sidstnævnte arter udnyttes kun halvvejs, og fangsten er derfor ikke tilstrækkelig til at opfylde forarbejdningsbranchens behov. 270 fartøjer fisker i kystfarvandene. Den samlede fangst i Østersøen var i 1995 på 57 000 t. De enkelte fartøjer i flåden har en gennemsnitsalder på 20 år. Antallet af fiskerifartøjer er blevet reduceret med 30% i de seneste

år.

80% af fjernfiskerflådens fangst bygger på en aftale med Mauretanien, og hovedparten af denne flådes fangst eksporteres, mens Østersø- og kystflåderne giver mere beskæftigelse og forsyner forarbejdningsindustrien.

Alle 34 virksomheder i forarbejdningsindustrien for fiskerivarer er private. Fem større fabrikker (over 500 ansatte) og de øvrige, som er mindre, producerer en lang række forskellige varer. Forarbejdningsindustrien beskæftiger i alt 6 336 personer, dvs. flere end der arbejder i fiskeriet (5 500).

For akvakulturens vedkommende er der otte statsejede brug, der producerer sættefisk til genopbygning af bestandene. De beskæftiger 200 personer. Der er få private akvakulturbrug, men antallet er voksende. Karpe er den traditionelle art, selv om regnbueørred også er ved at vinde indpas. Den samlede fangst i indlandsfiskeriet var på 1 100 tons i 1995.

Som handelspartner for Fællesskabet leverer Letland 0,06% af EF's samlede import (uanset oprindelse) af fiskerivarer og 2,4% af EF's import af fiskerivarer fra ansøgerlandene. Hvad EF's eksport angår, aftager Letland 0,16% af Fællesskabets samlede eksport af fiskerivarer og 1,9% af dets eksport af disse varer til ansøgerlandene (målt i værdi).

Forvaltningen af ressourcerne i Østersøen foregår i øjeblikket mellem EU og Letland inden for rammerne af et fælles organ - Den Internationale Østersø-Fiskerikommission (IBSFC). Letland har indgået fiskeriaftaler med Færøerne, Rusland og USA.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Letlands produktion og udenrigshandel er lille i forhold til de tilsvarende EF-tal og vil derfor sandsynligvis ikke få nogen væsentlig effekt for Fællesskabet som helhed. Efter de foreliggende oplysninger om indgåede fiskeriaftaler og Letlands medlemskab af internationale eller regionale fiskeriorganisationer skulle der ikke kunne forventes nogen større problemer.

De vigtigste havne har egne kølehuse, men sundheds- og hygiejneforholdene skal forbedres, ligesom der er behov for omfattende reparationer, modernisering og indkøb af udstyr.

Formindskelse af flådekapaciteten, modernisering af hele sektoren og fastlæggelse af den nødvendige strukturstøtte bliver hovedspørgsmålene. Det bliver nødvendigt for Letland at oprette en fiskeriadministration, der kan gennemføre den fælles fiskeripolitik - især forvaltning af ressourcerne, førelse af et register over fiskerflåden, implementering af strukturpolitikken for sektoren, forvaltning af markedsordningen og indsamling af alle statistiske oplysninger - og EU's politik vedrørende sundheds-, hygiejne- og miljøspørgsmål.

Konklusion

Moderniseringsprocessen og implementeringen af Fællesskabets regelværk vil kræve en betydelig indsats. På mellemlang sigt synes fiskerisektoren ikke at frembyde større problemer.

Energi

Hovedmålsætningerne med EU's energipolitik er ifølge Kommissionens hvidbog om "En energipolitik for Den Europæiske Union" bl.a. øget konkurrenceevne, energiforsyningsikkerhed og miljøbeskyttelse. Den gældende fællesskabsret på energiområdet består af bestemmelser i EF-traktaten og afledt ret vedrørende konkurrence og statsstøtte, det indre energimarked (herunder direktiver om elektricitet, prisdiskrimination, transitordninger for gas og el, fossile brændstoffer, licenser, beredskab inkl. forpligtelser om sikkerhedslagre, osv.), atomkraft, energieffektivitet og miljø. De transeuropæiske energitransmissionsnet og støtte til FTU inden for energi er også vigtige energipolitiske emner. Blandt igangværende arbejde er liberalisering af gassektoren, fællesskabslovgivning om energieffektivitet og auto-oil-programmet.

Fællesskabsretten på det nukleare område bestod oprindeligt af Euratom-traktaten, men er nu blevet betydeligt mere omfattende og består af en række juridiske og politiske instrumenter, herunder internationale aftaler. Fællesskabsretten vedrører bl.a. sundhed og sikkerhed, herunder strålingsbeskyttelse, sikkerheden på kernekraftanlæg, affaldshåndtering, investeringer inkl. finansielle instrumenter under Euratom, fremme af forskning, et nukleært fællesmarked, forsyninger, sikkerhedsforanstaltninger og internationale relationer.

Europa-aftalerne fastslår, at der skal etableres et samarbejde om en gradvis integration af de europæiske energimarkeder og ydes bistand inden for de relevante politiske områder. Hvidbogen om de associerede central- og østeuropæiske landes integration i EU's indre energimarked fremhæver behovet for, at de vigtigste direktiver om det indre marked gennemføres i fuldt omfang sammen med EF's konkurrenceret. På kerneenergiområdet omtaler hvidbogen forsyninger, kontrolforanstaltninger og transport af radioaktivt affald.

Sammendrag

Letland dækker tre-fjerdedele af sit energiforbrug ved import, især fra Rusland hvad angår olie og gas og til dels også kul. Der er en vis elimport fra Estland, Litauen og Rusland. En væsentlig del af landets handelsbalanceunderskud (38% i 1994) kan henføres til dette importbehov. De nationale ressourcer, der benyttes, primært træflis, vandkraft og tørv, udgør ca. 18% af landets energibalance.

Energieffektiviteten er mere end to gange lavere end EU-gennemsnittet, hvilket skyldes historisk betingede lave priser, utilstrækkelige politikker og forældet teknologi.

Med sine olieledninger og isfri havne er Letland et transitland for russisk olie og gas. Landet må imidlertid investere i målestationer, hvis det skal kunne operere til slutbrugernes tilfredshed. Letland vil kunne stille underjordisk lagerkapacitet for gas til rådighed, som kan vise sig at være af strategisk nytte for EU.

Der søges opnået bedre forbindelser fra Letlands net til EU's net. Skønt et eventuelt kommende eltransmissionsnet omkring Østersøen vil bidrage hertil, ventes det på kortere/mellemlang sigt, at Letland forbliver tilknyttet til det russiske elforsyningsnet. Rigas regionale rolle som belastningsfordelingscentral for den baltiske region, herunder Kaliningrad, bør bemærkes.

Letland har kun en enkelt forskningsreaktor i drift i Salaspils, og regeringen accepterede at

tage reaktoren ud af drift i 1996. En plan for reaktorens nedlukning er udarbejdet.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Den lettiske regerings energipolitik for 1996, som er på linje med EU's principper, omhandler energisektorens omstrukturering i henhold til markedsøkonomiske principper, energiforsynings sikkerhed, fokus på energieffektivitet og miljøbeskyttelse, samt samarbejde på regionalt plan og med EU. Et baltisk samarbejde er særligt fordelagtigt på det energipolitiske område, idet der er komplementaritet landene imellem.

Rammelovgivningen for konkurrence på energiområdet stemmer endnu ikke overens med direktiverne om det indre energimarked, som de anvendes i forbindelse med EF's konkurrencelovgivning. Konkurrenceloven af 1991 og en lov om regulering af iværksætteraktiviteter inden for energisektoren (som opretter en tilsynsmyndighed, men hvor der er behov for afledte retsakter) udgør de første skridt mod opfyldelse af EU-lovgivningen. Der må presses yderligere på for at få vedtaget en energilov om de vigtigste aktørers rolle, samt anden energilovgivning.

De store virksomheder inden for energisektoren er alle statsdominerede monopoler, med undtagelse af den nyligt privatiserede Latvijs Gaze, men man forbereder privatiseringen af de andre større energiselskaber. Importpriserne på olie, gas og kul er markedsorienterede, men specielt priserne på opvarmning, gas og elektricitet for husholdningerne er endnu ikke omkostningsægte. Udestående energiregninger har medført gældsætning i energiselskaberne, men regeringen er begyndt at tage skridt til at løse disse problemer.

Beredskabet inden for energisektoren lever ikke op til fællesskabsrettens krav, herunder forpligtelsen til at have olielagre svarende til 90 dages forbrug, men den nødvendige lovgivning er under forberedelse. Set i lyset af de investeringer, der skal foretages, forventes det, at man i de næste par år kun kan nå op på 30 dages lagre. De nuværende lagre må opgraderes og vil i princippet sandsynligvis kunne rumme de nødvendige oliebeholdninger.

Letland mangler endnu en del i at leve op til gældende fællesskabslovgivning om energieffektivitet (f.eks. effektivitetsnormer, energimærkning af hårde hvidevarer) og miljøbeskyttelse (f.eks. brændselskvalitetsnormer), selv om der er taget hul på arbejdet.

Letland er transitland for uraneksport fra Rusland og de nye uafhængige stater til EU-brugere, samt for import og reeksport af uran, som EU-brugere sender til Rusland til oparbejdning. Rusland har leveret brændslet til forskningsreaktoren. Hvis det ikke som planlagt er muligt at gennemføre en sidste brændselstransport til Rusland, når forskningsreaktoren er nedlukket, vil brændslet midlertidigt blive opbevaret i tørre beholdere, indtil en endelig løsning er fundet.

Skønt Letland ikke har noget kernekraftsprogram, skal landet overholde Euratom-traktaten og relaterede politikker inden for områder som strålingsbeskyttelse, forsyninger af nukleart materiale, sikkerhedskontrol samt tiltrædelse af internationale aftaler, som Euratom har indgået. Hertil kommer, at Letland endnu ikke deltager i flere internationale organisationer og aftaler på det nukleare område, men national gennemførelseslovgivning vedrørende disse ordninger er efter sigende på plads eller under forberedelse. Letland har en ubegrænset kontroloverenskomst med IAEA, så der ventes ingen større problemer med at anvende fællesskabslovgivningen om forsyninger og det nukleare fællesmarked.

Konklusion

Under forudsætning af, at den nuværende indsats styrkes, forventes der ikke at opstå nogen større problemer på mellemlang sigt med gradvist at efterkomme gældende fællesskabsret. I førtiltrædelsesperioden vil foranstaltninger vedrørende en tilpasning af monopoler, herunder på import og eksport, netadgang, energiprissætning, beredskab, herunder opbyggelsen af de obligatoriske lagre, energieffektivitet og miljøstandarder, være særligt vigtige.

Der ventes ingen større vanskeligheder med overholdelsen af Euratom-bestemmelserne, men Letland bør hurtigt tiltræde visse internationale ordninger på det nukleare område.

Transport

Fællesskabets transportpolitik består af tiltag og initiativer inden for tre hovedområder:

- kvalitetsforbedring gennem udvikling af integrerede og konkurrencedygtige transportsystemer på grundlag af avancerede teknologier, som også bidrager til opfyldelse af miljømæssige og sikkerhedsmæssige målsætninger
- forbedring af det indre markeds funktion ved fremme af mere effektive og brugervenlige transporttjenester samtidig med, at valgmuligheder og sociale standarder sikres
- udvidelse af den eksterne dimension, ved at man forbedrer transportforbindelserne til tredjelande og fremmer EU-virksomhedernes adgang til andre transportmarkeder (Den Fælles Transportpolitik, Handlingsprogram for 1995-2000).

Europaaftalen rummer bestemmelser om tilnærmelse af lovgivningen til fællesskabsretten og samarbejde med det formål at omstrukturere og modernisere transportområdet, at skabe bedre adgang til transportmarkedet, at lette transittrafikken og at nå frem til driftsmæssige standarder svarende til dem, der gælder i Fællesskabet. Hvidbogen fokuserer på foranstaltninger til opfyldelse af betingelserne for det indre marked inden for transportsektoren, herunder aspekter som konkurrence, harmonisering af lovgivning og standardisering.

Sammendrag

Letlands praktisk talt isfri østersøhavne har betydet, at landet var en vigtig transitroute for samhandelen mellem det tidligere Sovjetunionen og Vesten. Som følge heraf udviklede dets havne en kapacitet for særlige former for handel, som ikke længere udnyttes fuldt ud. Landets rolle som transitkorridor mellem Vesteuropa, Rusland, Belarus og de centralasiatiske lande afhænger imidlertid af, hvorledes forbindelserne til Rusland er, hvilket ikke altid har virket fremmende for denne trafik. Etableringen af nye grænser til Rusland, Estland og Litauen har også indvirket på Letlands konkurrenceevne som transitroute. Derfor har Letland behov for at investere i forbedringer af jernbanenettet mellem Øst og Vest og for at forbedre grænsepassageinfrastrukturen ved alle de nye grænser samt i landets havne. Letlands territorium krydses af én transeuropæisk transportkorridor, som blev fastlagt på den tværeuropæiske transportkonference på Kreta.

Ændringerne i de lettiske økonomiske mønstre har, siden landet blev åbnet udadtil, ført til en kraftig nedgang i efterspørgslen efter transport, omend denne dog nu tegner sig for en stigende del af BNP. Samtidig er der sket en stadig mere markant vægtforskydning mellem de enkelte transportformer, idet passagebefordringen ad vej kan notere en stigende andel, medens

jernbanetransporten er gået tilbage; fra 1990 til 1995 mistede jernbanerne tre fjerdedele af den tidligere omsætning. Brugen af privatbiler er tiltaget meget hurtigt og dominerer nu inden for personbefordringen, hvilket har ført til en tiltagende overbelastning af vejnettet i og omkring byerne samt ved visse grænseovergange.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

For så vidt angår gennemførelsen af det indre marked, har Letland udfoldet store bestræbelser for at overtage den gældende fællesskabsret, især på lufttransportområdet. Letlands sektor for international transport anvender allerede i vid udstrækning tilsvarende regler som Unionen, især inden for luftfarten, selv om der endnu skal gøres en indsats inden for passagerbefordringen ad vej og vejgodstransporten; sidstnævnte bør gøres kompatibel med Fællesskabets bestemmelser, for så vidt angår adgang til erhvervet, regler for udstedelse af kørekort og grænserne for vægt og dimensioner samt på området for vægtafgifter. Med hensyn til jernbanerne bør man i de kommende år overvåge den rent faktiske anvendelse af den gældende fællesskabsret på områder som offentlig tjeneste og standardisering af regnskaberne.

Udviklingen af et integreret og konkurrencedygtigt transportsystem er et mål, som de lettiske myndigheder holder sig for øje, idet de har vedtaget et ambitiøst program for udvikling af transportsektoren i landet; de to største problemer på dette område vil nok være at nå op på et fyldestgørende sikkerhedsniveau på transportområdet - et område, hvor Letland dog allerede har gjort en række lovende fremskridt - og at nå frem til en optimal udnyttelse af transportsystemet, hvilket Letland søger at realisere ved hjælp af det ovenfor omtalte program.

Med hensyn til en forbedring af forbindelserne til Unionens medlemsstater og til nabolandene påregner Letland mellem 1995 og 1999 at investere ca. 0,3 mia. ECU over landets eget budget i de transportinfrastrukturer, der benyttes af den internationale trafik, især til fordel for de transeuropæiske transportkorridorer, Via Baltica. Dette beløb svarer nogenlunde til 1,5-1,7% af BNI, hvilket er en prisværdig indsats.

Konklusion

Letland har gjort bemærkelsesværdige fremskridt med hensyn til overtagelsen af den gældende fællesskabsret på transportområdet, især inden for lufttransporten. Under forudsætning af, at det gør en indsats (også med hensyn til den rent faktiske gennemførelse af fællesskabsretten) på vejgodstransportområdet (adgang til erhvervet, vægt og dimensioner, vægtafgifter), i søfartssektoren (sikkerhed) og for jernbanernes vedkommende (offentlig tjeneste og standardisering af regnskaberne), vil transportsektoren nok ikke volde større vanskeligheder med hensyn til overtagelsen af den gældende fællesskabsret vedrørende det indre marked.

Til gengæld vil det være tilrådeligt, om de administrative strukturer i Letland, herunder de tilsynsmyndigheder, der f.eks. skal tage sig af sikkerheden, hurtigt styrkes.

Små og mellemstore virksomheder

EU's virksomhedspolitik sigter mod at give de små og mellemstore virksomheder gunstige forhold at udvikle sig under i hele EU, at forbedre deres konkurrenceevne og fremme deres udvikling i EU og internationalt. Virksomhedspolitikken er kendetegnet ved en høj grad af subsidiaritet. Fællesskabets komplementære rolle er fastlagt i et flerårigt program for små og mellemstore virksomheder i EU. Programmet danner rets- og budgetgrundlag for EU's

konkrete aktioner til fordel for de små og mellemstore virksomheder. Den gældende fællesskabsret har hidtil været begrænset til henstillinger inden for nogle konkrete områder, selvom lovgivningen inden for andre områder (som f.eks. konkurrence, miljø og selskabsret) også har betydning for de små og mellemstore virksomheder.

Europa-aftalen omhandler samarbejde om at udvikle og styrke de små og mellemstore virksomheder, særligt i den private sektor, gennem bl.a. information og bistand i retlige, administrative og skattemæssige anliggender. Hvidbogen indeholder ingen konkrete foranstaltninger.

Sammendrag

Som et resultat af reformpolitikken, der tager sigte på at skabe en markedsøkonomi, hvilket støttes af privatiseringsprocessen, er antallet af private virksomheder vokset kraftigt siden slutningen af 1980'erne. Således var der i 1995 250 000 ansatte i små virksomheder (0-25 beskæftigede), 645 000 ansatte i mellemstore virksomheder (25-499 beskæftigede), medens store virksomheder (over 500 beskæftigede) havde 76 900 ansatte.

Økonomiministeriet har udarbejdet et landsdækkende program til udvikling af små og mellemstore virksomheder. Dette program omfatter støtte til det private initiativ, uddannelse, anvendelse af netværk, finansiering og oprettelse af nye virksomheder. Der er oprettet et netværk af centre til rådgivning i forretningsanliggender, og der er udarbejdet en regional udviklingspolitik til støtte for det private initiativ. Loven om selskabsskat omfatter bestemmelser om en 20% skatnedsættelse for mindre virksomheder, der opfylder visse betingelser.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

De grundlæggende strukturer, der er nødvendige for, at de små og mellemstore virksomheder kan fungere, findes allerede, men der er brug for yderligere at udvikle politikken på dette område samt for at forenkle lovgivningen, således at den i højere grad tilpasses de små og mellemstore virksomheders behov, styrke støtteordningerne, effektivisere skattesystemet og forbedre de små og mellemstore virksomheders muligheder for adgang til finansiering.

I en vis grad er de små og mellemstore virksomheder allerede udsat for et betragteligt international konkurrencetryk, også på hjemmemarkedet. Dette konkurrencetryk vil blive forstærket ved deltagelse i det indre marked. De igangværende bestræbelser på at styrke de små og mellemstore virksomheder i løbet af førtiltrædelsesperioden må derfor fortsættes.

Konklusion

Letlands integration i EU's program for små og mellemstore virksomheder forventes ikke at ville volde særlige problemer.

3.5 Økonomisk og social samhørighed

Beskæftigelse og sociale anliggender

Fællesskabets socialpolitik er blevet udviklet ved hjælp af en række forskellige instrumenter som f.eks. juridiske bestemmelser, Den Europæiske Socialfond og aktioner, der fokuserer på specifikke spørgsmål, herunder folkesundhed, fattigdom og handicappede. EF's regelværk omfatter sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen, arbejdsret og arbejdsvilkår, lige muligheder for mænd og kvinder, koordinering af socialsikring for vandrende arbejdstagere samt tobaksvarer. Sociallovgivningen i Unionen har været karakteriseret af fastlæggelsen af minimumsnormer. Desuden er dialogen mellem arbejdsmarkedets parter på europæisk niveau nedfældet i traktaten (artikel 118B), og i protokollen om social- og arbejdsmarkedspolitikken henvises der til konsultation af arbejdsmarkedets parter og foranstaltninger med henblik på at lette dialogen mellem dem.

Europaaftalen indeholder bestemmelser om tilnærmelse af lovgivning til fællesskabsretten og samarbejde om forbedring af standarder inden for sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen, arbejdsmarkedspolitikker og modernisering af socialsikringssystemet. Den fastsætter også, at EF-arbejdstagere, der er lovligt beskæftiget i Letland, skal behandles uden nogen i nationaliteten begrundet forskelsbehandling, for så vidt angår arbejdsvilkår. Hvidbogen foreskriver foranstaltninger med henblik på en tilnærmelse inden for alle områder af regelværket.

Sammendrag

Den sociale dialog er blevet udviklet med deltagelse af både regering og arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer. Den finder som regel sted mellem en større, repræsentativ fagforening, som har faste kontakter til Den Europæiske Faglige Samarbejdsorganisation (EFS), og to arbejdsgiverorganisationer, der ikke er medlemmer af Sammenslutningen af Industri- og Arbejdsgiverorganisationer i Europa (UNICE). Denne tresidede sociale dialog fungerer øjensynlig udmærket, mens topartsforhandlingerne derimod skal forbedres.

Ifølge ILO's beregningsmetode er arbejdsløsheden på ca. 18,3%. Desuden er de regionale forskelle betydelige

For så vidt angår beskæftigelsespolitikken, har Letland udviklet en regional arbejdsformidlingsstruktur til at gennemføre arbejdsmarkedspolitikkerne. Letland bør tilskyndes til at styrke sine bestræbelser for at tilpasse sine arbejdsmarkedsmålinger, således at der udvikles adækvate beskæftigelsesordninger med henblik på deltagelse i den europæiske fælles økonomi.

Den nye lov om socialsikring fra 1996 fastlægger de overordnede sociale rettigheder og forpligtelser for Letlands borgere. Selvom den sociale bistand - ca. 11% af BNP - generelt set omfatter alle indbyggere, er det officielle fattigdomsniveau lavt. I loven fra 1996 fastsættes det, at bidragene til socialsikringsordningerne, der i øjeblikket næsten udelukkende betales af arbejdsgiverne, gradvis skal betales ligeligt af arbejdsgivere og arbejdstagere. Det forventes, at der i løbet af 1997 vil træde love i kraft om obligatorisk forsikring mod arbejdsskader, arbejdsløshed samt ydelser i forbindelse med moderskab og sygdom. Letland planlægger i 1998 at indføre en obligatorisk pensionsordning, som skal finansieres gennem bidrag til en fond. Der vil skulle gøres en fortsat indsats for at sikre, at der udvikles sociale beskyttelsesforanstaltninger.

Sundhedssystemet i Letland vil skulle forbedres betydeligt.

Vurdering af den nuværende og den fremtidige situation

I 1993 etablerede Letland under hensyntagen til EU's rammedirektiv en lovgivningsmæssig ramme, der skulle tjene som grundlag for vedtagelse af specifik lovgivning på områderne sundhed og sikkerhed. Det er således nødvendigt, at disse specifikke lovgivningsinitiativer vedtages, før Letland kan opnå overensstemmelse med EF's regelværk. Systemet med arbejdstilsyn synes at opfylde ILO-standarden, som kræver uafhængige strukturer.

Med hensyn til arbejdsret er Letland i gang med at reformere sin arbejdslov, således at den tilpasses EF-lovgivningen. Dette er især nødvendigt på områder som f.eks. kollektive afskedigelser, beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens og ved virksomhedsoverdragelse, information af arbejdstagerne om de arbejdsvilkår, der gælder for arbejdskontrakter, og om arbejdstider. Informationen og konsultationen af arbejdstagerne på virksomhedsniveau, således som det kræves i en række EF-direktiver, skal styrkes.

For så vidt angår ligestilling, er de grundlæggende bestemmelser i EF-lovgivningen om ikke-forskelsbehandling af kvinder og mænd omfattet af den lettiske lovgivning. Men princippet om ikke-forskelsbehandling respekteres ikke altid i praksis, især hvad angår lige betaling for samme arbejde og kønsrelateret reklame. Lønforskellen mellem kvinder og mænd er betragtelig.

Hvad angår retten til fri bevægelighed for arbejdstagere, synes der ikke at være noget til hinder for, at Letland skulle kunne gennemføre bestemmelserne i regelværket på dette område. Indførelsen af retten til fri bevægelighed vil imidlertid kræve ændringer i den nationale lovgivning, navnlig med hensyn til adgangen til beskæftigelse og behandling uden nogen i nationaliteten begrundet forskelsbehandling.

I forbindelse med socialsikring for vandrende arbejdstagere volder tiltrædelsen i princippet ikke større problemer, selvom det vil være nødvendigt at foretage visse tekniske tilpasninger. Et vigtigere punkt er den administrative kapacitet til at gennemføre de detaljerede koordinationsregler i samarbejdet med andre lande. Det er nødvendigt, at Letland udvikler de administrative strukturer, der kræves for en integration i koordinationssystemet. Det vil desuden være nødvendigt med en hel del yderligere planlægning, forberedelse og uddannelse til at forberede administrationen til koordinationsopgaverne.

Letland har ikke gennemført tobaksdirektiverne om advarselsmærkning på cigaretpakker og maksimalt tjæreindhold, men der blev i december 1996 opnået enighed om lovgivningen vedrørende visse aspekter af tjæreindhold, tobaksreklame og rygerestriktioner. Letland vil formodentlig kunne opfylde EF-direktiverne inden 2003 gennem en gradvis harmonisering.

Konklusion

De sociale reformer bør videreføres, og det offentlige sundhedssystem vil skulle forbedres betydeligt. Desuden vil den sociale dialog skulle styrkes. Letland vil skulle gøre en betydelig indsats for at sikre, at dets lovgivning justeres til EF-kravene på områder som sundhed og sikkerhed, arbejdsret og ligestilling, og skal fortsat udvikle sine strukturer for at sikre en effektiv gennemførelse af lovgivningen. Hvis Letland viderefører sine bestræbelser, skulle det kunne påtage sig forpligtelserne i forbindelse med EU-medlemskab på mellemlang sigt.

Regionalpolitik og samhørighed

Ifølge traktatens afsnit XIV søger Fællesskabet at styrke samhørigheden, navnlig via strukturfondene. Letland skal indføre disse instrumenter effektivt og samtidig overholde de principper, målsætninger og procedurer, der gælder på tiltrædelsestidspunktet.

I Europaaftalen er der bestemmelser om samarbejde om regionaludvikling og fysisk planlægning, bl.a. ved hjælp af udveksling af oplysninger blandt lokale, regionale og nationale myndigheder samt udveksling af embedsmænd og eksperter. Hvidbogen indeholder ikke nogen særlige bestemmelser herom.

Sammendrag

Letlands BNP udgjorde i 1995 ca. 18 % af EU-gennemsnittet. Arbejdsløsheden ser ud til at have stabiliseret sig på 6-7 %. Skønt landet er ret lille er der betydelige regionale forskelle. Generelt er de sydøstlige regioner mindre udviklede end de centrale regioner. Letlands befolkningsstruktur er ret koncentreret om Riga, der er den største by i Baltikum (40 % af befolkningen).

Letland er opdelt i 26 regionale myndigheder og 568 selvstyrende enheder (7 storbyer, 70 byer og 491 landkommuner). Letlands regioner er kendetegnet ved et udpræget selvstyre.

De vigtigste problemer er:

- dårlige infrastrukturer, undtagen i de vigtigste forbindelseskorridorer
- områder i industriel tilbagegang eller byområder i krise
- omstilling af tidligere aktiviteter i forbindelse med militæret, især i kystområderne
- manglende økonomisk udvikling i landdistrikterne.

Regionalpolitikken gennemføres i henhold til de regionalpolitiske retningslinjer, som ministerrådet ratificerede i 1995. En ny lov om regionalpolitik er for øjeblikket under forberedelse. Der udarbejdes kriterier for, hvilke områder der skal ydes støtte til, og de regioner, der udpeges som ugunstigt stillede områder, skulle få støtte fra 1998. I loven om regionaludvikling hedder det, at regionaludviklingspolitik udgør en integreret del af den nationale udviklingspolitik. Der skal endvidere fastlægges retningslinjer for arealanvendelsen for landet som helhed.

Letlands regionale udviklingsinitiativer gennemføres via fagministerierne. Ministeriet for miljø og regionaludvikling tager sig primært af fysisk planlægning, mens økonomiministeriet varetager regionalpolitikken. Et nationalt råd for regionaludvikling, der består af repræsentanter for de berørte ministerier, deltager i forberedelsen, koordineringen og gennemførelsen de regionale udviklingsinitiativer.

Letlands udgifter til regionalpolitik er begrænsede. Det er dog endnu ikke muligt at fastslå, hvor stor en del af Letlands samlede udviklingsudgifter der kan anses som sammenlignelige med EU's strukturpolitik. Der kan derfor ikke på nuværende tidspunkt laves et pålideligt skøn over Letlands medfinansieringsevne.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Letland har valgt at beholde regionaludvikling under den nationale udvikling. Der er dog iværksat en proces, der tager sigte på at skabe et retsgrundlag for regionalpolitikken, og der er allerede konstateret betydelige fremskridt. De lettiske myndigheder synes således at lægge vægt på at prioritere det regionale perspektiv højere inden for den nationale udviklingspolitik. Der er imidlertid visse procedurer, der må gøres klarere.

Den institutionelle struktur og beslutningstagningen ville med fordel kunne forenkles. Kompetencefordelingen mellem de berørte institutioner bør afklares, det bør undgås, at flere instanser har samme beføjelser, ved at visse opgaver koncentrerer hos et enkelt organ, og koordineringen mellem ministerierne bør forbedres. Endelig bør der gennemføres en reform af Letlands administrative underopdeling.

Konklusion

Letland er fra politisk side klart opmærksom på behovet for, at de spirende regionale forskelle imødegås. I betragtning af Letlands størrelse synes det rimeligt, at regionalpolitikken fortsat indgår i den nationale udviklingsstrategi. Letland må helt klart forbedre de administrative strukturer, der skal forvalte integrerede regionaludviklingsprogrammer. Med landets kapacitet på det administrative område skulle det nok kunne tage denne udfordring op. Med de fornødne reformer skulle Letland således på mellemlang sigt kunne blive rede til at anvende fællesskabsbestemmelserne og effektivt kanalisere de midler, der ydes via EF's strukturpolitik.

3.6 Livskvalitet og miljø

Miljø

Fællesskabets miljøpolitik, der udledes af traktaten, sigter mod bæredygtighed baseret på integrering af miljøbeskyttelse i EU's sektorpolitikker, forebyggende indsats, forureneren betaler princippet, bekæmpelse af skader ved kilden og delt ansvar. 'L'acquis communautaire' (Fællesskabets regelværk) omfatter omkring 200 retsakter, der dækker en lang række spørgsmål, herunder vand- og luftforurening, forvaltning af affald og kemikalier, bioteknologi, strålingsbeskyttelse og naturbeskyttelse. Medlemsstaterne skal sikre, at der foretages en vurdering af virkninger på miljøet, inden der gives tilladelse til visse offentlige og private projekter.

Ifølge Europaaftalen skal Letlands udviklingspolitik ledes af princippet om bæredygtig udvikling og bør fuldt ud inddrage miljøhensyn. Den fastlægger ligeledes miljø som et område for bilateralt samarbejde samt for tilpasning af landets lovgivning til Fællesskabets.

Hvidbogen dækker kun en mindre del af retsakterne på miljøområdet, nemlig produktrelateret lovgivning, der er direkte forbundet med fri bevægelighed for varer.

Sammendrag

Miljøproblemerne er i Letland mindre alvorlige end i den øvrige del af regionen, fordi de fleste er koncentreret i de såkaldte 'hot spots', og kun et begrænset antal af problemerne er landsdækkende. Det er ikke desto mindre noget af en udfordring at bringe Letlands miljøstandarder op på niveau med EU's.

Kvaliteten af overfladevand, navnlig som resultat af byspildevand, er stadig et problem, men

situationen er blevet forbedret betydeligt siden 1990 med nye spildevandsanlæg i Riga og andre byer. Bortset fra trafikrelateret forurening i Riga-området er situationen med hensyn til luftforurening generelt god. Affaldsforvaltningen står over for at skulle rense gamle depoter med farligt affald og at håndtere stadig stigende mængder kommunalt affald. Letland har områder af høj naturværdi, der ville være et aktiv for miljøet i en udvidet Union.

Siden 1990 er der sket betydelige fremskridt i miljøpolitikken: der er blevet vedtaget en ny rammelov (miljøbeskyttelsesloven i 1991) og nationale langsigtede planer (den nationale miljøpolitiske plan, handlingsplanen for miljøets tilstand og en meget detaljeret miljøhandlingsplan, i 1995-96).

Den øvrige lovgivning er skredet noget langsommere frem. Der er blevet vedtaget støttende forskrifter (f.eks. for affald), eller de er ved at blive udarbejdet. Der har siden 1996 været anvendt en skattelov for anvendelse af nationale ressourcer, og den fungerer godt; overskuddet herfra er øremærket til miljøforbedringer. Der er planer om at udvikle yderligere inddragelse af offentligheden og økonomiske instrumenter. Meget af den afledte lovgivning er imidlertid stadig gammel, og der er behov for større fremskridt i gennemførelse og håndhævelse af miljøpolitiske foranstaltninger, især ved at styrke overvågningsstrukturene. De offentlige udgifter til miljø er relativt lave sammenlignet med EU-niveauer.

Letland har ratificeret begge Helsinki-konventioner af 1974 og 1992 om beskyttelse af Østersøen og har udvist vilje til at rense 'hot spots' ved Østersøen.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Hensigten med al ny lovgivning er, at den skal være i overensstemmelse med Fællesskabets regelværk. Der er under det 'Europæiske Integreringsbureau' blevet nedsat en særarbejdsgruppe for miljøspørgsmål for at sikre overensstemmelse med EF-lovgivning. Efter planen skulle al lovgivning fra hvidbogen være gennemført i de næste to til tre år. Hvad angår den resterende lovgivning, vil der blive opstillet en tiltrædelsesstrategi i begyndelsen af 1998. Letlands mål er fuldstændig overensstemmelse med EF's regelværk i 2005. For at opnå dette skal der udarbejdes harmoniseret lovgivning og håndhævelse heraf inden for luftforurening, kemikalier og naturbeskyttelse. På strålingsbeskyttelsesområdet mangler der generelt en sikkerhedskultur. Letland er ved at udarbejde lovgivning om vandkvalitetsmål. Der bør lægges særlig vægt på hurtig gennemførelse af rammedirektiverne for luft, affald, vand og direktivet om integreret forebyggelse og bekæmpelse af forurening (IPPC) samt udarbejdelse af finansieringsstrategier for lovgivning for de vand-, luft- og affaldssektorer, der kræver store investeringer.

På grundlag af de nuværende planer og resultater, forventes der store fremskridt med hensyn til juridisk overensstemmelse i de næste par år.

Med hensyn til effektiv overensstemmelse med EF's miljøregelværk er de vigtigste langsigtede problemer behovet for investering i infrastruktur, navnlig i vand- og spildevandssektorerne uden for de større byer, og håndhævelse af lovgivningen. Et nøgleproblem er den alvorlige mangel på menneskelige og finansielle ressourcer til at lede tilpasningsprocessen. Landets miljøtiltrædelsesstrategi burde omfatte tidsplaner for gennemførelse af EF's miljøregelværk og starte med gennemførelse af blandt andre ovennævnte ramme- og IPPC-direktiver.

Konklusion

Med Letlands nuværende reformmønster og -hurtighed skulle fuldstændig gennemførelse af Fællesskabets miljølovgivning være opnået på mellemlang sigt. Effektiv overholdelse af en række retsakter (f.eks. behandling af byspildevand, drikkevand, aspekter af affaldsforvaltning og luftforurening) vil imidlertid kun kunne opnås på lang sigt og vil forudsætte en betydelig forøgelse af miljøinvesteringer og en betydelig indsats for at udbygge administrationskapaciteten.

Forbrugerbeskyttelse

Den gældende fællesskabsret omfatter beskyttelse af forbrugernes økonomiske interesser (herunder kontrol med vildledende reklame, prisangivelse, forbrugercredit, urimelige kontraktvilkår, fjernsalg, pakkerejser, salg uden for forretningslokalerne og timeshare) samt generel produktsikkerhed og produktsikkerhed inden for områderne kosmetik, tekstilbetegnelser og legetøj.

Europa-aftalen omhandler tilnærmelse af lovgivningen til fællesskabsretten samt samarbejde om at skabe fuld kompatibilitet mellem forbrugerbeskyttelsessystemerne i Letland og EU. Hvidbogens fase I-foranstaltninger fokuserer på forbedring af produktsikkerheden, herunder for kosmetik, tekstilprodukter og legetøj, og på beskyttelse af forbrugernes økonomiske interesser, herunder bl.a. på bestemmelser om vildledende reklame, forbrugercredit, urimelige kontraktvilkår og prisangivelse. Fase II-foranstaltningerne vedrører pakkerejser, salg uden for forretningslokalerne og timeshare. Desuden vil der skulle tages hensyn til EF-lovgivning, der er vedtaget for nylig (fjernsalg), eller som snart bliver det (sammenlignende reklame, prisangivelse).

Sammendrag

Loven om forbrugerbeskyttelse blev vedtaget i 1992 og fastlægger, hvilke rettigheder forbrugerne har, og hvilke pligter der påhviler producenter, forhandlere, leverandører af tjenesteydelser med hensyn til kvalitet, korrekt reklame og produktsikkerhed. Loven fastlægger endvidere ansvarsfordelingen i forbindelse med krænkelse af forbrugerrettigheder og definerer, hvilken rolle de ikke statslige organisationer, der er aktive på forbrugerbeskyttelsesområdet, skal spille. Denne rolle er i øvrigt begrænset af mangelen på ressourcer.

For at forbedre produkternes kvalitet og sikkerhed og udvikle og iværksætte en beskyttelse af forbrugernes rettigheder har regeringen i juni 1995 vedtaget et "Forbrugerbeskyttelsesprogram".

Det overordnede ansvar for forbrugeranliggender ligger hos økonomiministeriet, hvis rolle dog ikke er defineret i forbrugerbeskyttelsesloven. Andre organer, der har med forbrugerbeskyttelse at gøre, er handelstilsynsrådet og monopolrådet.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Selv om der er gjort store fremskridt, lever den eksisterende lovgivning i Letland kun til en vis grad op til den gældende fællesskabsret. For så vidt angår beskyttelse af forbrugernes økonomiske interesser, synes der ikke at være nogen love, der regulerer salg uden for forretningslokalerne, fjernsalg eller timeshare. Der skal foretages ændringer inden for områderne vildledende reklame og urimelige kontraktvilkår, og der er ved at blive udarbejdet nye lovforslag om pakkerejser og prisangivelse.

I slutningen af 1996 blev der vedtaget en ny lov om generel produktsikkerhed og produktansvar. Selv om denne lov i vid udstrækning gennemfører direktivet om generel produktsikkerhed, skal der dog foretages nogle ændringer for at sikre fuld kompatibilitet med EF-retten, hovedsagelig fordi loven ikke giver de offentlige myndigheder de fornødne beføjelser. Hvad angår de enkelte sektorer, er en rammelov om mærkning af forbrugsgoder under forberedelse. Når den er vedtaget, vil der blive fremsat lovforslag om etikettering af tekstilprodukter. Der ser ud til at være lovforslag på vej om kosmetik og legetøjs sikkerhed med ændringer af den eksisterende lovgivning, så den kommer til at leve op til EF's krav.

Der vil i forbindelse med indførelsen af den gældende fællesskabsret blive brug for udvikling af en stærk og uafhængig forbrugerbevægelse med støtte fra de offentlige myndigheder.

Konklusion

Letland må fortsætte reformarbejdet på forbrugerbeskyttelsesområdet, da den eksisterende lovgivning skal tilpasses betydeligt eller nye love vedtages, før landet kan opfylde EF's krav til forbrugerbeskyttelse. Der er også behov for mere effektive institutionelle strukturer til sikring af lovgivningens anvendelse. Men på mellemlang sigt forventes det ikke at volde Letland større problemer at overtage den gældende fællesskabsret.

3.7 Retlige og indre anliggender

Den nugældende ret

Det vigtigste grundlag for *gældende* lovgivning inden for retlige og indre anliggender (RIA) er det samarbejde, der omhandles i afsnit VI (artikel K) i traktaten om Den Europæiske Union, dvs. tredje søjle, men der er en snæver forbindelse til visse bestemmelser og foranstaltninger under traktatens første søjle (EF-traktaten).

Den væsentligste del af EU-samarbejdet om retlige og indre anliggender omfatter asyl, kontrol af EU's ydre grænser og indvandring, toldsamarbejde og politisamarbejde med henblik på forebyggelse og bekæmpelse af alvorlig kriminalitet, herunder narkotikahandel, samt civil- og strafferetligt samarbejde. EU-traktaten fastsætter de vigtigste principper for dette samarbejde og henviser specielt til Den Europæiske Konvention om Menneskerettighederne og Genèvekonventionen (1951) om Flygtnings Retsstilling. I øvrigt er denne traktat, uden at det specielt nævnes, baseret på en række internationale konventioner, der er relevante for den, især fra Europarådet og FN, samt på Haag-konferencen. Indholdet af lovgivningen under tredje søjle er forskelligt fra indholdet af første søjle, idet den består af konventioner, fælles aktioner, fælles holdninger og resolutioner (herunder godkendte elementer af udkast til instrumenter, som er under forhandling). Rådet har indgået en række EU-konventioner (bl. a. Dublinkonventionen fra 1990 og konventioner om udvisning, bedrageri og EUROPOL). Disse er nu ved at blive ratificeret af de nationale parlamenter, medens adskillige andre konventioner, f. eks. om de ydre grænser, er på forskellige forhandlingsstadier i Rådet. Lovgivningen inden for RIA kræver i høj grad praktisk samarbejde, vedtagelse af lovgivning og en effektiv gennemførelse af denne.

Den nye traktat

De nuværende samarbejdsrammer bliver i stort omfang udvidet for flere af de ovennævnte emner, når den traktat, der blev resultatet af regeringskonferencen i Amsterdam, træder i kraft.

Således bekræftes det i den nye traktat, at Unionen skal udvikles til et område med "frihed, sikkerhed og retfærdighed", og disse emner samt den fri bevægelighed for personer, asylspørgsmålet, og indvandringen bliver til fællesskabsanliggender.

Specielt med hensyn til den fri bevægelighed for personer skal Schengen-aftalen ifølge den nye traktat integreres i Den Europæiske Union, og alle kommende medlemmer af EU skal acceptere gældende bestemmelser i denne aftale.

Yderligere skal politisamarbejdet og det strafferetlige samarbejde styrkes ifølge den nye traktat.

Europaaf-talen og Hvidbogen

Europaaf-talen omfatter bestemmelser om samarbejde om bekæmpelse af narkotikamisbrug og hvidvask af penge.

Hvidbogen går ikke direkte ind på spørgsmål under tredje søjle, men der er henvisninger til første søjle, bl. a. til hvidvask af penge og fri bevægelighed for personer, som er snævert forbundet med RIA. Der henvises også til Bruxelles- og Romkonventionerne.

Sammendrag

Almindelige forhåndsbetingelser for samarbejdet om RIA

Letland blev medlem af Europarådet i 1995 og har ratificeret konventionen om menneskerettigheder. Det fastsættes i forfatningen, at domstolene skal være uafhængige i overensstemmelse med retsstatsprincipperne. Letland har endnu ikke ratificeret konventionen om beskyttelse af personoplysninger af 1990 (se også det særlige punkt om det indre marked). Der er gjort fremskridt med hensyn til de institutionelle reformer inden for RIA, men generelt lider de lettiske institutioner under betydelig personaleknaphed, manglende finansiering og dårlig ledelse. Regeringen har for nylig oprettet en koordinationsgruppe for integration i tredje søjle under premierministeren til at tage sig af disse spørgsmål.

Asyl

Letland ratificerede Genève-konventionen af 1951 i juni 1997 og har vedtaget en lov om asylsøgere. Der er ved at blive oprettet et nyt modtagelsescenter for asylsøgere og flygtninge i Mucenieki med støtte fra UNDP og UNHCR.

Indvandring/Grænsekontrol

Letland har indgået aftaler om visumfrihed med Det Forenede Kongerige, Irland, Danmark og Island, og lignende aftaler træder snart i kraft med Norge, Sverige og Finland. Der findes også aftaler om visumfrihed med en række centraleuropæiske lande samt Litauen og Estland, med hvilke Letland har oprettet en visumfri zone. Letland har tilsluttet sig EU's liste over tredjelande, for hvilke der kræves visum. Letlands indvandringspolitik er restriktiv. Der er nu oprettet et nyt personregistersystem, der også bruges ved udstedelsen af nye pas til lettiske statsborgere og ikke-statsborgere, der opholder sig i landet. Letland har indgået tilbagetagelsesaftaler med Estland, Litauen, Danmark, Sverige, Finland og Island og forbereder lignende aftaler med bl. a. Italien, Norge, Frankrig, Portugal.

Der er ingen officiel bilateral aftale med Rusland om tilbagetagelse. Grænseforvaltningen ved den østlige grænse fungerer dårligt og behøver betydelig tilførsel af menneskelige og tekniske ressourcer. Regeringen overførte i januar 1997 ansvaret for grænsebevogtningen fra forsvarstil indenrigsministeriet, hvilket medførte betydelige forbedringer.

Politisamarbejdet

Der er organiseret kriminalitet i Letland i form af narkotikasmugling, handel med kvinder, prostitution og smugleri. Der anvendes vold og pengeafpresning. Der er oprettet en politienhed, der i snævert samarbejde med sikkerhedspolitiet skal bekæmpe den organiserede kriminalitet mere effektivt. Der planlægges nye love til beskyttelse af vidner og bekæmpelse af økonomisk kriminalitet og pengehvidvask. Der planlægges et betydeligt efteruddannelsesprogram for politiet. Letland er indadtil ved at forberede den nødvendige lovgivning for at tiltræde konventionen om pengehvidvask af 1990. Vigtige dele deraf er allerede blevet gennemført ved hjælp af anden lovgivning (se også det særlige punkt om det indre marked). Terrorisme er ingen trussel.

Narkotika

Letland er kun i en vis udstrækning transitland for narkotikasmugling. Der blev kun beslaglagt ubetydelige mængder narkotika i 1996, men der har været afsat meget begrænsede ressourcer til opgaven. Det indenlandske forbrug er voksende, og der er nu en indenlandsk produktion af syntetiske narkotika. Letland har ratificeret de vigtigste internationale konventioner om narkotika (undtagen om pengehvidvask - se ovenfor) og har indadtil indført en lovgivning om narkotika og prækursorer. Letland har oprettet en komite for narkotikakontrol, der er ved at fastlægge en politik, der er i overensstemmelse med FN's og WHO's programmer. Politiet har fastlagt et særligt program for narkotikabekæmpelse.

Retssamarbejde

Det lettiske retssystem har store problemer på grund af mangel på erfaring og ressourceknaphed. Regeringen er dog begyndt at forberede retsvæsenet til indtrædelsen i EU. Letland har for nylig ratificeret de vigtigste strafferetlige konventioner (udvisning, gensidig bistand, udlevering af dømte) og har ratificeret en antal af Haag-konventionerne. Letland har ligeledes indledt en reform af domstolene i form af en udbygning og tekniske fornyelser samt forbedringer af dommernes uddannelse og stilling. Letlands deltagelse i internationalt samarbejde er koncentreret om Interpol og om konventioner med nabolandene.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Der er stadig store mangler ved Letlands lovgivnings- og gennemførelsessystemer. Fremskridtene har været betydelige, men ujævne. Der er truffet foranstaltninger til at forbedre grænseforvaltningen og asylpolitikken samt til at bekæmpe organiseret og økonomisk kriminalitet.

De største institutionelle problemer skyldes ressourceknaphed og mangel på erfarent personale, ligesom svaghed i ledelsen fører til ineffektivitet og en del korruption. Grænseforvaltningen er genstand for stor betænkelighed. Flere lettiske embedsmænd må erhverve sig erfaring med praktisk samarbejde med deres EU-partnere inden for RIA. Regeringen arbejder på at forberede institutionerne på deltagelse i udviklingen inden for dette område.

Konklusion

Letlands udgangspunkt inden for RIA-området var lavt, og landet må løse betydelige institutionelle problemer for at forberede sig på et effektivt samarbejde med de institutioner i EU, der beskæftiger sig med RIA. Der kræves en stor og vedvarende indsats, hvis Letland skal have mulighed for at leve op til gældende og kommende EU-ret inden for RIA på mellemlang sigt.

3.8 Eksterne politikker

Handel og internationale økonomiske forbindelser

Regelværket på dette område består primært af Fællesskabets multilaterale og bilaterale

handelspolitiske forpligtelser samt dets autonome instrumenter til beskyttelse af handelen.

Europaftalen indeholder på adskillige områder bestemmelser, hvori det kræves af parterne, at de handler i overensstemmelse med WTO/GATT-principperne eller andre relevante internationale forpligtelser.

Hvidbogen indeholder ikke nogen bestemmelser på dette område.

Sammendrag

Letland har udviklet en åben, handelsorienteret økonomi og forventes at blive medlem af Verdenshandelsorganisationen (WTO) inden udgangen af 1997. Letland har status som observatør i aftalen om offentlige indkøb og vil ved tiltrædelsen skulle opfylde forpligtelserne under de plurilaterale WTO-aftaler, som Fællesskabet er part i.

Letland opretholder på nuværende tidspunkt ikke kvantitative restriktioner for nogen tekstilvarer eller beklædningsgenstande. Ved tiltrædelsen vil Fællesskabets tekstilpolitik blive udvidet til at omfatte Letland; på tiltrædelsestidspunktet vil de EF-restriktioner, der opretholdes, skulle tilpasses med en passende mængde for at tage hensyn til Letlands tiltrædelse.

Vurdering af den nuværende og den fremtidige situation

Ved tiltrædelsen vil Letland skulle anvende EF's fælles toldtarif og bestemmelserne om udenrigshandel i den fælles landbrugspolitik. Efter Uruguay-runden vil det vejede gennemsnit for mestbegunstigelsestold for industriprodukter for Fællesskabets vedkommende være 3,6%. Det forventes, at Letlands niveau vil blive nøje tilpasset til EF's fælles toldtarif.

Letland bør i sine forbindelser med internationale organisationer sørge for, at dets handlinger og forpligtelser er i overensstemmelse med Europaftalen, og sikre, at det som medlem af Fællesskabet indgår sine fremtidige forpligtelser på harmonisk vis.

Ved tiltrædelsen vil Letland blive part i Fællesskabets forskellige præferenceaftaler. Præferenceaftaler mellem Letland og tredjelande vil generelt set skulle afsluttes ved tiltrædelsen.

Inden for handel med tjenesteydelser og etablering har Letland under sine forhandlinger med henblik på tiltrædelse af WTO søgt at sikre, at dets multilaterale forpligtelser under GATS i videst mulig udstrækning er forenelige med Fællesskabets forpligtelser. Det skulle være muligt at løse de eventuelle betydningsfulde uoverensstemmelser, der fortsat måtte bestå.

Letland vil ved tiltrædelsen skulle ophæve sin nationale lovgivning vedrørende instrumenter til beskyttelse af handelen og derefter anvende EF-lovgivningen på dette område.

Erfaringerne fra tidligere tiltrædelser har vist, at den automatiske udvidelse af de eksisterende antidumpingforanstaltninger til også at omfatte nye medlemsstater får tredjelandene til at rejse problemer med hensyn til denne fremgangsmådes forenelighed med de relevante WTO-bestemmelser. Det har også vist sig, at der ved tiltrædelse åbnes mulighed for omgåelse af de foranstaltninger, der er vedtaget af Fællesskabet inden for rammerne af instrumenterne til beskyttelse af handelen. Det sker, når væsentlige mængder af et produkt, der er omfattet af

foranstaltninger, forud for tiltrædelsen eksporteres til den fremtidige medlemsstats territorium, hvorefter de ved tiltrædelsen automatisk overgår til fri omsætning i det udvidede toldområde. Der vil i faserne forud for Letlands tiltrædelse skulle tages fat om disse to problemer.

Letland er ikke medlem af nogen ikke-spredningsordning, men har udtrykt interesse for medlemskab. Den lettiske kontrolliste for varer med dobbelt anvendelse er en direkte oversættelse af Fællesskabets kontrolliste. Våbeneksport er ligeledes kontrolleret. Der synes i princippet ikke at være noget til hinder for, at Letland anvender EF-lovgivningen på dette område.

Konklusion

Letland er godt stillet med hensyn til at kunne opfylde Fællesskabets krav på dette område i løbet af de nærmeste år.

Udvikling

Den gældende fællesskabsret på udviklingsområdet udgøres i hovedsagen af Lomé-konventionen, som løber indtil i begyndelsen af 2000.

Hverken Europaaftalen eller hvidbogen indeholder bestemmelser på dette område.

Sammendrag

Letland har en række handelsaftaler med de mindst udviklede lande, der bygger på mestbegunstigelsesbehandling. Der gælder ingen GSP-ordninger i Letland, og der indrømmes ingen toldfri adgang.

Letland har ikke noget budget for udviklingsbistand.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Ved tiltrædelsen skal Letland anvende sin præferencehandelsordning på AVS-staterne og sammen med de andre medlemsstater deltage i finansieringen af Den Europæiske Udviklingsfond (EUF), via hvilken der bevilges finansiel bistand under Lomé-konventionen.

Anvendelse af Lomé-handelsordningen burde i almindelighed ikke give anledning til problemer for Letland.

Normalt tiltræder nye medlemsstater Lomé-konventionen på grundlag af en protokol på tidspunktet for deres tiltrædelse af EU.

Konklusion

Letland burde være i stand til at opfylde EU-kravene på dette område i løbet af de kommende år.

Told

Fællesskabets regelværk i denne sektor er EF-toldkodeksen og gennemførelsesbestemmelserne hertil, den kombinerede nomenklatur, den fælles toldtarif, også handelspræferencer, toldkontingenter og toldsuspensioner, og anden toldmæssig lovgivning uden for toldkodeksens anvendelsesområde.

Europaaftalen dækker oprettelse af et frihandelsområde med Fællesskabet og gradvis afvikling af told for et bredt udvalg af varer efter faste tidsplaner, som starter på datoen for aftalens ikrafttrædelse.

Hvidbogen omfatter etape I foranstaltninger til at binde og rationalisere al frihandel i henhold til Europaftalen, også lovgivning, der er forenelig med toldkodeksen, den kombinerede nomenklatur osv. Etape II vedrører vedtagelse af hele Fællesskabets lovgivning med henblik på optagelse i toldunionen ved tiltrædelsen.

Sammendrag

Ved tiltrædelse vil de lettiske toldmyndigheder skulle påtage sig alle forpligtelser i forbindelse med beskyttelse og kontrol af deres del af EU's ydre grænse. Ud over bestemmelserne om indirekte beskatning vil de blive ansvarlige for gennemførelse og håndhævelse af den fælles handelspolitik, den fælles landbrugspolitik, den fælles fiskeripolitik osv. ved Fællesskabets ydre grænse.

Letlands evne til at anvende Fællesskabets regelværk fuldt ud forudsætter, at der er mulighed for at vedtage og gennemføre fællesskabsbestemmelser, og at der findes et passende niveau for infrastruktur og udstyr, specielt med hensyn til databehandling og undersøgelsesmetoder, samt et effektivt toldvæsen og et tilstrækkeligt stort, velkvalificeret og motiveret personale med en høj grad af integritet.

Den gældende lovgivning og toldmæssig lovgivning uden for toldkodeksens anvendelsesområde har ikke været forenelig med EF's bestemmelser. Men med faglig bistand fra toldprogrammer har Letland udarbejdet en harmoniseret toldkodeks med EF-toldkodeksen og gennemførelsesbestemmelserne dertil.

Letland har næsten bragt sin nationale varenomenklatur på linje med Fællesskabets kombinerede nomenklatur. Den letlandske administration har imidlertid ikke en integreret tarif på dette stadium, hvilket gør det vanskeligt at sammenligne de letlandske toldsatser med toldsatserne i den fælles toldtarif. Letland vil også skulle lære at blive fortrolig med ordningen for bindende tariferingsoplysninger, som anvendes i EF.

Letland vedtog den 1. april 1997 den nye ordning for kumulativ oprindelse mellem lande i Europa.

Letland har ansøgt om at blive kontraherende part i EF-EFTA-konventionen om en fælles forsendelsesprocedure og aftalen om det administrative enhedsdokument. En EF Task-Force bistår Letland i dette arbejde, men udviklingen hæmmes af vanskeligheder i forbindelse med sikkerhedsstillelse. Skal landet tiltræde forsendelseskonventionen, kræver det en periode med yderligere omfattende forberedelser.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Letland vil skulle tilpasse de nationale procedurer til fællesskabsbestemmelserne vedrørende suspensionsordninger og toldprocedurer af økonomisk betydning. Ved tiltrædelsen vil det være nødvendigt med visse tekniske overgangsordninger, navnlig for transaktioner, som påbegyndes før datoen for tiltrædelsen, men afsluttes efter denne dato.

I øjeblikket anvender Letland ikke toldsuspensioner. Dette giver anledning til stor beskyrning om landets evne til at klare de udviklede fællesskabsmekanismer på disse områder.

Det er vigtigt, at de Letlandske myndigheder kan deltage på en hensigtsmæssig måde i de forskellige databehandlingssystemer til forvaltning af bestemmelserne om told og indirekte afgifter inden for toldunionen/det indre marked såvel som i databehandlingssystemerne til gensidig administrativ bistand i anliggender vedrørende told, landbrug og indirekte afgifter. Brugen af edb er meget lidt udviklet i Letland.

Letland vil ved tiltrædelsen skulle afskaffe al toldkontrol på grænserne med EU-medlemsstater og andre lande, som tiltræder EU. I den strategiske planlægning skal Letland desuden tage højde for de nødvendige ressourcer til at styrke grænsestederne ved grænserne til lande, der ikke er medlemmer af EU.

Konklusion

Letland vil fortsat skulle gøre en stor indsats for at tilpasse sin lovgivning, administration og personale til de opgaver, en moderne toldadministration skal kunne påtage sig. Hvis dette er tilfældet, vil Letland måske kunne opfylde EF's krav på mellemlang sigt.

Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik

Siden sin genvundne uafhængighed i 1991 har Letland orienteret sin udenrigs- og sikkerhedspolitik mod EU og NATO. Successive regeringer har i erklæringer bekræftet, at medlemskab af EU og de euro-atlantiske strukturer er hovedmålet for den lettiske udenrigspolitik. Letland har været en aktiv deltager i dialogordningerne under Unionens fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik og har altid, når det har modtaget en opfordring hertil, støttet EU's aktioner inden for disse rammer.

Letland er medlem af FN, OSCE, Europarådet og mange andre internationale organisationer. Det er associeret partner i WEU, deltager i NACC og PfP og har gjort det klart, at det ønsker at blive medlem af WEU og NATO så snart som muligt. Det har sendt tropper til at deltage i IFOR/SFOR. Letland stræber mod at bidrage til den regionale stabilitet gennem et aktivt samarbejde i Østersøregionen, særlig arbejdet i Østersørådet og organisationer inden for det baltisk-nordiske samarbejde. Det overvejer at ansøge om medlemskab af CEFTA.

Der består ingen territoriale uoverensstemmelser mellem Letland og nogen af Unionens medlemsstater. Det har heller ingen større tvister med naboer blandt de associerede lande, omend der endnu ikke er indgået nogen aftale med Litauen om søgrænser.

Opretholdelse og udvikling af gode forbindelser med Rusland er en af de vigtigste udenrigspolitiske prioriteter for Letland. En vigtig begivenhed var tilbagetrækningen af de russiske tropper fra Letland, bortset fra en begrænset styrke, som skal bevogte Skrunda-radarstationen indtil 1998 under OSCE-opsyn. Et større verserende spørgsmål mellem Letland og Rusland er manglen på en grænseaftale, men der er sket fremskridt under forhandlingerne,

efter at Letland har besluttet ikke at insistere på, at Rusland anerkender gyldigheden af fredstraktaten af 1920. Siden marts 1997 har der foreligget et udkast til aftale om grænselinje, som følger den bestående kontrollinje. Det lettiske regering har erklæret sig rede til at undertegne aftalen, så snart Rusland også er det.

Grænseaftalen mellem Letland og Belarus er undertegnet, men den fysiske trækning af grænsen skal endnu fuldføres.

Letland har en ny, lille diplomatisk tjeneste med begrænsede erfaringer og ressourcer. Med tiden burde Letland dog være i stand til fuldt ud at spille sin rolle som medlem af Unionen. Det har 26 repræsentationer i udlandet og beskæftiger et diplomatisk personale på 226.

Letland støtter ikke-spredning af nukleare, biologiske og kemiske våben og er signatar eller har ansøgt om at blive medlem af alle relevante internationale aftaler om våbenkontrol. Det hverken fremstiller eller eksporterer våben. De beskedne lettiske væbnede styrker, som er ved at blive bragt under demokratisk kontrol, er under omorganisering med henblik på at kunne opfylde NATO-krav. Letland deltager i den baltiske fredsbevarende bataljon (BALBAT) og var vært for en større PfP-øvelse (Baltic Challenge) i 1996. Letland har ingen forsvarsindustri.

I en erklæring, der ledsagede dets ansøgning om medlemskab af Unionen, bekræftede Letland, at det var rede til og i stand til at deltage fuldt ud i den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik.

En vurdering af Letlands udenrigs- og sikkerhedspolitik til dato giver anledning til at forvente, at det som medlem fuldt ud vil kunne indfri sine forpligtelser på dette felt.

3.9. Finansielle spørgsmål

Finanskontrol

Gennemførelsen af Fællesskabets politikker, navnlig landbrugs- og strukturfondspolitikken, kræver effektive systemer til forvaltning og kontrol af offentlige udgifter, herunder også bestemmelser om bedrageribekæmpelse. Der må desuden ske en tilnærmelse af lovgivningerne for at muliggøre indførelse af ordningen for "egne indtægter", med bl.a. passende bestemmelser om regnskabsføring.

Europa-aftalen indeholder bestemmelser om samarbejde vedrørende revision og finanskontrol, herunder teknisk assistance fra Fællesskabet i passende omfang. Hvidbogen omtaler ikke foranstaltninger på dette område.

Sammendrag

Som fastsat i loven om statsrevision af 1993 er Statsrevisionen en uafhængig, kollegial institution, der kontrollerer indtægter og udgifter på statens og kommunernes budgetter samt særlige budgetindtægter. Statsrevisionen forelægger sine bemærkninger og henstillinger for parlamentet.

Statsrevisionen er medlem af Den Internationale Organisation af Overordnede Revisionsinstitutioner og af Den Europæiske Organisation af Overordnede Revisionsinstitutioner.

Rådet for Forvaltningsrevision overvåger de interne revisionssystemer i alle offentlige institutioner. Adskillige ministerier (f.eks. Transportministeriet og Landbrugsministeriet) har deres egne interne revisionssystemer.

Budgetkontrollen udøves af Finansministeriet og af Departementet for Statskassen.

Afdelingen for Statens Indtægter, under Finansministeriet, står for opkrævningen af skatter, afgifter og gebyrer.

Vurdering af den nuværende og fremtidige situation

Da EU's landbrugsudgifter, strukturfonde og "egne indtægter" er ret forskellige fra de nuværende systemer i Letland, vil etableringen af de nødvendige forvaltnings- og kontrolsystemer kræve betydelig forberedelse.

Hvad angår "egne indtægter" må der lægges særlig vægt på områder som afgifter, tidsfrister for toldskyldens opståen og meddelelse til debitor samt bogføringsproceduren.

Konklusion

Der vil være behov for betydelige forberedelser for at få etableret forvaltnings- og kontrolsystemer, der opfylder EU's krav. Men hvis de nødvendige initiativer i så henseende tages, synes dette område ikke, på mellemlang sigt, at udgøre en hindring for Letlands tiltrædelse.

Konsekvenser for budgettet

I meddelelsen "Agenda 2000" redegøres der for de samlede finansielle rammer, som de budgetmæssige virkninger af fremtidige udvidelser skal indgå i på mellemlang sigt, således at der kan sikres sammenhæng med de foreslåede retningslinjer for EF-politikkerne inden for rimelige budgetrammer.

På nuværende stadium vil det være vanskeligt og sandelig også for tidligt at foretage et præcist skøn over de budgetmæssige konsekvenser af hvert enkelt ansøgerlands tiltrædelse. Virkningerne for budgettet afhænger i meget stor udstrækning af mange forskellige faktorer:

- tidspunktet for de enkelte landes tiltrædelse
- udviklingen indtil da i EF-politikkerne, særlig hvad angår de beslutninger, der vil blive truffet om fortsættelse af reformen af den fælles landbrugspolitik og de nye retningslinjer for strukturforanstaltninger
- ansøgerlandenes fremskridt med hensyn til vækst, styrkelse af deres konkurrenceevne og deres produktivitet og evne til at overtage Fællesskabets regelværk
- de overgangsforanstaltninger, som forhandlingerne vil kunne resultere i.

Der kan kun gives nogle beløbsstørrelser for nogle budgetkategorier og et samlet skøn, og alene som illustration.

Udgifter

Hvis man antager, at reformen af den fælles landbrugspolitik kommer til at forløbe efter de retningslinjer, som Kommissionen har skitseret i anden sammenhæng, vil Letlands tiltrædelse i et år med fuldstændig anvendelse af denne reform og alene for markedsinterventionsforanstaltninger kun medføre et ganske marginalt supplement til de tilsvarende udgifter, der forudses for de femten nuværende medlemsstater.

Efter en gradvis udvikling vil de tildelinger, der skal forudses for Letland i form af strukturforanstaltninger, ligge på omkring 4% af landets BNI.

Anvendelsen af de andre interne EF-politikker på de nyligt tiltrådte lande vil sandsynligvis medføre yderligere udgifter, der forventes at blive større end deres relative vægt i Unionens BNI, eftersom de yderligere omkostninger ved gennemførelsen af visse af disse politikker til dels står i forhold til den berørte befolkning, deres geografiske udstrækning eller antallet af medlemsstater, med hvilke der gennemføres aktioner for koordination og harmonisering. Som eksempel kan nævnes, at Letlands BNI i øjeblikket repræsenterer mindre end 0,1% af Unionens.

Til gengæld burde Letlands tiltrædelse ikke medføre væsentlige ekstraudgifter i tilslutning til Unionens eksterne foranstaltninger.

Endelig skal der tages hensyn til, at de enkelte landes tiltrædelse vil bevirke, at udgifter, som afholdes over EF-budgettet til før-tiltrædelsesprogrammer til fordel for ansøgerlandet, f.eks. via Phare-programmet, falder bort.

Under henvisning til det ovenfor anførte kan udgifterne som følge af Letlands tiltrædelse på de tre nævnte områder anslås til et samlet beløb årligt inden for en gaffel på mellem 0,4 og 0,5 mia. ECU i tiden 2005-2006 (i faste 1997-priser).

Indtægter

De EF-budgetbidrag, der kan forventes af de nyligt tiltrådte lande under forudsætning af, at ordningen med egne indtægter gælder fuldt ud, forventes for samtlige BNI- og momsindtægters vedkommende - under hensyntagen til nivelleringsreglerne for sidstnævntes vedkommende - at ligge nær deres andel af Unionens BNI. Det vil i Letlands tilfælde sige under 0,1%. Letlands andel af de traditionelle egne indtægter kommer til at afhænge af strukturen i landets handelstrømme på tiltrædelsestidspunktet.

For at sikre fastlæggelse af, kontrol med og overdragelse af de traditionelle egne indtægter i overensstemmelse med EF-forskrifterne er det nødvendigt at foretage tilpasninger af det nuværende toldsystem i Letland. Desuden forudsætter en korrekt beregning af BNI-indtægterne betydelige forbedringer med hensyn til pålidelighed, ensartethed og fuldstændighed i nationalregnskaberne. Der kræves endvidere statistiske forbedringer til fastlæggelse af beregningsgrundlaget for de egne moms-indtægter, som tillige kræver en komplet afpasning af moms-systemet i Letland efter EF-direktiverne.

4. Administrativ evne til at anvende Fællesskabets regelværk

Det Europæiske Råd i Madrid i december 1996 konkluderede, at de central- og østeuropæiske

ansøgerlandes harmoniske integrering i EU især forudsætter tilpasning af deres administrationsstrukturer. I dette kapitel gennemgås Letlands offentlige administrations nuværende situation, herunder relevante aspekter af retsvæsenet, og der foretages en vurdering af de nuværende og sandsynlige fremtidige forudsætninger for at varetage de funktioner, der kræves i et moderne demokratisk samfund, med særlig henblik på behovet for at forvalte fællesskabsretten.

4.1 Administrative strukturer

Letlands forfatningsmæssige organer, deres beføjelser og ansvar, herunder regionale og lokale myndigheder, er beskrevet i kapitel 1.

På centralt plan er der 12 ministerier samt statsministerens statskancelli og en række organer af tilsvarende betydning såsom rådet for europæisk integration, der koordinerer sager vedrørende EU-medlemsskab.

En tjenestemandslov trådte i kraft i 1994. Den regulerer tjenestemænds status, rettigheder og ansvar.

Princippet om embedsværkets politiske uafhængighed er anerkendt i Letland, men topstillinger er ikke altid fri for partipolitisk indflydelse.

Der er ca. 13 600 embedsmænd i Letland (heraf 4.200 i toldvæsenet). Lønningerne i den private sektor er langt højere end i den offentlige sektor. Mange embedsmænd supplerer deres indkomst ved anden beskæftigelse.

De administrative reformer tog fart efter parlamentsvalget i 1993. I december 1993 oprettedes kontoret for offentlig administration og den lettiske forvaltningshøjskole med sigte på at gennemføre tjenestemandsloven, og der blev oprettet et etisk råd til løsning af etiske spørgsmål og interessekonflikter, som embedsmænd kommer ud for. I juli 1995 blev centralregeringens reformfunktioner overført til departementet for statsreformer under statskancelliet. Reform af lokale og regionale myndigheder blev overført til ministeriet for regionaludvikling og miljøbeskyttelse.

Letland har etableret en særlig institutionel ramme til håndtering af europæiske integrationsspørgsmål, omfattende rådet for europæisk integration på ministerielt plan. (Se også afsnittet i indledningen om relationerne mellem Den Europæiske Union og Letland).

4.2 Administrationens og retsvæsenets kapacitet

Letland var indtil 1991 en del af Sovjetunionen, og administrationen var indtil da underlagt den centrale planlægning. Det kommunistiske system afviste retsstatens principper og lod lovene og forvaltningen tjene gennemførelsen af partiets politik. På denne baggrund blev både forvaltningen og lovene efterhånden i stigende grad af befolkningen betragtet som instrumenter for den politiske kontrol.

Der er behov for yderligere strukturreformer i den offentlige forvaltning. Et systematisk program løber siden 1993. I centralforvaltningen er strukturen i store træk kopieret efter de nordiske/vesteuropæiske systemer.

Det planlagte kontor for offentlig forvaltning vil antagelig kunne spille en betydelig rolle på dette område.

Ministeriernes effektivitet med hensyn til både arbejde og struktur er meget forskellig og spænder fra god til særdeles ringe. Mangelen på kvalificerede og erfarne medarbejdere er et stort problem i alle ministerier.

Retsgrundlaget for den offentlige sektor er tilstrækkeligt. Men det bliver vigtigt for Letlands udvikling på længere sigt, at der skabes en ægte tradition og praksis for et politisk uafhængigt embedsværk.

Der findes både under- og overbemanding i den offentlige forvaltning. Men problemerne ligger ikke så meget her som i manglende erfaring. Der er et problem med "hjerneflugt" til den private sektor, men det er ikke så stort, som det kunne forventes i betragtning af lønforskellene.

Befolkningen har ikke stor tillid til den offentlige forvaltning, især ikke på regionalt og kommunalt plan. Dette skyldes til dels offentlighedens bekymring over korrupsionens omfang. Regeringen er klar over, at korrupsion i den offentlige forvaltning er et alvorligt og udbredt problem. Der blev i 1993 iværksat et antikorrupsionsprogram. En lov om forebyggelse af korrupsion har været i kraft et år. Der er rejst adskillige sager.

De omfattende uddannelsesinitiativer, regeringen har iværksat, skal styrkes betydeligt, hvis de skal imødekomme Letlands behov i forbindelse med udviklingen hen imod EU-medlemskab, og mere generelt af hensyn til en fortsat vellykket udvikling af den lettiske stat. Uddannelsesbehovene findes både på centralt og lokalt plan, især med hensyn til management og menneskelige ressourcer. Der er oprettet forskellige organer, der skal bidrage til virkeliggørelsen af disse mål.

Rådet for europæisk integration har skabt en funktionsstruktur for beslutningstagning om EU-anliggender. Dette råd er velorganiseret og har styrket sin medarbejderstab i 1997. Der er meget, der taler for at styrke rådets funktion, så det kan få større autoritet over for fagministerierne. Mangel på eksperter er et problem; f.eks. er det i visse tilfælde de samme jurister, der udarbejder lovforslagene for de enkelte ministerier og derefter er ansvarlige for at evaluere disse forslag i arbejdsgrupperne.

Nøgleområder for gennemførelse af fællesskaberetten

Den ensartede anvendelse af EU-lovgivning: Effektiv anvendelse af fællesskabsretten forudsætter, at medlemsstaternes retsmyndigheder er i stand til at anvende de bestemmelser i traktaten, der omhandler sikring af enheden og af anvendelsen af fællesskabsretten, og som kan sikre, at det indre marked og fællesskabspolitikkerne generelt fungerer korrekt. Et højt kvalificeret og veluddannet retsvæsen med tilstrækkelige ressourcer er nødvendigt for, at domstolene kan anvende EU-lovgivningen, herunder sager med direkte virkning og sager, der henvises til EF-Domstolen i henhold til EF-traktatens artikel 177.

Retsvæsenet i Letland har betydelige svagheder, især med hensyn til ressourcer og relevant ekspertise. På den baggrund nærer Kommissionen betydelig tvivl om systemets evne til at sikre en effektiv anvendelse af fællesskabsretten.

Det indre marked: Skal Letland kunne sikre, at Fællesskabets bestemmelser om det indre marked anvendes korrekt, især med hensyn til fri bevægelighed for varer og tjenesteydelser, forudsætter det, at der findes effektive regulerings-, standardiserings-, certificerings- og tilsynsmyndigheder, der kan handle i fuld overensstemmelse med EU-bestemmelserne. En analyse af disse punkter er indeholdt i kapitel 3.1 (under "De fire friheder").

I Letland er den administrative kapacitet med hensyn til fri bevægelighed for varer endnu ikke tilfredsstillende. Trods positive bestræbelser inden for standardiserings- og konformitetsevaluering lider de regulerende myndigheder under alvorlige underbemandingsproblemer. Centret for standardisering og metrologi har kun 152 medarbejdere og andre organer betydeligt færre. Med hensyn til fri bevægelighed for tjenesteydelser er situationen forbedret betragteligt efter en styrkelse af den lettiske centralbanks tilsynskapacitet (700 medarbejdere). Der findes i finansministeriet en forsikringstilsynskomité (20 medarbejdere). Der er ligeledes oprettet en kapitalmarkedskommission (12 medarbejdere).

Det er nødvendigt at forbedre personale- og uddannelsessituationen for alle regulerende myndigheder for at leve op til EF-kravene på dette område.

Konkurrence: Som forklaret i kapitel 3.1 (under "Konkurrence") forudsætter håndhævelse af konkurrencelovgivningen, at der etableres antitrust- og statsstøttekontrolmyndigheder, og at retsvæsenet, den offentlige forvaltning og de relevante økonomiske aktører har tilstrækkelig indsigt i konkurrencelovgivningen og -politikken.

I Letland er den centrale myndighed den statslige antimonopolkomité, der har 88 medarbejdere, hvilket er tilstrækkeligt. Ekspertisen er tilfredsstillende. Men en effektiv gennemførelse af EF-bestemmelserne på dette område forudsætter, at

konkurrencemyndigheden er helt uafhængig, ligesom der er behov for visse yderligere investeringer i de menneskelige ressourcer.

Telekommunikation. Til udformning og gennemførelse af de mange liberaliseringsbestemmelser, der er indeholdt i fællesskabsretten på dette område, er det nødvendigt med et regulerende og planlæggende organ, der effektivt er adskilt fra erhvervs driftsselskab.

I Letland er der to uafhængige regulerende myndigheder, departementet for kommunikation i transportministeriet (telekommunikation og posttjenester) og telekommunikationstarifrådet (5 medarbejdere). I 1966 blev der oprettet et nyt regulerende organ, departementet for informatik, i transportministeriet med den opgave at tage sig af spørgsmål vedrørende informationssamfundet. Begge organer er uafhængige organisationer, der er adskilt fra det offentlige telekommunikationsselskab og finansieres over statsbudgettet. Det er imidlertid tvivlsomt, om den administrative kapacitet er tilstrækkelig.

Indirekte beskatning: En effektiv forvaltning af fællesskabsrettens bestemmelser om indirekte beskatning forudsætter, at der findes instanser, der er i stand til at gennemføre EU-lovgivningen om harmonisering af moms og afgifter i et miljø, hvor kontrollen ved EU's indre grænser er ophævet, hvor afgiftssystemet er baseret på frilagre, og hvor afgiften betales til den lokale sats i medlemsstaten, hvor og når varerne forbruges. Dette kræver en veludbygget og veluddannet myndighed med tilstrækkelige ressourcer og med en høj grad af integritet.

I Letland er den relevante myndighed finansministeriet. De afdelinger i ministeriet, der er ansvarlige for statens indtægter, har tilsammen 4 100 medarbejdere. På grund af stor personaleudskiftning, der til dels skyldes, at veluddannet personale rekrutteres af den private sektor, er det vanskeligt at anslå det nuværende personales kapacitet. Med henblik på at sikre en effektiv administration af fællesskabsretten på dette område er det nødvendigt at konsolidere og forbedre personalets generelle professionelle kvalifikationer, bl.a. gennem uddannelsestiltag og lønforbedringer.

Landbrug: De administrative krav på landbrugsområdet vedrører først og fremmest veterinær- og plantesundhedskontrol med henblik på at beskytte den offentlige sundhed og sikre fri bevægelighed for landbrugsvarer, samt kapacitet til at administrere den fælles landbrugspolitik mekanismer og bestemmelser, herunder høje standarder med hensyn til finanskontrol og officiel statistik. Disse punkter er behandlet i kapitel 3.4 (under "Landbrug"); generelle standarder på det statistiske område er behandlet i kapitel 3.3 (under "Statistik").

Hvad angår den administrative kapacitet med hensyn til veterinær- og plantesundhedskontrol, er der i Letland behov for yderligere arbejde med etablering af en fuldt udbygget officiel veterinærmyndighed, herunder indførelse af effektiv kontrol ved grænsekontrolsteder og kontrol af gods, der passerer landet i transit. Der er 26 distriktsveterinærkontorer, der hver især har mellem 3 og 8 inspektører. Der er ca. 80 heltidsansatte levnedsmiddelinspektører.

Med henblik på administration af den fælles landbrugspolitik i almindelighed er det nødvendigt med en betragtelig tilpasning af den eksisterende administrationsstruktur.

For at kunne leve op til EF-bestemmelserne på dette område er der behov for betydelige forbedringer.

Transport: Anvendelsen af EF-bestemmelserne om det indre marked og om konkurrence på transportsektoren samt udvikling af relevante infrastrukturprodukter og andre aspekter af fællesskabsretten på transportområdet vil stille nye medlemsstater over for administrative udfordringer.

Den ansvarlige statslige myndighed i Letland er transportministeriet med 95 medarbejdere. I forbindelse med den overordnede institutionelle omorganisering af transportsektoren lægges der særlig stor vægt på indførelse af moderne management- og budgetmetoder. Der er imidlertid for få kvalificerede medarbejdere. Dette giver anledning til særlige betænkeligheder med hensyn til gennemførelse af sikkerhedskontroller.

Beskæftigelse og socialpolitik: Et centralt administrativt krav med hensyn til fællesskabsretten på dette område er, at der er tilstrækkelig inspektionskapacitet, især til at kontrollere sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen.

Letlands arbejdsinspektorat har ca. 60 medarbejdere og har behov for at blive styrket betydeligt, både personalemæssigt og med hensyn til ekspertise.

Regionalpolitik og samhørighed: De vigtigste administrative krav på dette område er, at der findes kvalificerede og effektive forvaltningsorganer, og især at der er en høj grad af kompetence og integritet i forvaltningen af Fællesskabets fondsmidler.

I Letland hører regionaludvikling under økonomiministeriet. Medarbejdertallet er ikke Kommissionen bekendt. (Ministeriet for miljø og regionaludvikling (70 medarbejdere) beskæftiger sig med fysisk planlægning). Disse arrangementer kan generelt betragtes som tilfredsstillende. Situationen med hensyn til finanskontrol er endnu ikke tilfredsstillende (se afsnittet nedenfor om "Finanskontrol"). Effektiv administration af fællesskabsretten på dette område forudsætter visse administrative reformer.

Miljø: Da EF's miljøpolitik indebærer, at miljøbeskyttelsen skal integreres i EF's sektorpolitikker, er de administrative behov potentielt meget store og omfatter mange instanser, der ikke normalt beskæftiger sig med miljøbeskyttelse. Hovedansvaret ligger imidlertid hos miljøministerierne og forskellige underinstanser.

Letlands miljøministerium har 120 medarbejdere. Tilsynet udføres af miljørådgivnings- og overvågningscentret, og håndhævelsen varetages af ministeriet og 9 regionale

komitéer. Disse arrangementer er tilstrækkelige. En effektiv forvaltning af fællesskabsretten på dette område forudsætter øgede finansielle og menneskelige ressourcer, især efterhånden som lovgivningen gradvis tilnærmes.

Forbrugerbeskyttelse: På dette område forudsætter en effektiv forvaltning af fællesskabsretten, at det overordnede ansvar placeres i et særligt statsligt organ, der kan varetage udformning, gennemførelse og håndhævelse af lovgivningen om forbrugerpolitik og forbrugerbeskyttelse.

I Letland har det statslige departement for kvalitetsforvaltning og strukturudvikling fået det fulde ansvar for at udforme og gennemføre forbrugerbeskyttelsespolitikken. Ikke-statslige forbrugerorganisationer er stadig alt for svage. Der hersker fortsat forvirring om forbrugerpolitikken præcise mål og arbejdsområder. Dette forklarer delvis vanskelighederne med den konkrete håndhævelse af forbrugerlovgivningen; der er imidlertid også andre forhold, der må gøres noget ved, bl.a. mangelen på specialuddannet personale, organisatoriske svagheder og manglende bevidsthed i retsvæsenet om forbrugerspørgsmål.

Retlige og indre anliggender: Tilsynet med retlige og indre anliggender påhviler justits- og indenrigsministerier. De administrative instanser skal være i stand til effektivt at beskæftige sig med asyl- og indvandrerspørgsmål, grænsekontrol samt politi- og domstolssamarbejde. Der er især behov for tilstrækkeligt mange veluddannede medarbejdere med udtalt integritet.

I Letland har både justitsministeriet og indenrigsministeriet tilstrækkeligt med medarbejdere. Kapaciteten til at behandle asyl- og indvandrersager er endnu ikke tilfredsstillende. Grænsekontrollen ved landets grænser mod øst er ineffektiv, og her er der behov for kraftigt øgede menneskelige og finansielle ressourcer. Der er oprettet specialenheder i politiet, og der er iværksat en omfattende uddannelsesindsats. Der er indledt en reform af retsvæsenet; det retlige samarbejde foregår for tiden især med nabolandene. En effektiv forvaltning af fællesskabsretten på dette felt forudsætter yderligere investeringer i tekniske og menneskelige ressourcer, forbedring af forvaltningen, skridt til at bekæmpe korruption og større erfaring med praktisk samarbejde med EU-landene om retlige og indre anliggender.

Told: Anvendelse af fællesskabsretten på dette område forudsætter et tilstrækkeligt højt niveau med hensyn til infrastruktur og udstyr, herunder edb- og undersøgelsesressourcer, samt opbygning af et effektivt toldvæsen med et tilstrækkeligt stort antal kvalificerede og motiverede medarbejdere med en høj grad af integritet.

Toldvæsenet i Letland beskæftiger 1 675 medarbejdere. På grund af stor personaleudskiftning er det vanskeligt at vurdere effektiviteten og derfor, om medarbejdertallet er tilstrækkeligt. En effektiv forvaltning af fællesskabsretten på dette område forudsætter, at man kan holde fast på kvalificerede og erfarne medarbejdere, at toldforvaltningen datamatiseres, og at den organisatoriske struktur forbedres.

Finanskontrol: Beskyttelsen af Fællesskabets finansielle interesser kræver opbygning af bedrageribekæmpelsesmyndigheder, uddannelse af særligt personale (kontrollører, dommere) og styrkelse af særlige samarbejdssystemer. Gennemførelsen af fællesskabspolitikkerne, især inden for landbruget og strukturfondene, forudsætter effektive forvaltnings- og kontrolsystemer for de offentlige udgifter og ressourcer til bedrageribekæmpelse. Det er administrativt nødvendigt at have en skarp skelnen mellem ekstern og intern kontrol. Polit og

domstole skal være i stand til at beskæftige sig med kompleks international økonomisk kriminalitet (f.eks. bedrageri, korruption og hvidvaskning af penge), der kan skade Fællesskabets finansielle interesser.

I Letland er det vigtigste kontrolorgan statsrevisionen, der har 160 medarbejdere. Dette er måske tilstrækkeligt, men en effektiv forvaltning af fællesskabsretten på dette område forudsætter en betydelig forberedelsesindsats med sigte på at etablere de nødvendige forvaltnings- og kontrolmekanismer.

4.3 Generel evaluering

Letlands administrative strukturer kræver en omfattende reformindsats, hvis man på mellemlang sigt skal nå den tilstrækkelige kapacitet til en effektiv forvaltning af fællesskabsretten.

Det er på nuværende stadium vanskeligt at foretage en præcis evaluering af retsvæsenets evne til at sikre, at fællesskabsretten anvendes effektivt.

C. SAMMENFATNING OG KONKLUSION

Letland indgav sin ansøgning om tiltrædelse af Den Europæiske Union den 27. oktober 1995. Denne ansøgning er et led i den historiske proces, der afslutter delingen af Europa, og er udtryk for forankringen af demokratiet i dette land.

Ved anvendelse af traktatens artikel O har Kommissionen efter anmodning fra Rådet udarbejdet en udtalelse om Letlands ansøgning om tiltrædelse.

Letland har bl.a. forberedt sig på tiltrædelsen på grundlag af **frihandelsaftalen**, der trådte i kraft den 1. januar 1995. Den Europæiske Union og Letland undertegnede **Europaaf-talen** den 12. juni 1995. Når først ratificeringsprocedurerne er tilendebragt og aftalen trådt i kraft, vil den træde i stedet for frihandelsaftalen. Gennemførelsen af **hvidbogen** fra maj 1995 om det indre marked, der er et andet afgørende element i før-tiltrædelsesstrategien, er sket på grundlag af et nationalt program, der blev vedtaget af regeringen i december 1996. Regeringen har etableret de nationale koordinationsstrukturer, som skal være ansvarlige for gennemførelsen af den europæiske integrationspolitik.

Ansøgningen om tiltrædelse er blevet vurderet efter **de kriterier, som Det Europæiske Råd fastsatte på sit møde i København** i juni 1993. Ifølge konklusionerne herfra kan de ansøgerlande i Central- og Østeuropa, som måtte ønske det, blive medlemmer af Den Europæiske Union, hvis de opfylder følgende betingelser. Medlemskab kræver, at ansøgerlandet:

- har opnået institutionel stabilitet, som garanterer demokrati, retsstatsforhold, menneskerettigheder samt respekt for og beskyttelse af mindretal;
- har en levedygtig markedsøkonomi og kan klare konkurrencepresset og markedskræfterne i Unionen;
- kan påtage sig forpligtelserne ved et medlemskab og herunder er i stand til at tilslutte sig målet om en politisk, økonomisk og monetær union.

Ved vurderingen af disse tre grupper af kriterier - politiske og økonomiske kriterier samt evnen til at gennemføre Fællesskabets regelværk - skal der ligeledes tages hensyn til myndighedernes og retsvæsenets evne til gennemføre principperne om demokrati og markedsøkonomi samt anvende og håndhæve regelværket i praksis.

Den fulgte **metode** har bestået i at foretage en analyse af situationen på mellemlang sigt for hvert ansøgerland under hensyntagen til de skete fremskridt og de allerede iværksatte reformer. For så vidt angår de politiske betingelser har Kommissionen foretaget en bedømmelse af den aktuelle situation, idet den er gået ud over en formel beskrivelse af institutionerne for at vurdere, hvorledes demokratiet reelt fungerer.

1) Politiske kriterier

De lettiske institutioner er stabile og velfungerende. De forskellige myndigheder er opmærksomme på grænserne for deres beføjelser og samarbejder indbyrdes. Valgene i 1992 og 1995 var frie og retfærdige og førte i begge tilfælde til dannelsen af en koalitionsregering. Der bør stadig gennemføres bestræbelser med henblik på at forbedre retsvæsenets funktion og gøre kampen mod korruption mere effektiv.

Der er ikke væsentlige problemer med hensyn til respekten for de grundlæggende rettigheder, men Letland bør træffe foranstaltninger for at fremskynde naturaliseringsprocedurerne for at give russisksprogede, som ikke har statsborgerskab, mulighed for at blive bedre integreret i det lettiske samfund. Det bør ligeledes videreføres sine bestræbelser for at sikre lige behandling af personer uden statsborgerskab og mindretal, især med hensyn til erhvervsadgang og deltagelse i den demokratiske proces.

Letland udviser de kendetegn, der er typiske for et demokrati med institutionel stabilitet, som garanterer retsstatsforhold og menneskerettigheder.

2) Økonomiske kriterier

I de tre første år efter Letlands uafhængighed faldt produktionen med 50%. De første tegn på en ny stigning i 1994 svækkedes af en bank- og budgetkrise året efter; men væksten blev igen positiv i 1996 (2,8%). Siden 1995 har den nuværende regering ført en stram skattepolitik, skønt opkrævningen af skatter fortsat volder problemer. Gældskvoten over for udlandet er fortsat lav, men Letland har et stort handelsunderskud. Inflationsraten er faldet i de seneste år, men lå stadig på 17,6% i 1996. BNP pr. indbygger svarer til ca. 18% af gennemsnittet i EU for en befolkning på 2,5 mio. mennesker. Landbruget beskæftiger 18% af den erhvervsaktive befolkning og bidrager med 9,9% af værditilvæksten. 45% af Letlands eksport går til Den Europæiske Union, og 50% af landets import stammer derfra.

Situationen i Letland er følgende i forhold til de økonomiske kriterier, som Det Europæiske Råd fastsatte på sit møde i København:

Letland har gjort betydelige fremskridt med hensyn til at indføre markedsøkonomi. Handelen og priserne er stort set liberaliseret. Der er allerede gjort meget for at stabilisere økonomien. Skønt der er sket betydelige fremskridt med hensyn til at etablere passende retlige rammer, er der forsinkelser i den konkrete anvendelse heraf. Ligeledes er alle de nødvendige reguleringsorganer ikke blevet etableret eller fungerer ikke tilfredsstillende. Privatiseringen er ikke fuldført; de resterende statsvirksomheder har begrænsede finansielle midler, og der er mangel på investorer.

Letland vil have betydelige vanskeligheder ved at modstå **konkurrencepresset og markedskræfterne i EU** på mellemlang sigt. Den lettiske økonomi er forholdsvis åben, og lønmodkostningerne er lave. Eksporten består imidlertid hovedsagelig af varer med lav værditilvækst. En omstrukturering af industrien og virksomhederne er fortsat en nødvendighed. Banksektoren er underudviklet og svag på visse områder. Landbruget skal moderniseres.

3) Evnen til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskab

Overtagelsen af Fællesskabets regelværk er vurderet i forhold til flere indikatorer:

- Europaaf-talen omfatter specielt forpligtelser i forbindelse med etableringsret, national behandling, frihandel, intellektuel ejendomsret og offentlige indkøb
- iværksættelse af de væsentligste foranstaltninger til oprettelse af det indre marked, der er opstillet i hvidbogen
- gradvis gennemførelse af de øvrige dele af regelværket.

Letland har fra før Europaaf-talens ikrafttræden gjort en betydelig indsats for at opfylde visse af forpligtelserne i henhold til aftalen. Letland opfylder betingelserne i henhold til frihandelsaftalen og overholder den deri fastsatte tidsplan. Der er ikke konstateret alvorlige bilaterale problemer. Letland har ligeledes gjort bestræbelser for at opfylde **det indre marked**s væsentligste regler. Landet har gjort fremskridt på områder som bankvæsen, industriel ejendomsret, kontrol med overensstemmelse og standarder samt handelsret. Men der bør foretages yderligere bestræbelser på områder som intellektuel ejendomsret, offentlige indkøb, personoplysninger, konkurrence (især for så vidt angår gennemsigtigheden af statsstøtte) og beskatning samt i andre sektorer.

Generelt er svagheden i den offentlige administration i Letland et problem, og der kan stilles spørgsmål ved såvel tempoet i den lovgivningsmæssige tilnærmelse som kvaliteten af gennemførelsen og anvendelsen heraf.

Hvad angår **de øvrige dele af regelværket**, skulle Letland, hvis landet fortsætter gennemførelsesbestræbelserne, ikke få særlige vanskeligheder med at anvende regelværket på mellemlang sigt på følgende områder: uddannelse, ungdom og erhvervsuddannelse, forskning og teknologisk udvikling, telekommunikation, audio-visuelle midler, fiskeri, små og mellemstore virksomheder, udenrigshandel og udvikling.

Til gengæld vil det være nødvendigt med en betydelig indsats med hensyn til statistik og told.

Hvis Letland fortsætter den positive udvikling i omstruktureringen af sin **industri**, skulle landet være i stand til at klare integrationen i det indre marked på mellemlang sigt.

På **miljøområdet** er det nødvendigt med en meget betydelig indsats, herunder massive investeringer og styrkelse af administrationens evne til at anvende lovgivningen effektivt. Fuldstændig overtagelse af regelværket kan først komme på tale på lang sigt og vil kræve øgede offentlige udgifter.

Letland har gjort reelle fremskridt i **transportsektoren**, især med hensyn til lufttransport. Hvis landet gennemfører sine bestræbelser inden for vej-, jernbane- og søtransport, skulle der ikke blive væsentlige problemer i forbindelse med gennemførelsen af regelværket vedrørende det indre marked. Men det vil være nødvendigt at foretage investeringer i udstrækning af de transeuropæiske net for at sikre et velfungerende indre marked.

Letland skulle ligeledes på mellemlang sigt kunne overtage regelværket om **beskæftigelse og sociale anliggender**, men landet må stadigvæk gøre betydelige bestræbelser med hensyn til at

tilpasse sin lovgivning til de forpligtelser, der er fastsat af Den Europæiske Union på områder såsom arbejdstagernes sikkerhed og sundhed samt arbejdsret.

Letland har valgt at føre sin **regional- og samhørighedspolitik** inden for rammerne af landets nationale udviklingsstrategi. Hvis de nødvendige administrative reformer gennemføres, og der sideløbende hermed indføres et effektivt finansielt kontrolsystem, skulle Letland kunne udnytte Unionens regional- og strukturfonde for effektivt at bidrage til landets udvikling.

Landbruget må omstruktureres, og der findes i øjeblikket kun et begrænset antal mekanismer, der vil gøre det muligt at anvende den fælles landbrugspolitik. En betydelig og vedvarende indsats vil være nødvendig, for at Letland skal forberede sig på tiltrædelse på mellemlang sigt.

I **energisektoren** har Letland ikke noget atomkraftprogram, og landet skulle ikke have vanskeligt ved at tilslutte sig Euratom-traktatens bestemmelser. Men der vil være behov for bestræbelser for at gennemføre og anvende regelværket på områder som prisfastsættelse, netadgang, energibesparelser og overholdelse af miljøstandarder.

I betragtning af den samlede evaluering af de berørte områder er det i dag vanskeligt at forudse, hvornår Letland vil være i stand til at overtage og iværksætte de foranstaltninger, der er nødvendige for at kunne afskaffe kontrollen ved de indre **grænser** og overføre den til de ydre grænser i Unionen.

Letlands deltagelse i tredje fase af **Den Økonomiske og Monetære Union**, som indebærer en samordning af de økonomiske politikker og fuldstændigt frie kapitalbevægelser, kan give anledning til visse vanskeligheder på mellemlang sigt. Det er endnu for tidligt at sige, om landet på tidspunktet for tiltrædelsen vil være i stand til at deltage i euroen: opfyldelsen af konvergenskriterierne er afhængig af, hvorvidt de igangværende strukturændringer lykkes; det er dog under ingen omstændigheder en betingelse for tiltrædelsen.

Letland har et svagt grundlag på området for **retlige og indre anliggender** og har betydelige vanskeligheder ved at forberede sig. En omfattende og vedvarende indsats vil være nødvendig, hvis landet skal kunne anvende regelværket på mellemlang sigt.

Letland skulle kunne efterleve forpligtelserne i **den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik**.

Letland har desuden ingen væsentlige grænsestridigheder med nogen medlemsstat eller noget andet ansøgerland. Letland har gjort forbindelserne med Rusland til en af landets vigtigste udenrigspolitiske prioriteter og har gjort betydelige fremskridt.

4) Administrationens og domstolenes kapacitet

Letland vil skulle gennemføre betydelige og forstærkede reformbestræbelser for på mellemlang sigt at kunne råde over de administrative strukturer, som er nødvendige for en effektiv gennemførelse og anvendelse af regelværket.

Samme iagttagelse gælder for det lettiske retssystem, der her ligeledes bør spille en vigtig rolle.

Konklusion

Kommissionen konkluderer på baggrund af den analyse, den har foretaget, at:

- Letland udviser de kendetegn, der er typiske for et demokrati med institutionel stabilitet, som garanterer retsstatsforhold, menneskerettigheder samt respekt for og beskyttelse af mindretal. Men der bør træffes foranstaltninger til at fremskynde tempoet i naturaliseringen af russisksprogede uden statsborgerskab for bedre at integrere dem i det lettiske samfund;
- Letland har gjort betydelige fremskridt med hensyn til skabelse af en markedsøkonomi, men det vil få alvorlige vanskeligheder med at klare konkurrencepresset og markeds kræfterne i Unionen på mellemlang sigt;
- Letland har gjort fremskridt med hensyn til gennemførelse og anvendelse af Fællesskabets regelværk, navnlig i forbindelse med det indre marked. Hvis landet gør en betydelig indsats, skulle det kunne deltage fuldt ud i det indre marked på mellemlang sigt. Det vil være nødvendigt at gennemføre en særlig indsats på især investeringsområdet for at opnå en fuldstændig anvendelse af regelværket inden for bl.a. miljø og landbrug. Det er absolut nødvendigt at styrke de administrative strukturer, hvis Letland skal råde over instrumenter, der kan sikre en effektiv anvendelse og håndhævelse af regelværket.

På denne baggrund vurderer Kommissionen, at forhandlinger om tiltrædelse til Den Europæiske Union bør åbnes for Letland, så snart tilstrækkelige fremskridt er opnået med hensyn til at opfylde betingelserne for medlemskab som fastlagt af Det Europæiske Råd i København.

Den udvidede før-tiltrædelsesstrategi vil støtte Letlands bestræbelser på at forberede sig hurtigere til forpligtelserne i forbindelse med tiltrædelsen, idet den koncentrerer sig om de svage punkter, der er identificeret i udtalelsen. Kommissionen vil senest ved udgangen af 1998 forelægge en rapport om de fremskridt, Letland har gjort.

BILAG: RESULTATET AF DET SENESTE PARLAMENTSVALG (1995)

<u>Politisk parti</u>	<u>Antal pladser i parlamentet</u>	
Det Demokratiske Parti Saimnieks	20	
Letlands Vej	17	
Folkebevægelsen for Letland	10	
Fædreland og Frihed	14	
	8	
Bondeunionen	8	
Harmoni i Folket	4	
Enhedspartiet	8	
Det Socialistiske Parti	5	
For Nation og Retfærdighed		6

Det indre marked: Hvidbogsforanstaltninger

Tabellen er baseret på oplysninger fra de lettiske myndigheder og bekræftet af dem som korrekte pr. udgangen af juni 1997. Det betyder ikke, at Kommissionen nødvendigvis er enig i deres analyse. Tabellen omfatter de direktiver og forordninger, der er omhandlet i hvidbogen, i alt 899. De er anført efter de kategorier, der benyttes i hvidbogen og i relation til de relevante policy-områder. Tabellen viser antallet af foranstaltninger, om hvilke de lettiske myndigheder har oplyst, at der allerede findes lovgivning, der til dels er i overensstemmelse med de tilsvarende foranstaltninger i hvidbogen.

Kapitler i hvidbogen		Direktiver		Forordninger		I alt
		Fase I	Fase II/III	Fase I	Fase II/III	
1. Frie kapitalbevægelser	Letland	2	1	0	0	3
	Antal hvidbogsforanstaltninger	3	1	0	0	4
2. Industriprodukters frie bevægelighed og sikkerhed	Letland	36	8	1	0	45
	Antal hvidbogsforanstaltninger	56	104	4	1	165
3. Konkurrence	Letland	3	0	1	0	4
	Antal hvidbogsforanstaltninger	3	0	1	0	4
4. Socialpolitik og -foranstaltninger	Letland	3	12	0	0	15
	Antal hvidbogsforanstaltninger	12	15	0	2	29
5. Landbrug	Letland	26	13	7	0	46
	Antal hvidbogsforanstaltninger	93	46	62	2	203
6. Transport	Letland	12	6	2	4	24
	Antal hvidbogsforanstaltninger	19	15	8	13	55
7. Det audiovisuelle område	Letland	1	0	0	0	1
	Antal hvidbogsforanstaltninger	1	0	0	0	1
8. Miljø	Letland	4	0	2	0	6
	Antal hvidbogsforanstaltninger	31	7	7	0	45
9. Telekommunikation	Letland	5	1	0	0	6
	Antal hvidbogsforanstaltninger	9	7	0	0	16
10. Direkte beskatning	Letland	0	0	0	0	0
	Antal hvidbogsforanstaltninger	2	2	0	0	4
11. Frie varebevægelser	Letland	0	0	0	0	0
	Antal hvidbogsforanstaltninger	0	0	0	0	0
12. Offentlige indkøb	Letland	5	2	0	0	7
	Antal hvidbogsforanstaltninger	5	1	0	0	6
13. Finansielle tjenesteydelser	Letland	9	5	0	0	14
	Antal hvidbogsforanstaltninger	13	8	0	0	21
14. Beskyttelse af persondata	Letland	0	0	0	0	0
	Antal hvidbogsforanstaltninger	0	2	0	0	2
15. Selskabslovgivning	Letland	2	3	0	0	5
	Antal hvidbogsforanstaltninger	2	3	0	1	6
16. Regnskabsvæsen	Letland	2	1	0	0	3
	Antal hvidbogsforanstaltninger	3	2	0	0	5
17. Civilret	Letland	1	0	0	0	1
	Antal hvidbogsforanstaltninger	1	1	0	0	2
18. Gensidig anerkendelse af erhvervs kvalifikationer	Letland	2	12	0	0	14
	Antal hvidbogsforanstaltninger	2	16	0	0	18
19. Intellektuel ejendomsret	Letland	4	1	0	1	6
	Antal hvidbogsforanstaltninger	5	3	0	3	11
20. Energi	Letland	4	0	0	0	4
	Antal hvidbogsforanstaltninger	10	2	3	0	15

21. Toldlovgivning	Letland	0	0	13	3	16
	Antal hvidbogsforanstaltninger	2	1	14	184	201
22. Indirekte beskatning	Letland	12	15	0	0	27
	Antal hvidbogsforanstaltninger	15	54	0	6	75
23. Forbrugerbeskyttelse	Letland	6	0	0	0	6
	Antal hvidbogsforanstaltninger	8	3	0	0	11
I alt	Letland	139	80	26	8	253
	Antal hvidbogsforanstaltninger	295	293	99	212	899

Statistiske data

Hvis andet ikke er angivet, stammer dataene i dette bilag fra det centrale statistiske kontor (LATVIJAS REPUBLIKAS VALSTS STATISTIKAS KOMITEJA), som Eurostat og medlemsstaternes statistiske kontorer allerede har samarbejdet med i flere år inden for rammerne af Phare-programmet. Regelmæssig indsamling af data og formidling af disse indgår i denne samarbejdsproces, og formålet er at gøre det muligt at indføre EU-regler og EU-praksis inden for det statistiske område. Dataene er i videst mulige omfang indsamlet under anvendelse af EU-definitioner og -standarder, som somme tider afviger fra national praksis. Dette kan i nogle tilfælde give anledning til forskelle mellem dataene i dette bilag og de data, der er anført andre steder i dokumentet, og som generelt er baseret på de enkelte ansøgerlandes opdaterede besvarelse af det spørgeskema, som de modtog i april 1996. Fuldkommen kompatibilitet med EU's statistiske normer, og dermed fuld sammenlignelighed med data for EU, kan endnu ikke garanteres, især ikke med hensyn til de data, der ikke er leveret gennem Eurostat, men direkte af det pågældende land. Metodologiske bemærkninger om indhold eller særlige aspekter vedrørende de statistiske data i dette bilag er anført, hvis sådanne foreligger. Dataene bygger på de oplysninger, der forelå i maj 1997.

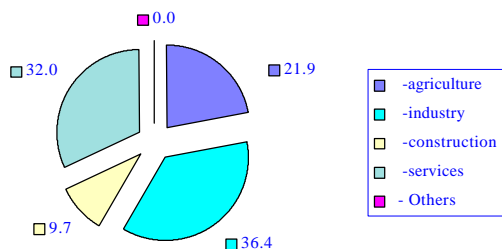
BASISOPLYSNINGER

	1990	1993	1994	1995	1996
	1000 hektar				
Areal		6458.9	6458.9	6458.9	6458.9
Befolkning (ved periodens udgang)	i 1000				
- I alt		2565.8	2529.5	2501.7	2479.9
- Kvinder		1375.1	1357.5	1343.2	1332.2
- Mænd		1190.7	1172.0	1158.5	1147.7
	pr. km2				
Befolkningstæthed	41.3			38.7	38.4
	i % af den samlede befolkning				
Befolkning i byerne	69.2			69.0	68.9
	pr. 1000 indbyggere				
Dødskvotient		15.2	16.4	15.5	13.8
Fødselskvotient		10.3	9.5	8.6	7.9
Indkomst og BNP pr. indbygger	europæisk regningsenhed (ECU)				
-Gennemsnitlig månedsløn pr. arbejdstager				130	
-BNP pr. indbygger				1366	
Produktionsstruktur: bruttoværditilvækst efter brancher	% af samlet bruttoværditilvækst				
-landbrug	21.9			9.9	
-industri	36.4			25.3	
-bygge- og anlægsvirksomhed	9.7			7.7	
-tjenesteydelser	32.0			57.1	

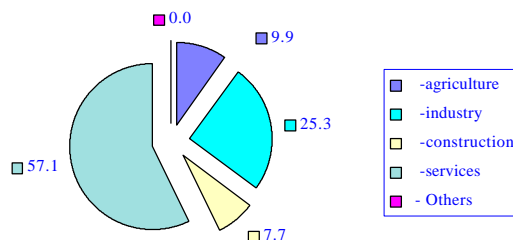
Bruttoværditilvækst efter branche, 1990
branche, 1995

Bruttoværditilvækst efter

share of branch GVA in 1990

share of branch GVA in 1995

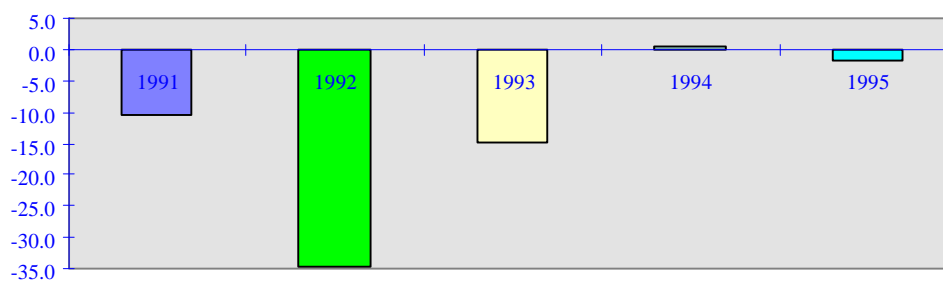

agriculture=landbrug industry=industri construction=bygge- og anlægsvirksomhed service=tjenesteydelser others=andet

NATIONALREGNSKAB

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
	mio., national valuta					
Bruttonationalprodukt (i løbende priser)	62.44	143.3	1004.6	1467.0	2042.6	2360.7
	mia. ECU					
Bruttonationalprodukt (i løbende priser)			1.1	1.9	3.1	3.4
	i købekraftstandarder pr. indbygger					
Bruttonationalprodukt				2867.3	3044.5	3159.4
	%-ændring i forhold til forudgående år					
Bruttonationalprodukt		-10.4	-34.9	-14.9	0.6	-1.6
Udgifter til konsum		-23.1	-35.0	-4.9	2.0	3.7
-husholdninger og NPIH'er		-26.0	-43.3	-7.4	3.2	3.9
-offentlig forvaltning og service		-4.9	5.6	1.6	-0.9	3.1
Faste bruttoinvesteringer		-63.9	-28.7	-15.8	0.8	12.6
Eksport af varer og tjenester		-32.2	14.9	-22.4	-8.4	-3.4
Import af varer og tjenester		-43.9	8.0	-39.8	-0.7	-2.8
	i % af bruttonationalproduktet					
Udgifter til konsum	61.2	56.5	51.9	74.6	78.8	80.1
-husholdninger og NPIH'er	52.7	46.2	39.4	52.5	58.7	59.4
-offentlig forvaltning og service	8.6	10.3	12.5	22.1	20.1	20.7
Faste bruttoinvesteringer	23.0	6.2	11.2	13.8	14.9	16.6
Eksport af varer og tjenester	47.7	35.2	79.9	73.2	46.5	47.1
Import af varer og tjenester	49.0	25.5	73.1	57.0	44.4	49.1

BNP, ændringer i forhold til det forudgående år i %

VIGTIGSTE ØKONOMISKE INDIKATORER

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
	procentmæssig ændring i forhold til forudgående år						
Inflationstakt	10.5	172.2	951.2	109.2	35.9	25	17.6
	forudgående å = 100						
Mængdeindeks for industriproduktion				67.9	90.1	96.3	101.4
Mængdeindeks for landbrugsproduktionen, brutto				78	80	94	90
Arbejdsløshed (ILO's metode)	i % af arbejdsstyrken						
- I alt						18.9	18.3
- under 25 år						30.1	29
- 25 år og derover						17	16.6
	i mia. USD						
Udlandsgæld, brutto			0.057	0.224	0.386	0.4034	0.4088
Betalingsbalance	i mio. USD						
-Eksport af varer			800	1054	1022	1368	1502
-Import af varer			-840	-1051	-1322	-1947	-2429
-Handelsbalance			-40	3	-300	-579	-927
-Tjenester, netto			134	329	361	474	344
-Indkomst, netto			1	7	9	19	1
-Saldo på betalingsbalancens løbende poster			191	417	201	-19	-495
-Kapitalkonto og finansiel konto (ekskl. reserver)			-75	140	410	692	325
-Reserveaktiver			-73	-371	-103	35	-186

Inflationstakt: Procentmæssig ændring af årsgennemsnittet i det forudgående år - indeks uden udelukkelse (data baseret på nationale forbrugerprisindekser, der ikke altid er helt sammenlignelige)

Arbejdsløshed (ILO-metoden): Procentdel arbejdsløse i arbejdsstyrken. Denne procentsats udledes af arbejdsstyrkeundersøgelsen under anvendelse af følgende ILO-definitioner og -henstillinger.

Arbejdsstyrke: beskæftigede og arbejdsløse i overensstemmelse med nedenstående ILO-definitioner.

Beskæftigede: alle personer på 15 år og derover, som i referenceperioden arbejdede mindst en time mod løn eller andet vederlag som arbejdstagere, iværksættere, deltagere i kooperativer eller medhjælpende familiemedlemmer. **Personel i de væbnede styrker og kvinder, der har orlov for at passe børn, er medregnet.**

Arbejdsløse: alle personer på 15 år og derover, som opfylder alle tre betingelser i ILO's definition af arbejdsløse: (i) være uden arbejde, (ii) aktivt søge arbejde og (iii) være klart til at påbegynde et arbejde inden for en periode på fjorten dage. Data for 1995 og 1996 er fra november 1995 og november 1996.

Data fra arbejdsstyrkeundersøgelsen november 1995 omfatter befolkningen på 15-69 år. Data fra arbejdsstyrkeundersøgelsen i maj og november 1996 omfatter befolkningen på 15 år og derover. Arbejdsstyrkeundersøgelsen omfatter ikke værnepligtige og personer i ikke-private husholdninger. Arbejdstagere på barselsorlov indtil 3 måneder er inkluderet.

Udlandsgæld, brutto: Dataene stammer fra OECD's statistikker over udlandsgæld (External Debt Statistics).

Betalingsbalance: Dataene er udledt af IMF's database, og det kan ikke garanteres, at de er kompatible med de tilsvarende EU-statistikker. Betalingsbalancen opstilles dog i henhold til IMF-standarder. Tallene for 1996 er foreløbige. Balancen for varehandel er i overensstemmelse med betalingsbalanceprincipperne. Eksport og import er angivet FOB. Nettoindkomst omfatter indkomst fra direkte investeringer, porteføljeinvesteringer og andre investeringer samt aflønning af arbejdstagere. Saldo på betalingsbalancens løbende poster er opgjort i henhold til definitionen i IMF's 5. håndbog, kapitaloverførsler indgår ikke. **-Reserveaktiver** Reserveaktiver: ændringer i reserveaktiver i årets løb; (+) angiver en stigning, (-) angiver et fald.

UDENRIGSHANDEL

	1993	1994	1995	1996
Import og eksport (løbende priser)	i mio. USD			
- Import	947	1240.4	1817.4	2320
- Eksport	1000.9	988.2	1303.8	1443.2
- Handelsbalance	53.9	-252.1	-513.6	-876.6
Mængdeindeks for udenrigshandelen	forudgående å = 100			
- Import		67.8	113.7	108
- Eksport				
Importstruktur i henhold til SITC (løbende priser)	i % af samlet import			
- (0+1) næringsmidler, levende dyr, drikkevarer og tobak	5.8	9.9	9.7	11.9
- 2 råstoffer, ikke spiselige	1.5	1.6	2.4	2.6
- 3 mineralske brændsels- og smørestoffer	45.3	29	21.2	21.6
- 4 animalske og vegetabiliske olier mv.	0.3	0.3	0.6	0.8
- 5 kemikalier og kemiske produkter	7.9	11.2	12.7	12.3
- 6 bearbejdede varer, hovedsagelig opdelt efter materiale	10.1	12.8	17.1	17.6
- 7 maskiner og transportmidler	19.3	22.8	25.4	22.6
- 8 forskellige bearbejdede varer	5.7	9.7	11.1	10.5
Eksportstruktur i henhold til SITC (løbende priser)	i % af samlet eksport			
- (0+1) næringsmidler, levende dyr, drikkevarer og tobak	13.9	12.3	15.9	16.7
- 2 råstoffer, ikke spiselige	8.7	17.8	23.8	20.1
- 3 mineralske brændsels- og smørestoffer	14	1.8	1.8	2
- 4 animalske og vegetabiliske olier mv.	0.3	0.1	0.1	0.1
- 5 kemikalier og kemiske produkter	7.2	7.9	6.9	6.7
- 6 bearbejdede varer, hovedsagelig opdelt efter materiale	20.4	23.9	22.9	24.4
- 7 maskiner og transportmidler	20.8	20.4	16.3	14
- 8 forskellige bearbejdede varer	12	13.2	12.2	15.9
Prisindeks for udenrigshandelen	forudgående å = 100			
- Import				
- Eksport		115.2	116.1	106.2

Import og eksport (løbende priser), mængdeindeks for udenrigshandelen og udenrigshandelens struktur i henhold til (løbende priser):
 Dataene omfatter ikke direkte re-eksport, tjenesteydelser, handel med toldfrie områder samt licenser, knowhow og patenter. Dataene er baseret på det særlige handelssystem og opdateres regelmæssigt. Toldstatistikkerne anvendes til at kontrollere dataene for udenrigshandelen. Eurostat har ved omregningen fra nationale valutaer til USD anvendt de årlige gennemsnitskurser fra Den Internationale Valutafond (IMF).

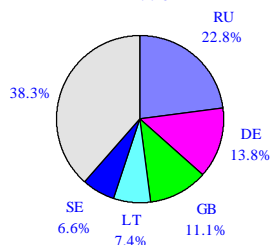
UDENRIGSHAN DEL

		1993		1994		1995		1996	
Import fordelt på vigtigste handelspartnere (løbende priser)		i % af samlede import							
1. partner		RU	28.5	RU	23.6	RU	21.7	RU	20.2
2. partner		DE	10	DE	13.5	DE	15.4	DE	13.8
3. partner		LT	9.6	FI	8.5	FI	10.4	FI	9.2
4. partner		SE	5.3	SE	6.4	SE	8	SE	7.9
5. partner		FI	4.2	LT	5.9	LT	5.5	LT	6.3
andre			42.4		42.1		39		42.6
Eksport fordelt på vigtigste handelspartnere (løbende priser)		i % af samlede eksport							
1. partner		RU	29.6	RU	28.1	RU	25.3	RU	22.8
2. partner		NL	8.2	DE	10.5	DE	13.6	DE	13.8
3. partner		DE	6.6	GB	9.7	SE	9.3	GB	11.1
4. partner		SE	6.5	SE	6.9	GB	9.1	LT	7.4
5. partner		UA	5.9	UA	5.9	LT	5.5	SE	6.6
andre			43.2		38.9		37.2		38.3

Eksport fordelt på vigtigste handelspartnere

1996

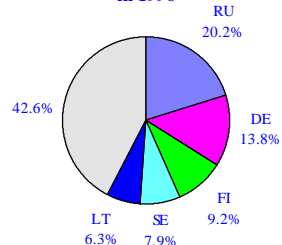
Structure of export by main partners
in 1996

Import fordelt på vigtigste handelspartnere

1996

Structure of import by main partners
in 1996

DE	Tyskland	NL	Nederlandene
FI	Finland	RU	Den Russiske Føderation
GB	Det Forenede Kongerige	SE	Sverige
LT	Litauen	UA	Ukraine

SOCIALE INDIKATORER

	1991	1992	1993	1994	1995
Befolkning pr. 1. januar	1 000				
	2667.87	2656.96	2606.18	2565.8	2529.5
Aldersfordeling pr. 1. Januar 1995	i % af den samlede befolkning				
0_14 år					20.7
15_24 år					13.5
25_44 år					28.4
45_64 år					24.1
65 år og derover					13.4
	antal i alt				
Levendefødte	34633	31569	26759	24256	
Dødsfald	34749	35420	39197	41757	
Spædbørnsdødelighed					
- Under 1 år	545	557	434	381	
- Dødfødte	315	340	276	244	
Vielser	22337	18906	14595	11572	
Skilsmisser	11070	14553	10278	8416	
	pr. 1000 indbyggere				
Vielseskvotient, brutto	8.39	7.18	5.64	4.5	4.4
Skilsmissekvotient, brutto	4.16	5.53	3.97	3.3	3.1
Naturlig tilvækst	-0.04	-1.46	-4.81	-6.8	
Nettoindvandring	-4.05	-17.6	-10.7	-7.38	
Samlet befolkningstilvækst	-4.1	-19.1	-15.5	-14.25	
Samlet fertilitet	1.86	1.73	1.51	1.39	
Spædbørnsdødelighed	15.74	17.64	15.9	15.5	18.5
Dødelighed i sent fosterstadium	9.01	10.66	10.21	9.96	
Middellevetid	ved fødsel				
- Mænd					60.8
- Kvinder					73.1
Middellevetid	ved 65 år				
- Mænd					11.7
- Kvinder					15.8

ARBEJDSMARKEDET

	1993	1994	1995	1996
Den erhvervsaktive del af befolkningen (ILO-metoden)	i % af befolkningen på 15 år og derover			
			67.6	59.8
Gennemsnitligt antal beskæftigede	i 1000			
	792.1	694.9	687.3	693.1
Arbejdsløshed (ILO's metode)	i % af arbejdsstyrken			
- I alt			18.9	18.3
- under 25 år			30.1	29
- 25 år og derover			17	16.6
Registreret arbejdsløshed (periodens udgang)	i % af den erhvervsaktive befolkning			
	5.8	6.5	6.6	7.2

	1993	1994	1995	1996
Gennemsnitsindeks for lønnet beskæftigelse efter NACE	forudgående år = 100			
- Landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri	62.7	53.7	81.8	82.4
- Råstofudvinding	74	100.9	90.7	101.1
- Fremstillingsvirksomhed	71.5	84.3	93.8	99.1
- Produktion og distribution af elektricitet, gas og vand	115	111.7	102.1	105.5
- Bygge- og anlægsvirksomhed	63	88.6	95.9	92.9
- Transport, oplagingsvirksomhed og kommunikation	86.2	92.7	96.1	100.4
Indekser for månedslønninger				
- reallønninger	105	112	99.6	93.8
- nominelle lønninger	219.7	152.2	124.5	110.3

Den erhvervsaktive del af befolkningen (ILO-metoden): Arbejdsstyrkens procentmæssige andel af befolkningen på 15 år eller derover. Procentsatsen udledes af arbejdsstyrkeundersøgelsen under anvendelse af følgende ILO-definitioner og -henstillinger.

Arbejdsstyrke: beskæftigede og arbejdsløse i overensstemmelse med nedenstående ILO-definitioner.

Beskæftigede: alle personer på 15 år og derover, som i referenceperioden arbejdede mindst en time mod løn eller andet vederlag som arbejdstagere, iværksættere, deltagere i kooperativer eller medhjælpende familiemedlemmer. **Personel i de væbnede styrker og kvinder, der har orlov for at passe børn, er medregnet.**

Arbejdsløse: alle personer på 15 år og derover, som opfylder alle tre betingelser i ILO's definition af arbejdsløse: (i) være uden arbejde, (ii) aktivt søge arbejde og (iii) være klart til at påbegynde et arbejde inden for en periode på fjorten dage.

Data for 1995 og 1996 er fra november 1995 og november 1996.

Arbejdsløshed (ILO-metoden): Procentdel arbejdsløse i arbejdsstyrken. Denne procentsats udledes af arbejdsstyrkeundersøgelsen (LFSS) under anvendelse af ILO-definitioner og -henstillinger (se ILO-definitionerne ovenfor).

Data fra arbejdsstyrkeundersøgelsen november 1995 omfatter befolkningen på 15-69 år. Data fra arbejdsstyrkeundersøgelsen i maj og november 1996 omfatter befolkningen på 15 år og derover. Arbejdsstyrkeundersøgelsen omfatter ikke værnepligtige og personer i ikke-private husholdninger. Arbejdstagere på barselsorlov indtil 3 måneder er inkluderet.

Gennemsnitligt antal beskæftigede og gennemsnitsindeks for lønnet beskæftigelse efter NACE: Dataene for erhvervssektoren dækker virksomheder og andre organisationer uanset ejerforhold. Dataene dækker alle budgetfinansierede organisationer. Værnepligtige og arbejdstagere på børnepasningsorlov er ikke omfattet.

Registreret arbejdsløshed (periodens udgang): Registreret arbejdsløshed i procent - registrerede arbejdsløse i procent af den civile erhvervsaktive befolkning, baseret på arbejdsstyrkeundersøgelsen. Data for registreret arbejdsløshed er baseret på månedlige data fra statens arbejdsstyrelse.

Indekser for månedslønninger Dataene for erhvervssektoren dækker virksomheder og andre organisationer uanset ejerforhold. Dataene dækker alle budgetfinansierede organisationer. Værnepligtige og arbejdstagere på børnepasningsorlov er ikke omfattet. Indekstal for månedlige **reallønninger** aflæses af indekstallene for de nominelle bruttolønninger divideret med forbrugerprisindekset.

OFFENTLIGE FINANSER

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Det offentlige budget	i mio. nationale valutaenheder					
- Den statslige forvaltnings konsoliderede indtægter					523.62	686.5
- Tilskud					2.66	
- Den statslige forvaltnings konsoliderede udgifter					564.17	756.39
- Den offentlige forvaltnings konsoliderede udgifter					742.33	975.51
- Den statslige forvaltnings konsoliderede underskud/overskud					-37.89	-69.89
- Den offentlige forvaltnings underskud/overskud					-92.83	-121.37
Det offentlige budget	i % af bruttonationalproduktet					
- Den statslige forvaltnings konsoliderede udgifter					27.6	32.0
- Den offentlige forvaltnings konsoliderede udgifter					36.3	41.3
- Den statslige forvaltnings konsoliderede underskud/overskud					-1.9	-3.0
- Den offentlige forvaltnings underskud/overskud					-4.5	-5.1

Det offentlige budget: Disse data vedrører den statslige forvaltning og den offentlige forvaltning som offentliggjort i *Government Finance Statistics Yearbook (1996) (GFSY)*; også data for landet som helhed er inkluderet i *GFSY*.

Da *GFSY* ikke indeholder statistikker for den offentlige forvaltning som helhed, men kun for de forskellige niveauer inden for denne, er de konsoliderede data, der angives her, beregnet på grundlag af data fra den statslige forvaltning og den kommunale forvaltning, og ved konsolideringen er der justeret for identificerede overførsler inden for det offentlige.

Selv om statistikkerne dækker data vedrørende den statslige forvaltning og den kommunale forvaltning offentliggjort i *GFSY*, er det muligt, at dækningen er ikke fuldstændig, hvis nogle enheder inden for statslig forvaltning eller kommunal forvaltning ikke indgår. Et mål for, hvor udtømmende dækningen er, kan opnås ved at sammenligne anmærkningen om dataenes dækning (*note on the coverage of data*) for de enkelte lande i *GFSY* med fortegnelsen over enheder inden for den statslige forvaltning og den kommunale forvaltning.

Det bør bemærkes, at det underskud/overskud, der anvendes her, svarer til indtægter og tilskud minus udgifter, og at låntagning minus tilbagebetaling af lån ikke indgår (se nedenfor).

Den nettoficering af overførsler inden for det offentlige, der er foretaget i tabellerne, er begrænset til løbende overførsler og kapitaloverførsler, som består af identificerede tilskud og løbende subsidier og kapitalsubsidier fra ét niveau inden for det offentlige til et andet. Andre former for transaktioner mellem niveauer inden for det offentlige som f.eks. skatteindbetalinger og socialsikringsbidrag samt gensidig køb af varer og tjenester, der normalt ikke klassificeres som overførsler inden for det offentlige, er ikke blevet elimineret ved konsolideringen. Endelig er det uklart, om manglende data for løbende overførsler og kapitaloverførsler skyldes, at der ingen overførsler har fundet sted, eller at der ikke findes data for sådanne; i alle de tilfælde, hvor der ikke foreligger data, er det blevet antaget, at ingen overførsler har fundet sted.

a. **Udgifter** omfatter den offentlige forvaltnings kontantudgifter til løbende transaktioner med varer og tjenester, kapitalgoder, renter samt løbende overførsler og kapitaloverførsler, men omfatter ikke transaktioner, der ikke foregår kontant.

b. **Underskud/overskud** svarer til kontantindtægter og kontanttilskud minus kontantudgifter. Den metode til opgørelse af underskud/overskud afviger fra den, der anvendes i *GFS*, hvor underskud/overskud er lig kontantindtægter og kontanttilskud minus kontantudgifter og minus nettofordringserhvervelse. Denne udelukkelse af nettofordringserhvervelse (der i *GFS*-metodologien består af operationer i finansielle aktiver og passiver til specifikke formål i forbindelse med forskellige initiativer, snarere end til likviditetsformål) betyder, at angivelsen af underskud/overskud i dette dokument ligger tættere på, hvad der i nationalregnskabet forstås ved nettofordringserhvervelse. Som følge af denne udelukkelse indgår indtægterne fra privatiseringer (i *GFS*-metodologien klassificeret som tilbagebetalinger) heller ikke i beregningen af underskud/overskud i tabellerne (og bidrager derfor ikke til at reducere underskuddet).

FINANSSEKTOREN

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Monetære aggregater	mia. (10 ⁹) USD						
- Pengeforsyning: M1				0.35	0.62	0.62	0.73
- Quasipenge				0.43	0.63	0.35	0.40
Samlede reserver (ekskl. guld, periodens udgang)	mio. (10 ⁶) USD						
				431.55	545.18	505.7	654.06
Gennemsnitlige kortfristede rentesatser	% pr. år						
- udlån				86.36	55.86	34.56	25.78
- indlån				34.78	31.68	14.79	11.71
Officiel diskonto (periodens udgang)				27	25	24	9.5
Vekselkurser i forhold til USD	1 USD = ...LVL						
Gennemsnit for perioden			0.736	0.675	0.56	0.528	0.551
Periodens udgang			0.835	0.595	0.548	0.537	0.556
Vekselkurser i forhold til ECU	1 ECU = ...LVL						
Gennemsnit for perioden			0.955	0.790	0.666	0.691	0.706
Periodens udgang			1.011	0.664	0.674	0.706	0.697

Monetære aggregater: *Pengeforsyning (M1)* inkluderer anfordringsindskud og valuta uden for bankerne. *Quasipenge (QM)* inkluderer tidsindskud og indlån i fremmed valuta. Eurostat har konverteret de nationale valutaer til USD på grundlag af IMF's årlige kurser ved periodens udgang.

Gennemsnitlige kortfristede rentesatser: Dataene er hentet fra IMF's månedlige publikation International Financial Statistics (IFS). De gennemsnitlige udlåns- og indlånsrenter er gennemsnit over en periode. *Udlånsrenten* er normalt den gennemsnitlige rentesats, der kræves af den indberettende bank for udlån. *Indlånsrenten* er den gennemsnitlige rente for anfordringsindskud og tidsindskud eller den gennemsnitlige rente for tidsindskud. Disse satser er ikke altid direkte sammenlignelige mellem landene, idet de indberettende bankers repræsentativitet og vægtningsystemerne kan være forskellige.

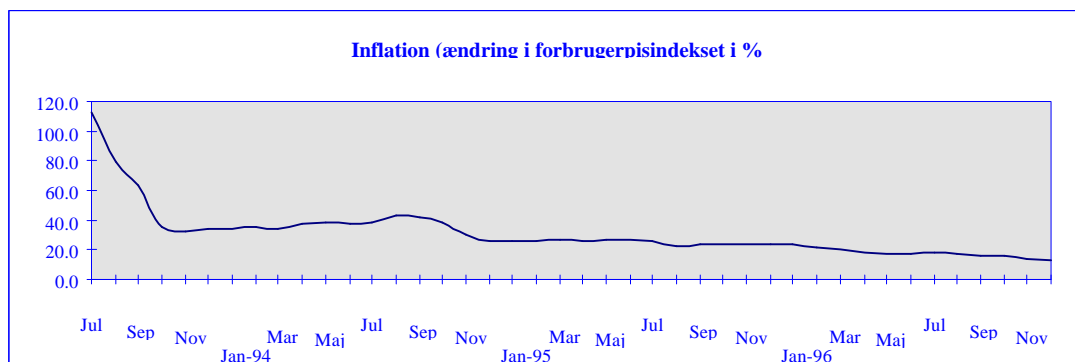
Samlede reserver (ekskl. guld, periodens udgang): Statistikken for de officielle valutareserver er udledt af IMF's månedlige publikation *International Financial Statistics (IFS)*. Samlede reserver (ekskl. guld) defineres som summen af centralbankernes beholdninger af fremmed valuta og andre (brutto) fordringer på ikke-residente; denne definition udelukker fordringer på residente i udenlandsk valuta. I henhold til definitionen beregnes de officielle valutareserver til den gældende markedskurs ved den pågældende periodes udløb. De samlede reserver (ekskl. guld), der offentliggøres i IFS, kan være forskellige fra de tal, der offentliggøres af de nationale myndigheder. Nogle af de faktorer, der kan give anledning til forskelle, er vurderingen af reservestillingen i IMF samt forskellig behandling af fordringer i ikke-konvertible valutaer.

Vekselkurser i forhold til USD: valutakurserne fra IMF som offentliggjort i publikationen: "Statistiques Financières Internationales".

INFLATION (udviklingen over 12 måneder)

Ændring i forbrugerprisindekset i % for den pågældende måned sammenlignet med samme måned året før (t/t-12)

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
1993							112.0	79.1	63.4	35.5	31.7	34.8
1994	34.3	35.0	34.2	37.2	38.1	37.7	38.1	43.1	41.7	38.2	29.5	26.2
1995	26.0	25.6	26.6	25.7	27.2	26.5	25.3	22.8	23.6	24.1	23.9	23.2
1996	23.2	21.4	20.2	18.6	17.4	17.6	17.7	17.4	16.1	15.7	14.4	13.2

Inflation (udviklingen over 12 måneder): Inflationstakten (udvikling over 12 måneder) er den procentuelle ændring i forbrugerprisindekset for den pågældende måned i forhold til samme måned året før. Inflationstakten er baseret på nationale forbrugerprisindeks (som beskrevet i den statistiske del af spørgeskemaet om udvidelsen), som ikke fuldt ud kan sammenlignes mellem ansøgerlandene eller med indeks baseret på EU's harmoniserede forbrugerprisindeks (HICP) (forskellige metoder, begreber og praksis ved beregning af forbrugerprisindeks).

INDUSTRI

	1993	1994	1995	1996
BNP-struktur efter økonomiske aktiviteter (NACE, løbende priser)	i % af bruttonationalproduktet			
- Råstofudvinding	0.2	0.2	0.2	0.2
- Fremstillingsvirksomhed	23.1	19.9	22.4	22
- Produktion og distribution af elektricitet, gas og vand	7.5	5.2	5.5	5.6
Mængdeindeks for industriproduktionen efter NACE	forudgående år = 100			
- I alt	67.9	90.1	96.3	101.4
- Råstofudvinding	67.1	122.5	83.2	153.6
- Fremstillingsvirksomhed	65.1	88	95.5	100.8
- Produktion og distribution af elektricitet, gas og vand	80.2	98	99.8	102.2

Mængdeindeks for industriproduktionen efter NACE Mængdeindekser for industriproduktion: Industriproduktion omfatter råstofudvinding, fremstillingsvirksomhed samt elektricitets-, gas- og vandforsyning (i henhold til hovedafdeling C, D og E i NACE).

INFRASTRUKTUR

	1985	1990	1995	1996
Jernbanenet	i km per 1000 km ²			
	36.9	37.1	37.4	37.4
Motorvejsnet	km			
Antal indbyggere pr. personbil	indbyggere			
	12	9	8	7

LANDBRUG

	1992	1993	1994	1995	1996
Arealanvendelse	i 1000 hektar				
- I alt		6458.9	6458.9	6458.9	6458.9
- landbrugsarealer	2567.8	2541.6	2537.8	2540.3	2541.2
- skov		2829.7	2839.2	2869.7	2881.2
- dyrkede arealer	1689.1	1691.9	1710.5	1710.1	1712.6
- permanente græsange og engarealer	843.4	825.1	803.4	800.5	798.1
Landbrugsarealer efter ejendomsforhold	i % af landbrugsarealer				
- statsvirksomheder		2.6	2	1.9	1.3
- kooperativer		64.6	30.8	16.9	11.4
- andet		32.8	67.2	81.2	87.3

	1992	1993	1994	1995	1996
Andel af BNP	i % af bruttonationalproduktet				
- Landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri (NACE A+B)		11.8	9.5	9.9	
	fondgænde år = 100				
Mængdeindeks for landbrugsproduktionen, brutto		78	80	94	90
Vigtigste afgrøder efter areal	i 1000 hektar				
- Korn	696.7	693.6	486.3	408.4	446.2
- heraf hvede	128.6	169.1	94.6	109.6	149.2
- Kartoffler	97	88	80	75	79
- Sukkerroer	25	12	12	10	10
- Foderroer	37	30	26	20	17
Vigtigste afgrøder efter høstudbytte	i 100 kg/hektar				
- Korn	16.4	17.7	18.4	16.9	21.5
- heraf hvede	25.9	20.0	21.1	22.2	24.0
- Kartoffler	120.5	145.0	130.0	114.7	137.5
- Sukkerroer	186.5	246.3	190.2	263.2	257.8
- Foderroer	247.0	290.2	262.2	218.5	230.7

	1992	1993	1994	1995	1996
Salg eller indkøb af husdyr til slagtning	i 1000 ton levende vægt				
- svin					
- kvæg					
- fjerkræ					
Husdyravl (periodens udløb)	antal pr. 1000 hektar landbrugsareal				
- kvæg		267	217	211	200
- heraf køer		138	123	115	109
- får		45	34	28	22
	antal pr. 1000 hektar dyrket areal				
- svin		285.4	292.3	323.8	268.6